

Göncz Árpád

Hazaérkezés

TARTALOM

A gyerek
Front
Krisztinamajor
Az örökség
Mérleg
Magány
Hazaérkezés
Hatalom
Öregek
1944
Találkozás

A gyerek

A gyerek fölnyúlt a terített asztalra - még épp csak hogy elérte -, s föltette, amit maszatos kis tenyerében tartott.

- Vakondka - mondta. - Meggyógyult.

A vakondka pici volt, kölyökvakond még, hamvasszürke.

Döglött.

- Hát ezt hol szerezted?

Nagyanyja adta meg a választ.

- Találtuk. Az erdőben.

- És nem tudtad rávenni, hogy?...

- Látod... Nem győztem a boltban elébe állni, mindenáron föl akarta rakni a pultra... A pultra. Képzelheted.

- Vakondkát szeretem. Vakondka meggyógyult.

Egymásra néztünk. - Az ördög tudja, mi baja volt... mitől...

- Nem rég... Még meg sem merevedett - mondta a gyerek nagyanyja. A vakondkának pici vérgyöngy ült a szája sarkában.

A gyerek érte nyúlt.

- Mossatok inkább kezet - mondtam. Aztán a gyereknek: - Tudod-e, hol él a vakondka? A föld alatt. Ott érzi jól magát. Ott szokta meg. Én azt mondom, tegyük vissza a föld alá. Keresel neki egy szép dobozt, mondjuk, azt, amelyikben a lendkerekest tartod, aztán elássuk. Úgy lesz jó neki.

- Akkor nem lát. Átlátszóba tegyük.

Kerestünk egy műanyag zacskót, virágot szedtünk, kopjafát faragtunk. Vakondka fejéhez.

- Mert vakondka meghalt.

A gyerek aznap még vagy háromszor ki akarta ásni. Sikerült lebeszélnünk róla. De este nem tudott elaludni. Már régen sötét volt, mikor fölült:

- Dédi is meghalt - mondta.

Aztán megeredt az eső; sűrűn, keményen dobolt a tetőn; az ablakot lassan guruló mennydörgések rezgették.

- Vakondka fél - szólalt meg a gyerek. Azt hittük, alszik már. - Dédi is - tette hozzá nagy sokára.

Hallottuk, csak forgolódik; időbe telt, míg elnyomta megint az álom.

Front

Először a leventéket hajtották el.

Másnap a jószágot. Csak egy hasas üszőt nem: az bármelyik pillanatban megborjazhatott.

Aztán a kiskastélyt pakolták ki: költözött a tábori kórház.

A kórház szemetjét - véres gézt és vattát, töreket és újságpapírt - kiszórták a kapu elé.

- Azok is emberek, Vargáné. Csak ne mondjanak ellent nekik - mondta búcsúzóul az intéző, mikor a bútoraival megrakott szekerek besoroltak a tábori kórház menetoszlopába.

A kiskastély nyitott ablakait szabadon csapkodta a szél; az elhasznált kötszerekre, papírhulladéokra üvegcserep szemetelt.

Aztán a csönd következett: az istállóból nem hallatszott patadobogás, nem bögtek a tehenek, nem nyikorgott a gémeskút, nem zubogott a víz az itatóvályúba. Némán sorakoztak az udvaron a megmaradt hosszúszekerek.

A csönd ötödnapján három német érkezett. Motoron.

A Varga-keresztnél, a két vadkörte közt, ahonnét lelátni az útkanyarra, gödröt vackoltak a csatakos hóba, és belehasaltak.

Aztán semmi.

Aztán a Varga-keresztnél rövidet csördített a géppuska. Majd még kettőt.

- Őlik egymást a népek. Mikor lesz ennek már vége? - gondolta Vargáné. Fölállt, résnyire félrehúzta a firhangot, és kilesett.

Aztán, majdnem hogy egyszerre, három dörrenést hallott, a dombon fölcsapott a sár, a Varga-kereszt eltűnt. A két német föltámogatta a harmadikat, s elindult le, a domb aljába. A motor nem akart begyulladni, a német káromkodott, az meg, aki az oldalkocsiban ült, előreejtette a fejét, és halkán jajgatott.

A motor beugrott, hátsó kereke pörögve szórta a sarat, farolt egyet, eltántorgott a cselédház előtt. Az oldalkocsiban ülő német köpenye ujjából csurgott a vér.

- Jézus segíts - mondta Vargáné. - Hát ez a front? - és ránézett fia katonaruhás fényképére a sublódon. Csutát dobott a tűzre, aztán leült, s az ölében összekulcsolta a kezét.

- Teherótók - gondolta. - Vagy tankok?

Mert igencsak rezgett az ablak.

- Az úton? Lent?

Eltelt talán egy óra is.

A vekker ketyegése - szürke posztóra öltött sárga fonál - kirikított a dübörgő fémes csöndből.

Aztán motorzúgást hallott, közről, s kinézett.

Lapos kis földbarna teherautó volt, s rajta földbarna katonák.

Visszaejtette a függönyt; eltelt vagy két végtelen perc.

Aztán bedörömböltek, s már rúgták is be az ajtót.

- Szoldát?

Ömlött az ajtón a konyhába a hideg.

Nézte őket értetlenül.

Ketten voltak: egy bajszos óriás meg egy pattanásos suttyó legényke. Benyitottak a szobába; a legényke, a tányéros kis puskájával, még az ágyruha közé is beletűrt.

Aztán a konyha közepin megálltak, ránéztek, az óriás mondott valami nevetőset, s legényke elvörösödött, az óriás végigmérte, először a legénykét, aztán őt, rávillantotta a fogát, nevetett, a legénykének virítottak a pattanásai.

Látta: a sipkája alatt be van kötve a feje.

A koszos kötésen átütött a vér.

Savanyú katonaszag maradt utánuk.

- Jézus segíts - mondta.

A vekker kitartóan aprította az időt.

Aztán hallotta, hogy felzúg a motor, s kilesett.

Látta, a két lefelé irányított keskeny fénycsík végigtapogatja a dermedt kerékvágásokat, a meg-megcsillanó jeget, átsöpör a didergő bodzabokrokron, elnyeli a sötét.

Keresztet vetett.

Csutát dobott a tűzre, megpiszkálta, leült, s az ölében összekulcsolta a kezét.

Nem gyújtott világot.

A vekker kitartóan aprította az időt.

- Jézus segíts - mondta.

Fölállt, odament a szublódhoz, kezébe vette katonafia képét.

- Még meglátták - jutott eszébe, s elakadt a lélegzete.

A képet a majdnem fekete homályban közel emelte szeméhez, aztán kihúzta az alsó fiókot, s bedugta a képet hátra, alulra.

Kint ismerős kahicsolást hallott, caplató lépteket az alig fagyott sárban, aztán nyikorgott a szomszéd ajtó.

Várt egy kicsit. Aztán - kendőt se terített a vállára - tégláról téglára lépve átosont, s halkan bekopogott.

Az öreg Sánta Kovács, a szomszéd, akkor ült asztalhoz. A néne a fejével intett, ülne le ő is.

- Menek mán - mondta, s csak nézett, kérdőn, az öregemberre.

- Végigvizsgálták a kastélyt is. Ma itt hálnak.

- Ezek... ezek oroszok?

Az öreg mérgesen felhorkant:

- Hát mik!... - Aztán megenyhülten hozzátette: - A sztarczsinak tetszett a bikaborjú. Paraszt az, ért hozzá.

- Itt hálnak?
- Az intézőházban. Már be is fűtöttek.
- Aztán?... Továbbmennek?
- Holnap.
- És?... Utánuk?
- Az hadititok.
- Hát... hát akkor én... Isten megáldja, Mári néném.

Odaát csutát dobott a tűzre, aztán leült a tűzhely mellé. Ült a sötétben, és várt. Aztán egy idő múlva a sötétben megkereste a gyufát, meggyújtotta a petróleumlámpát, de a lángját egészen lehúzta. A lámpa sápkóros fényében hosszú és reszketeg árnyat vetett minden: a csupor az asztalon, a tűzhelyen a vassfazék. A sublódon halott férje fényképe, meg a melléje tűzött szalmavirág. A gerendás mennyezetre halványan remegő fénygyűrűt a petróleumlámpa cilindere.

Sóhajtott, inkább megszokásból, lesimította a szoknyáját, levette fejről a kendőt, leeresztette a haját - nem volt benne egyetlen ősz szál -, ügyes kézzel befonta, ledobta lábáról a repedezett kergű csizmát, megoldotta a szoknya korcát, kilépett a szoknyából, s meztélláb, alsószoknyában megállt a konyha dikója előtt, felhajtotta a dunnát.

Aztán eszébe jutott az ajtó, odalépett, ráhúzta a reteszt, megint csak sóhajtott, állt leejtett kézzel - a jajgató németet látta, a köpenye ujján kicsurgó vért, a nagyobbik orosz feszült, majd megenyhülő arcát s nevetősen kivillanó fogát, amikor elfele mentek... aztán a fiát - hol is járhat? -, fia napégette képét és térsztafehér homlokát a katonasapka, az izzadságtól összetapadt kese haj alatt, és... igen... átvérzett kötést...

- Jézus segíts - mondta, görcsösen behunyta a szemét, és végigsimította a homlokát. - *Ki az?!*

Mert megtaszította az ajtót valaki.

- Ki az? - suttogta. - Maga az, Sándor bácsi?

Várt.

Valaki a kilincset feszegette.

- Mer a fiam katona... a kép!

Elakadt a lélegzete.

- Még betörik...

Meztélláb odalépett az ajtóhoz, s résnyire kinyitotta. Az ajtó kivágódott; ha hátra nem lép, megüti.

- Mit tetszik... - s félénken hozzátette - ...vitéz úr?

A legényke félretolta. Mondott valamit, nem értette. De ahogy a szeme kitágult, ahogy elnyílt a szája, ő arra gondolt:

- Jézus, segíts... mit akar ez a gyerek? - Merthogy ijedt kérést érzett a hangjában, hiába, hogy parancsolt: ijedt gyerekkérést.

- Tessék? - Merthogy nem is akarta érteni.

A fiú, mint aki fél, fenyegetően megemelte a puskát. Ellépett előle; az meg odaállt ő meg az ajtó közé. Aztán ingerülten intett a bal kezével - jobbójával makacsul a puskát markolta.

Futott volna, de nem volt hová; ott állt a dikó szélénél. „Csak ne mondjanak ellent nekik.” A fiúnak remegett a szája, s még így, a homályban is látta, hogy virítanak a pattanásai. Őt nézte, elkerekedett szemmel, s közben ügyetlenül áttette a puskát a bal kezébe. S mert ő nem mozdult, egy erőre sikeredett suta mozdulattal taszított egyet a mellén. - Legalább a hosszú lenne... - gondolta, ahogy lehuppant a dikóra - ...egy ilyen rémült gyerek... ez mindenre...

Dermedten figyelte, hogy a fiú a jobb kezével a sliccén matat. Ahogy lenyomta őt, s ahogy meztelen combjához - mert a fiú fölrántotta az alsószoknyáját - hozzáért a katonanadrág hideg vászna, tompán puffant a puská a földön.

Félrefordította a fejét: a fiúnak fokhagymaszagú volt a lehelete.

De az nem is kereste a száját: mintha rugóra járna, rándult jobbra-balra az arca; a katonasapkát se vette le a fejről.

Várt - várta, hogy oldódjék, föloldódjék a görcse, de nem érzett mást, csak a fiú gyötrött, fokhagymaszagú fűjtatását.

- Te... *te taknyos* - suttogta - *te*...

És egyre jobban fejébe szállt a vér - már kalapált a halántéka -, kifeszítette magát, elkapta a fiú zubbonyát, fölnyomta, kisiklott alóla, és fölrántotta.

- *Azt hiszed, félek tőled, mi?*

Visszakézből, a keze fejével; maga is megijedt az erejétől - a fiú fejéről leesett a sapka.

- A hosszú mondta, hogy gyér ide, mi? Ha olyan nagy legény, miért nem jött ő? Fél?

Szeme a puskára tévedt.

- Tán azt hiszed, megijedek? Ettől a... *piszkavastól*?

Megpróbált erőt venni a felindulásán; melle, ahogy zihált, az ingét feszítette - szemérmetlennek érezte magát a gyerek előtt.

A fiúnak megremegett a szája.

- Szégyelled magad mi? Szégyellheted is. Anyád lehetnék...

Neked nincs anyád, hogy megtanított volna tisztességre?

Ennek ugyan beszélhetsz, úgysem érti. - Anyád - emelte föl a hangját, mintha sükettel beszélne. - Mama... nincs? - mutatta a kezével. - *Mama... nincs?!*

A fiúnak lehorgadt a feje.

Nézte hosszan.

- *Te*... te bolond. - Indult volna a keze, hogy belemarkoljon a fiú géz közt ágaskodó üstökébe.

- Fáradt vagy, mi? Azt hiszed, hogy *megy*? És ha *megy*, akkor *más* vagy?

Hátat fordított neki. - Még hogy az ilyen akar... - Hátraszólt a válla fölött. - Mióta nem ettél meleget, te?

A fiú értetlenül hallgatott. Ő feljebb csavarta a petróleumlámpát.

- *Süket vagy?* Mióta nem ettél meleget? *Meleget* - mondta, s rámutatott a vasfazékra a tűzhelyen. - Csak mentek-mentek, mint akinek elment a jó dolga... Kell?... *Enni*, te bolond. - Fogott egy pléhkanalat, szájához emelte, s mutatta: - Enni... *meleget*... Az kell neked... és nem...

A fiú félénken elmosolyodott.

- Akkor meg mit állsz itt, mint a faszent? Azt gombold be - mutatott a fiú nadrágjára. - *És ülj le*... hallod?

Megfogta a fiú vállát, és lenyomta a székre. Elébe tett egy cseréptányért, kezébe nyomta a kanalat, s kimért neki egy nagy tányér krumplilevest.

Amíg a fiú evett, fölmarkolta a dikóról a szoknyáját, a fiú háta mögött belebújt, és megkötötte.

- Kell még? Van.

Kimerte a maradékot, szelt egy karéj kenyeret, nézte, hogy a fiú még a tányért is kitörülgeti. Fekete, pattanásos képe fölött tésztafehér volt a homloka. Katonafehér. Az átvérzett, koszos kötésig.

Nézte egy darabig. A fiú nem állta a tekintetét.

- No, akkor szedd a holmidat, és lódulj - súgta, nagyon halkán.

A fiú értetlenül emelte rá a szemét. Nem a szavakat, a hangot nem értette.

- Jóllaktál... *átmelegedtél*... - mondta, s elnevette magát. Egy csöppet bizonytalanul. - A hosszit meg tiszteltetem.

A fiú elvigyorodott, mert nevetni látta. - Chaszit... - mondta.

- Azt, azt, a hosszit, mondd csak meg neki. De mindent elmondj! Ne ám, hogy hazudj... No... lódulj - mutatott az ajtóra. S fölvette, kezébe nyomta a puskát. - Még itt felejtetted... aztán szorulsz a hosszitól... *Még mindig itt vagy?!*

A fiú félszegen sapkájához emelte a kezét.

- Ég áldjon - s szelíden az ajtó felé tuszkolta.

A fiú kilépett, s becsapott az ajtón a tél.

Utánaszólt: - És máskor, ha bemégy valahova, verd le a csizmád.

A fiú visszafordult.

- Mert behordod a sarat. Hallod? *A sarat* - mondta, és becsukta utána az ajtót.

Krisztinamajor

A völgy alján járnak, a tocsogóban.

Ahonnét a domb éle már a kiskastély ormát, s a legszélső istálló tetejét is eltakarja; ahol a szekérút rákanyarodik a rétre, s a keréknyomban összefut a víz.

A homokfutó kereke itt-ott arasznyira billen a sárba, s jókora sárkoloncokat tép a földből. A kocsis kijjebb kanyarodik, szárazabbra.

Alattuk fakó sás zizeg.

Savanyú rét, regisztrálja a szeme, nem kár érte.

Aztán vissza az útra.

Itt-ott egy-egy nyár. És agyonszagattott gyalogbokrok. Fűz.

Az árokból szinte kicsap a sárvíz; szürke habot túrva kanyarog a kimosott gyökerek közt.

Majd az út merőlegesen ráfordul a hídra; a pej patája deszkán dobog.

(Az ökrök lába alatt, akkor, hat éve, nem így dobogott. Lassabban, halkabban. S úgy fölfelé, dombiránt, ökrösfogattal tovább is tartott. A réten, akkor, csatakos hó állt; minden zsombék egy-egy csimbókos fehér báránybőr süveg. Ez belevésődött: a kép, a tízezernyi, százezernyi fehér báránybőr süveg. Meg a rozsdaszín, töretlen kukorica a domboldalban, a sorok közül az útra patakozó földfekete víz. Víz, víz; kilúgzott bőrű bakancsában lucskosra ázott a kapca; vállán katonavoltának jelképe, a másra se jó első világháborús szerb királyi karabély; a két ökör lantos szarva közt a lassan fölívelő ázott földút, aztán a kiskastély orma. Meg a magtár, ami már nincs.)

Arcán a híd végiben a kopasz szomorúfűz szíj ostor ága, s már benne járnak az igazi tocsogóban; a ló lába kásás vízben cuppog. Csak zsombék, jobbra-balra.

A domboldal. Mélyút, két meredek földfal, gyepcsimbók, száraz számárkóró.

És fenn, a domb tetején, ahonnét lelátni a kövesútra, az égre feketén rákarcolva a két vadkörte. Az a kettő.

(Meg köztük a kereszt hiánya. És hallja a dübörgést, szinte hallja a meg-meglóduló, feketén guruló dőrejekeket, valahol messze, a láthatáron túl.)

- A kereszt nincs ott.

A kocsis rápillant a szeme sarkából. - Kicsi az. Ha megvan, se látni. - S egy idő múlva: - Ha az ősön ki nem szántották.

- Hát újra állították? A Varga-keresztet?

A kocsis feléje fordul, értetlenül. - Neee - húzza meg a hajtószárat. - Hogy mit?

- A kőkeresztet. Ami ott állt, a két vadkörte közt.

- Ott? Kőköröszet? Mikor?

- Front előtt.

- Azt nem t'om... Neee...

- A front alatt kilőtték. Aknával.

Már benne járnak a mélyútban. - Azt nem t'om - vonja meg a vállát a kocsis. - Egy redves öreg faköröszt, az áll ott. Ha az őszön ki nem szántották. De azt német-körösztnek híjják. - Az ostornak használt görcsös gallyal félreccsap egy elibük lógó akácágat. - Mert hogy valami németet kapartak el ott. A front alatt.

(Szóval meghalt. A Varga-kereszt - hanyatt; a csorba pléhkrisztus, rajta valódi vér, embervér, és sár, híg, hólatyakos sár, a kereszt tövében a széivetett lábú döglött géppuska, hanyatt, a hevederkígyó, a három botorkálva menekülő szürke kis alak - a sebesült meg a másik kettő - fentről, az öregistálló szénapadlásának szellőzőablakából; szögletes mozgású személytelen marionettfigurák, ki a keret négyszögéből. Aztán a csend.)

A könnyű homokfutó meg-megnyikordul, talán ők fájnak neki: ő meg a kocsis. A nagycsontú pej fölkapja a farkát, feketén kitüremkedik a farka alja, a résből barna lé csurog, a ló friss trágyaszagot fíngik a képükbe. A kocsis fejébe nyomja a kajla kalapot.

- Neee, Csillag. - S elsuhint a gallyal a ló füle mellett. A nagycsontú, lusta, s a kocsihoz irdatlan nagy ló szórakozottan szaporázza a lépést. De nem soká; megint csak baktat, ráérősen. S fõnn vannak a két vadkörtenél.

- Ott-e, lássa?

Nem szántották ki; a traktoreke megkerülte jobbról-balról; az átabotában összebarmolt fakereszt belevész a majdnem hogy embermagasságú száraz gazba. S mögötte, a kopasz fák között, még egyszer kibomlik a kiskastély kopott sárga négyszöge, ahonnét jönnek, az öregistálló a kazlakkal, a két sor felújított cselédház meg amit még azóta építettek. Az újgazdák. A magtár tégláiból.

Az út innét lefelé lejt. Meredeken.

A kocsis, zsíros képű kamasz, megsuhintja a gallyat a ló füle mellett. Aztán csavar vagy hármát a féken. De vagy a féktuskó kopott, vagy a kerék nem kerek, mert a jobb oldali féktuskó alatt a ráf minden forduláznál nyikkan egyet, a kerék meglódul, s rándít egyet a kocsin is.

- Neee, Csillag. - A kocsis suhint, a ló lustán szaporázza a lépést. Megizzadt; háta is párázik, nemcsak a szája.

- Mióta él itt?

- Én másodéve - mondja a kocsis. - Az Alföldről jöttünk.

- A régiek közül van-e itt még valaki?

- Régiek?

- A front előttről.

- Elköltöztek azok... azután, hogy a földet visszavették... Az öreg Ruzsa... Ruzsa, a bivalyos... a' tavaly hótt meg. Az vót itt még a gróf idejéből. A többi az elköltözött. Mind.

- Maga még ismert közülük valakit?

- Én?... Hát...

- Vargáékat?...

- Vargáékat?... Én nem. De volt itt, mondják, egy Varga nevezetű. Gépészkovács.

(A cejgnadrág, akkor, az övé lehetett. Meg az ing, a csizma, amit az asszonytól kapott. A komisz helyett. Annak a képe volt az, a katonaruhás, a sublódon. Tizedes volt, páncélos tizedes. Az asszony nem tudta, hol jár, mi van vele.)

- Szóval hazakerült. Az a Varga.

- Honnét?

- Hát a frontról.

- Azt nem t'om.

- Azt mondja, volt itt egy ilyen nevű. Egy gépészkovács. Katona volt. Páncélos.

A kocsis forgatja, amit hallott.

- A'llehet - bólított rá nagysokára. - Mer azt beszélük, itt front után elsőbben tankkal szántottak. - Föláll a bakon, s mutatja a gallyal, az ostorával. - Ott lenn, lássa, a lapost, azt ma is úgy híjják, hogy tankdülő. Mer hogy volt itt egy kilőtt német tank... azt mondják, pándruc vagy mi. Csak a tetejét lötték le, amúgy még ment. És azt mondják, ez a Varga, a gépészkovács javította meg. Aztán szereztek petrót, a rusziktól vagy hunnét, s azzal szántottak. Amolyan téeszcséfélit csináltak, egymás közt, merthogy jószágjuk a' nem volt, azt mind elhajtották. A front előtt. Csak egy pár ökrük.

(A két lantosszarvú. Az volt, az a pár. Cselő... hojz ide, neee... A pipás öreg, a holt majorudvaron... a bivalyos Ruzsa?... nézi, hogy ők ketten, a szekérrakomány tetves gatyaronggyal, befordulnak. „Papa, szeretne szántani?”... Csak nézi őket, mint két eszementet. Lenn, az úton, a végeláthatatlan német gépkocsioszlop. Félkörben az összemosódó távoli ágyúdörgés. Itt csönd. „Hat ökörrel, sajnos, nem... ez van, ez a kettő. A magáé, papa, bifszteknék, ha ad egy fél liter petrót. „Az öreg nézi őket savószínű vén kicsi szemével, a pipa fölül. „Ugyanis sürgős futnivalónk akadt, tetszik tudni. De előbb még meg kell semmisítenünk a magyar csodafegyvert.” Az öreg kiveszi a szájából a pipát, nézi őket gyanakodva. „Szabvány folytonossági hiányokkal fölszerelt MHK1. mintájú önjáró pamutvászon alsó. A Dontól mászott el idáig. Magától...” „Pardon, tetűháton...” ... „mert a zászlóalj írnokának úgyszintén sürgős visszavonulnivalója akadt, s nem ért rá kiselejtíteni. Pszt, papa! Semmiképpen nem szabad ellenség kezére jutnia. HADITITOK!” Az öregnek rémülten kerekedik el a szeme. „Így hát hazafias meggondolásból szíveskedjék ötven centiliter petrót és egy nyeles vasvellt” ... „Stratégiai okokból” ... „hogy gyorsabban rövidíthessük a frontot”...Egyszerre röhögtek el magukat, mind a ketten. Az asszony ért oda hozzájuk először, aztán mások is. Az asszonytól kapta a civilt. Vargánénak hívták. Fej vagy írással döntötték el, hogy melyiküké legyen a címeres kétpengőssel lepecsételt biankó menetlevél. Ő veszített. Veszített? Ő maradt. S ő maradt meg. A kilőhetetlen szerb királyi karabély, kettétörve, a kútban. Vargáné a fiát várta. Akkor, majd két hétig, ő volt az. Lehet, hogy az életét?... Igen. Valószínű. Aztán nem kereste, pedig kellett volna, azután meg már szégyellte. Fene tudja, akkor annyi volt a tennivaló. Ők építeni akartak, s nem újjáépíteni, ugyanazt.)

- Maga pesti? - kérdi a fiú, a kocsis.

- Mhm.

- A Czibor rendbe jön vasárnapig?

- Fogalmam sincs.

Gyanakvó csönd.

- Maga pesti?

- Mondom.
- A görényesektől?
- A tervezőktől.
- De pesti?
- Mondom.
- És nem tudja, hogy a Czibor húzódása rendbe jön-e?
- Nem.

Érzi, a fiú rásandít. De nem szól.

A ló megint lépésben, farhával tartja a tessék-lássék befékezett, futhatnék kocsit. A fiú egykedvűen nézi, szemével követi a ló kissé kaszáló lépteit. A ló fara csontos, csapott. Csúf jószág.

- Hány óra? - kérdi a fiú foghegyről.
- Öt negyvenöt.
- Eléri.

Lent már a kövesút.

Ráfordulnak.

(Itt fordultak ők is, csak ellenkező irányba. Nem rá, hanem róla. A kölni Ford, hátulról, vadul rájuk dudált, csikorogva fékezett, hátsó fél kereke belecsúszott az árokba, a Gefreiter a kormányánál letekerte az ablakot, eltorzult képpel káromkodott, és rázta az öklét. Amíg ők letértek a földútra, a nehéz teherkocsi hátsó kereke agyig ásta magát a kátyúba. A két ökör lassan ingatta a szarvát. - „Cselő... neee”... Hátranézett az üvöltő németre. „Nix dájcs”, s szomorúan csóválta a fejét. A gépkocsioszlop feltorlódott; már egy pléhgalléros is szakrázott az árokba csúszott teherautó mellett. „Ich kann nicht deutsch sprechen, Herr Generaloberst, so ich muss in russisch sagen: Vojna kaputt” - és köpött egyet. „A Kamerádoknak sürgős.” Röhögve összenéztek, mert így, ronggyá ázott bakancsban, egy pár elkötött urasági ökör faránál is... igen, huszonkét évesek voltak. „Szóval kiiratkozunk, Ezredesem?” „Igenis, Tábornokom.” „Ahogy a nagy Clausewitz tanította: előnyomulni tömegben, futni egyedül, mert ha minden útkeresztezésnél demokratikusan” ... „Seggbe lönek, Tábornokom.” Röhögtek.)

Fölnézett, hátra: KRISZTINAMAJORI ÁLLAMI GAZDASÁG.

(Akkor még nem állt itt kapu. Szekéren úsztak át a semmibe. Semmibe? A két utolsó ökörizált gyalogos.)

A rámpa mellett a répát hordó vontató tompa pufogása - az ott már az állomás.

- Magának motorja sincsen? - kérdi a fiú.

Fölriad, ránéz. - Nincs.

- Én motorozok.

- Pancsi?

- Danuvia.

- Jó?

- Jó. De a múltkor azért lerohadtam az ötös kőnél. - A fiú kurtán fölnevet.

Vajon miért fontos, hogy épp az ötösnél?

- Egyedül?

- Csajjal - mondja a fiú. Aztán már meg se szólal az állomásig. - No, itt vagyunk, elvtárs - mondja, megbillenti a kajla kalapját, s már fordul vissza a ködös sötétbe.

Az ég derengő hátterén tehervonat, irdatlan fekete ládák, vagy tíz modern Pterodactylus, járvasílózó, több borosvagon, a szerelvényből kifehérlő két hűtőkocsi, aztán deszka, deszka, deszka - ennyi deszkából hány koporsó?... - nyolc ló, negyven ember, marhavagonok, száz-húsz ember, lakat, krétafelirat, Mauthausen, Auschwitz, aztán ugyanez, fordított sorrendben, csörömpölve, vissza.

A szemafor; zöld. Gyors: százhusz méternyi meleg idegenség; az ablaksor villanyfénye a kerítés betonrácsán, a csíkos fénylegyező kicsap a kövesútra, lassan végigsöpör rajta, megnyújt minden sárkoloncot, elröppen, kialszik.

(„Nyolc-tíz készenléti lakás; az kéne először. A régi cselédházak még átalakítva sem... oda nem kapok embert...” „Hát nem, emberi lakásul azok már...” A jegyzőkönyv; a gazdaság irodáján. A padló olajos; Sztálin és Rákosi. „Meg vedd be talán a gépszínt, az alacsony és magas gépszínt. Így szabad ég alatt szétesz a rozsda mindent. És a magtárat, az elbontott helyébe. A kiskastély erre a célra nem megoldás, még átmenetileg sem.” „Nézd, nem rajtam múlik.” „Tudom. Akkor is. Csak pusztul minden. Hátha...”)

- ...bejár. Budapestig a személyvonat minden állomáson és megállóhelyen megáll.

Ázott bundaszag.

Ablakot nyitna, megmorogják.

Kimegy, lehúzza a kalauzülés mellett. A levegőben vörös szikrák, a kémény fölött, a kanyarban, röttes a köd. Elunja az állingálást, az arcába vágó hideget, a kilincstelenül lengő klozettajtóból a csípős ammóniákibűzt. Felsőki az ablakot, bemegy, leül. A sarokban rongy-csomó: alvó öregasszony. Pufajkás férfi. Kiskatona. Fiatal lány, kezében könyv, nem olvas, szája sarkában mosoly, felsóhajt, leteszi a könyvet, behunyja a szemét, mosolya kialszik.

(A telefon: épp mikor indult volna. Már aláírták a jegyzőkönyvet: kint vár rá a kocsi. A telefon: nem neki szólt - miért kellett hallania? - Itt Krisztina... - Igen, az; a főagronómus. - Mondom, hogy én... - Hogy? Most?! Ilyenkor? Sárba? - De hiszen jelentettem, hogy el... - Az utolsó holdig mindent elvettem... tudod jól, hogy el. - Nem, egy üres négyszögölem sincs, nem hogy százötven holdam... - Akkor mondja meg a miniszter az okosainak, hogy fogják meg az ország négy csücskét, és húzzák! Ha azt hiszik, hogy gumilepedő. - Búzacsata! A búza nem ellenség, azzal nem csatázni kell, hanem jól előkészített földbe, és idejében, érted, idejében el kell... - Jó, tudom, hogy te is tudod, ne haragudj... - Mi? Nem, az nincs. Honnan a fenéből? Azt mondtatok, központi készletből. Szálas sem, már a szalmazsákokból a szalmát fölettem. Nem hogy szemestakarmányom... - Tudod jól, hogy hetek óta hívlak, írok, könyörgök. - Hogy nemcsak én nem? Az engem nem érdekel. Talán olvassam fel a teheneknek a Szabadnépet? „Egy öntudatos tehén akkor is több tejet ad, ha... - Hogy a paraszt? Persze hogy nem. Miből szolgáltatson? A madárganyéval trágyázott pipacsföldjéről? - Hát azt már nem. A vetőmagot azt nem. Ha kapok, akkor sem. Hogy becsukjanak?” ...Egy lapos pillantás a szeme sarkából. Érti; odamegy az ablakhoz; kinéz; tüntetően nem hallgat oda. De nem lehet nem hallania. - „Öregem, az nem vigasztal, hogy együtt... - No jó, tegyük fel, hogy jelentem. És ha számon kérík? - Aha... aha... értem, hogy tavaszra kifagy... dátum nélkül, a két jelentést együtt. - És te garantálsz, hogy tavaszra megkapom a kiszántási engedélyt? - Jó, tegyük fel. És ha tavaszra te már nem vagy ott? Ha egészen másutt vagy? - Hogy én? Hát ebben aztán én sem. - Igazad

van: foglalkozási ártalom. - Jó, holnap beküldöm. Mind a kettőt. Holnapután tovább-jelentheted. Csak egyet: ne íratok ki a dicsőségtáblára. Nagyon kérek. - Hogy az isten akárhova tegyen, legalább ne köszönd meg. - Jó, jó, mondom, hogy meglesz... jó, mondom.” Aztán letette, ő visszafordult, mintha nem hallott volna semmit. Aztán az a mosoly, az az épp-csak-hogy, ferde mosoly. „Öregem, én úgyis letagadom.” És a csönd, kettőjük között. Aztán: „Öregem, már megbocsáss, én nem tudhatom, ki vagy.” Aztán: „...hogyan az ember másnak hazudik, mert haszna van belőle, azt csak-csak... de hogy magunknak, mikor abból az égvilágon senkinek semmi... nem, öregem, ez nekem magas. Jelentéstechnika, az kell ide, nem agrotechnika” ...És megint a ferde mosoly: „Följelenthetsz. De értsd meg: én meg akarok maradni. A jószágnak meg muszáj.” Aztán megint a csönd. „Ebből, öregem, nem tudsz kiszállni.” Kiszállni! Kézfogás. „Ha tudod, próbáld meg kivenni az önitatót is. No, isten áldjon, a hatnegyvenötöst még simán eléred. Te... még valamit” ... Megint a ferde mosoly. „Honnan ismered te olyan jól ezt a majort?” „Itt csapott át... frászt: itt csörgedezett át... fölöttem a front.” „Elibe mentél vagy előre?” „Elibe.” „Kifizetődött?” „Élek.” A ferde mosoly. „Meddig?” Egy kézmozdulat: „Amíg még van feletetni való vetőmag.” Jelentéstechnika?

A koszos ablakon, mint félvak tükörben, a sárga lámpa, az öregasszony, a pufajkás, a kiskatona, a lány. És ő. Az ablakon kívül, ha a szemét mereszti, fekete fák, itt-ott egy-egy fénypont, aztán a fénypontok kialusznak, egy-egy gyéren világított állomás, friss bundaszag, mozgó-kocsmáros, egy gyors, visszafelé. Idő, ólom idő; levegőtlen bagószagú meleg; éberálm.

A vonat, vonakodva, megáll.

A pufajkás fölriad: - Már egy órája, hogy bent kéne... - és lehúzza az ablakot. - Vörös. Nem eresztenek be.

Tehervonat, ellenirányban. - Most, talán... - De nem. Kimegy, ajtót nyit, kihajol. A nyirkos ködben vörösen izzik a tilos, fényudvara van; odébb még egy, távolabb még egy. Leszáll. A töltés mellett hol itt, hol ott parázslík föl egy-egy cigaretta.

Tehervonat: a parázspöttyök a vonathoz közelednek. De nem: a tilos változatlan. Tíz perce? Ezer éve? A kalauz meglóbálja a zseblámpáját. „Ebből, öregem, nem tudsz kiszállni.” Parázsbogarak ívelnek a földre.

Mélyet szív a ködrongyos levegőből.

- Na - mondja félhangosan, s mikor a vonat a nyikkanó síneken, ő is elindul a töltés tövében, a gyom közt. - Éjfélre tán hazaérek - majd fennhangon: - Kibaszok a MÁV-val, gyalog megyek.

Utánanéz a vonat végén távolodó vörös fénynek. És elröhögi magát.

Teli szájjal.

Mint annak idején.

Az örökség

*„A teljes bölcsesség a kőé és a meztelen léleké.
A semmit-nem-tudás azonos a mindenttudással.”*

Weöres Sándor A teljesség felé

- Az ott Zsó; az anyám... Az; a szobrász. Az meg ott az apám... Egyszerre, együtt... Ezt te nem tudtad?

Úgy van: se apám, se anyám, se testvérem, se... igen: tanyám az van. Mint látod.

Hogy rólunk? Minek?... Már nincsenek... Azt mondod vannak? Hogy tudni szeretnéd, mit örököltem tőlük? Kérlek: egy három és fél szobás zöldövezeti... Akkor meg mi érdekel?... Ők... Uramisten, benned aztán van bátorság: csak ránézel a képére, és azt mondod, szép. Honnan tudod? Ha én sem. Mit tudom én, miattam, vagy mert olyan jól nevelt vagy... Jó, nem sértegetlek: Zsó nekem sose volt szép, nekem Zsó volt. Hogy a szeme? Hát szürke; szürke, de nem mindig; akkor volt szürke, ha ő egészen Zsó volt, a leg-zsóbb: ha szült... persze hogy nem érted... de te akartad, hogy beszéljek róla... Jó, akkor másként mondom. Ha rájött a dolgozhatnék: ilyenkor függönyt eresztett maga meg a világ közé. Elbújt a szeme mögött, hogy minket, Apát meg engem kirekesszen. De lehet, hogy nem is minket akart kirekeszteni, csak ő lépett ki a világból, ő maga, és szállt fölébe, hogy átlássa, és lehet, hogy a világ épp attól lesz az, hogy látja valaki, lehet, hogy Zsónak... a Zsóknak... épp az a dolguk, hogy... szóval hogy lássanak, aztán amit láttak, azt lefordítsák világra, hogy aztán a világ is lássa önmagát, s ha így van, akkor Zsó... a Zsó... a világ szeme... Mondd, néztél már hegyet alulról? Mit láttál rajta? Fűvet, bokrokat, kőfejtőt... de hogy milyen, azt nem, ahhoz fölébe kellett volna szállnod, mint Zsónak, a világ fölé... de látod, én még Zsónak se tudtam... ő mindent és mindenkit látott, én meg róla se tudom, még azt sem, hogy szemre milyen volt; ilyen is, olyan is: önmaga, akkor is, ha pontosan az ellenkezője... s talán nem is csak Zsó ilyen, hanem mindenki. Egy biztos: Zsó mellett nem lehetett elmenni... hogy senki mellett? hogy akárki mellett, az nyomot hagy rajtad? hogy nemcsak az, hanem te is őrajta?... Lehet. Talán igazad van. Akkor inkább azt mondom, hogy Zsó körülvelt; ha vele voltál, te is Zsó voltál, nézned se kellett, láttál, beszélned se kellett, szóltál, kérdezned se kellett, tudtál... Hogy mit?... ha én azt meg tudnám mondani... de akkor tudtam, érted?... a tudásnak nem a tárgya a lényege, hanem hogy attól vagy önmagad, hogy amit tudsz, az te vagy... hogy ez lila? frászt lila... csak akkor tudsz valamit, ha nem kérdezed, csak akkor látsz valamit, ha nem nézed... érted?... már hogy értenéd, hiszen kérdezel, folyton kérdezel, hiába kérlek, hogy ne kérdezz!... Hallod?... jó, ne sértődj meg, ha nem szóltál, hát nem szóltál, de akkor is kérdeztél... hát nem érted, hogy?... DEHOGYIS, NE MENJ EL, NAGYOK KÉRLEK, NE, MERT... hogy bolond vagyok? persze hogy bolond... de tudod, ha kérdezel, az olyan mintha kikiabálnád, hogy a függönyt félre akarod húzni, aztán ha belesel, úgyse látsz mást, csak a nagy, üres semmit, mert másra nincs szemed, s mert csak az lehet odabent, akit hívtak... Vagy épp aki azt se tudja, hogy ott van, aki hívatlanul?... és ez... hogy is mondjam?... ez az egész olyan rohadtul van elrendezve, hogy van, aki mindent lát, mindent tud, mint Zsó, más meg soha?... de akkor is, amire rákérdezel, az nincs, az már nem az, az már az lesz, amit válaszul vársz... Add ide a kezéd... jó... AZ ISTENFÁJÁT! Ne simogasd!... Add ide a kezéd, és légy, ne itt légy, hanem légy, és ne szólj, ne nézz, különben sose fogsz tudni, látni, semmit... engem se fogsz tudni... pedig Zsó, látod, tudott engem, akkor is, ha rám se nézett, akkor is, ha tudomást se vett rólam,

mert Zsó, igenis, tudomást se vett rólam... én Zsónak köszönhetem, hogy megtanultam szégyenkezni... most mit vagy meglepve, minek vonod fel a szemöldököd?... szégyenkezni, igen: „Kedves Anyuka, kisfia három napja szakadt nadrágban jár iskolába” ...én szégyelltem magam, nem ő... ő csak nevetett és aláírta... aztán megint leeresztette a szürke függönyt, tréningruhában járt, szemébe lógott és zsíros volt a haja, leverte a körmét, nem volt szép anyuka... ilyenkor nem evett mást, csak zsíros kenyeret és teát, már ha mi, Apa meg én, adtunk neki... „Rólam megint megféledeztetek?” - és megette az utolsó falat kenyeret, ami volt odahaza, mi meg... mi meg hát... igen, mi elláttuk magunkat; Apa hazajött az Intézetből, főztünk magunknak kemény tojást, teát, én megvarrtam a nadrágomat, és Apa azt mondta: - „Eredj, vigyél be Zsónak egy ciánkálit” ...Hát teát. Méregerős fekete teát. És Zsó kijött a műteremből, és megkérdezte: „Rólam megint megféledeztetek?”, s már meg is feledkezett róla, hogy mi állítólag megféledeztünk róla, mert minket épp nem látott, azaz hogy nem minket látott, azaz... hogy is mondjam?... minket is, csak kívülről... vagy épp ilyenkor belülről? Mit tudom én... de akkor szégyelltem magam, mert másnak nem ilyen volt az anyja, más hazudni is tudott az anyjának, mástól kérdezett az anyja, mást megvert az anyja, más gyerek volt, én meg... én nem tudom, mi voltam, Zsó mellett én is csak Zsó, mert Zsó mellett más nem... pedig néha már azt hittem, hogy én vagyok, aztán megtanultam, hogy akkor is ő vagyok s a végén már nem tudtam, hogy én én vagyok-e, vagy ő, s hogy nem akkor vagyok-e leginkább én, mikor teljesen ő vagyok, mikor megadom magam, mint a kő, amivel dolgozik, ha ugyan dolgozott, mert inkább csak játszott, mint a gyerek, inkább csak simogatta, inkább látta a követ, belelátott, az se tudott hazudni neki, azzal is úgy volt, mint velünk vagy legalábbis velem, ha akartam, ha nem; velem is csak játszott, s ebből végül... hogy is mondjam?... lett valami; amit belém látott, valami, amiről ő - és csak ő - pontosan tudja, mi az; hogy hol vannak üregei, hol határolják tükörfényű, kényes felületek, mi módon és mekkora darabot hasít ki a... világból?... Tudod, ha épp szürke volt a szeme, képes volt órák hosszat elüldögélni, és egy öklömnyi cirmos gránitdarabot csiszolgatni, és te, akár hiszed, akár nem, annak a gránitdarabnak lelke volt, bár... mit tudom én, mi az, hogy lélek... Az a gránitdarab egy hajszálnyival mélyebben másként volt cirmos, és lassan, nagyon lassan, mert a gránit nagyon kemény, megváltozott a mondanivalója. Én nem tudom, azt se tudom, hogy a gránit azt mondta-e, amit Zsó akart, vagy amit saját maga... azt hiszem, inkább az utóbbit, csak Zsó, mondom, mindent tudott, azt is, hogy a gránit most mit mond, és majd mit, s hogy mikor kihűlt, milyen mondat fagyott bele, a kristályszemcsék miféle betűi. Persze nem emberi mondat volt ez, afféle világmondat, tökéletesen érti, aki tud a világ nyelvén, de aki rákérdez, annak érthetetlen; talán a világról szólt, s benne Zsóról, ezt sem tudom, de azt igen, hogy ha nem is azt mondta, amit Zsó akart, Zsó is akarta, amit ő akart, így hát mindegy volt, hogy melyikük akarta, Zsó-e, vagy a gránit... mert az is lehet, hogy a gránit maga volt Zsó, hogy Zsó magát látta, magát csiszolta bele, s lehet, hogy énbelém is, és ezért nem tudom, hogy mi az bennem, ami én vagyok, és mi az, ami ő, és hogy nem vagyok-e teljesen ő... Nem mintha Zsó kemény lett volna, mint a gránit, dehogy, inkább olyan volt, mint a macska, puhaléptű, s ha le nem eresztette a függönyt, még a szeme is zöld, mint a macskáé; olyankor, ha sokáig volt zöld, még a körmét is megnövesztette, s kezét is bekente, olyankor puha volt a keze, és jó szagú, és haját mosott, és főzött ránk, és, emlékszem, olyan hosszan volt zöld a szeme, hogy egyszer még be is lakkozta a körmét, ilyenkor rettentő tevékeny volt és gyakorlatias, ilyenkor takarított és takarékoskodott, és azt hiszem, még Apa is megrémült tőle, hisz Zsó ilyenkor azt szerette volna, ha mindenkinek, az egész világnak, zöld a szeme, mint neki, s nem olyan vizslabarna, mint Apáé; mintha nem is tudta volna, hogy a világ szeme, ha az igazi, csak szürke lehet, mert ha zöld, ha barna, akkor valami más az, másmilyen, még ha úgy hívják is, hogy világ, mert más szó nincs rá... pedig biztos tudta, ha én tudtam... mert én csak azt tudtam, amit ő... olyan fura volt: ilyenkor észrevett - lehet, hogy látni nem látott, de észrevett -

ilyenkor minden olyan volt, mintha nekem is lett volna anyám, mint a többi gyereknek, és Apa is el tudta mondani neki a bosszúságait, és Zsó ilyenkor marhaságokat beszélt, és Apa megmondta neki, hogy marhaságokat beszél, és ő nevetett, és mindketten nevettek, és ilyenkor már majdnem úgy éreztem, hogy hazudni is lehet neki. Hát nem muris? Épp amikor törődött velem, mikor azt hitte, hogy megtud rólam valamit, akkor tudott a legkevesebbet... ilyenkor már szinte szabad voltam, pedig ugráltatott, aggódott értem, faggatott, hogy hol jártam, és miért, és még azt is megkérdezte, hogy... és én elvörösödtem, helyette, mert azt hittem, úgyis tudja... és ez, nem mondom, néha nagyon jó volt, csak épp hogy ilyenkor nem tudtam, mit kezdjek vele, pedig, azt hiszem, kárpótolni szeretett volna... miért?... én meg szégyelltem magam, most miatta, előtte, hogy olyan anyuka... NE VEDD EL A KEZED! Most miért veszed el?... Úgy. Jó... Szóval kérdezett, érted? Ő, mintha nem tudná, épp ő, hogy igazi választ csak föl nem tett kérdésre kap. Hogy az maga a kérdezetlen kérdés. A kő, a fa... a fia: én. A kőül, fául, emberül mondott válasz. Nem a szó; az nem igaz, azt meghurcolták mindenféle pocsolyákban. De ő tudott kőül is, fául is. És emberül. Nem hiszed? Menj oda a sarokba, nézd meg azt a szürke kis szobrot... Azt, azt... azt a hatalmas kis szobrot. Mit gondolsz, mi az? Ördögöt Hableány!... Forradalom. Mert Zsó azt mondta, a mosoly a forradalom; mikor már az egész világmindenség vicсорít, mikor ez már elviselhetetlen, megszületik a mosoly... és az a forradalom. Az igazi. Most miért nézel így? Mert nem így tanultad? Talán azt hiszed, ha rohan valaki, ordít és ráz valamit, az az? Vagy éppen a lámpavas? Az a forradalom szobra? Kint volt egy nap Visegrádon, cekkerben cipelte haza ezt a követ. Akkor még zöld volt a szeme, s csak mondta-mondta volna, hogy milyen volt a part... a színét - azt a mosolyszínt, mondta - és a víz hangját a kövek körül, és a behulló kavics nyomán a víz gyűrűző mozgását, amit valamiféle bonyolult kinetikai képlettel talán le lehet írni, bár kétlem, de szóval biztos, hogy nem... amikor a gyűrű kezd már elsimulni, s nem töri szilánkokra, hanem hintáztatja a visszatükrözött, színét váltó valóságot. És amit láttat, az valóság is, nem is... valami változó valóság, a valóság sokszorosán determinált hasonmása. Majdhogy el nem sírta magát, annyira igyekezett. Tudtuk, és igazunk lett: másnap már szürke volt a szeme, s mi apával berendezkedtünk a tartós önellátásra, neki meg... igen: megkezdődött a kőkorszaka. Mert Zsónak volt kőkorszaka, bronzkorszaka, vaskorszaka, sőt... fakorszaka is. Mint az emberiségnek. Vagy ez nagyképűség? Hisz a sejtjeiben mindenki ott hordozza az egész földtörténetet. Mindegy: akkor kezdődött, ezzel, mert el kellett mondania egy színt, s mert szava nem volt rá, kénytelen volt egy gyerekfejnyi szürke kővel elmondani, amihez alig nyúlt hozzá. Nézd meg jobban, mi ez a mosoly? Egy csik fehér zárvány, egy csöppet fodros, amit elnyel a kő szürke és tömör kristályszerkezete. Emlékszem, a kő csupa moszat volt, s ő csak annyit csiszolt rajta, hogy a mosolylény pórusokba ágyazott zöld hajzata megmaradjon. És a szeme tája, látod, a szája vonala tükörfényes, ott, ahol... hogy is mondjam?... fölfénylik a... Belefogyott, amíg azt a szemerke-rengeteg mondanivalót a kőből kikönyörögte, de ez legalább egyértelmű, pedig szavakkal mérve maga a bukás: megfogalmazhatatlan. A mosoly? A mosoly születése? Forradalom? Vízilány? És ezzel kezdődött az életem legkeservesebb három éve. Mert addig még csak rám-rám nézett, mondott valamit, de attól kezdve amit mondott, azt akár ne is... mert attól kezdve amit igazán mondott, azt kővel mondta. Úristen! Annyira más volt, s ettől én is annyira más, hogy mint a kaméleon, igyekeztem... A világhoz. Fociztam, végeztem az iskolát, nem is rosszul, látod. Lehet, hogy úgy csiszolt engem is, mint a követ? Látod, ez eddig eszembe se jutott, pedig... pedig lehet. Gondolod, hogy tudta? Biztos, hogy tudta... de ezt se fogalmazta meg, önmagának sem; úgy tudott mindent, hogy csak kővel és kőben mondta ki, szóval nem. Mindent! Mint azzal az utolsóval, a Mérleggel. Tudod, amivel a kőkorszakot lezárta. Hogy nem ismered? Nem is láttad soha? Miért nem tudsz te semmit? Ha ő egyszer tudhatott, akkor te... Neked is mindent... Jó, jó. Elmondom. Persze így szóban úgysem ér semmit, de mindegy; képzelj el egy tűhegyes acélrúd csúcsán nyugvó,

szabadon körbeforgó, egyenlő karú mérleget: az egyik kar végéről acélhúron hófehér márványtojás, a másikéről koromfekete márványkocka lóg, hajszálnyira azonos súlyú. Érzékeny volt: a lépést is megérezte, de megpördíthetted, kibillenthetted, kettőt-hármat ingott, és visszanyerte az egyensúlyát... Igen, az is: születés és halál. Meg nappal és éjszaka. Meg jó és rossz, menny és pokol, hideg és meleg, szerves és szervetlen. De én azt hiszen, elsősorban kint és bent, kérdés és felelet. Nekem az: kimondatlan kérdés és el nem hangzott felelet. És... talán portré. Önarckép. S talán az enyém is: kettős önarckép. Ő és én. Eladta. Most New Yorkban van: megvette egy magángyűjtemény. Mert Zsó akkor már világhírű volt; már amennyire innét valaki világhírű lehet; akkor - a zöld szemű pillanataiban - már az enyém-tiedről is tudta, hogy mi az. A kelleténél jobban. A Mérlegnek is megkérte az árát; mintha bazári áru lenne. Elvette tőlem: most már a másé: de nem ő. És nem én. Kapott érte egy rakás személytelen, mocskos pénzt, amin... Mindegy. Ezzel is csiszolt rajtam. Elmondta a világ egységét... nem ő teremtette, de ő mondta el... s kettőnkét... és ő is bontotta meg. Zsó a világé lett. Világhírű. Zöld szemű.

Mi? Te is jókat tudsz kérdezni. És jókor. Ez soha eszembe nem jutott. Hogy Apa jó, azt mindig tudtam. Zsó is tudta, talán méltányolta is, nevetett is rajta. Apának szíve is volt, esze is, neki sem ez, sem az. Mint ahogy a földnek se, a napnak se. Apa ember volt, s a végén belehalt... azt hiszem, az emberségébe, de úgy, hogy a nap is, a föld is vele halt. Én tudom, hogy a természettudomány kiröhögte, de egy görög, egy polinéz nem, az tudja, hogy a nap attól nap, hogy van kire süssön, és a föld, hogy élnek rajta. Meg belőle, persze. Ha nincs, kire süssön, ha nincs, aki felszántsa, mire jó? Mi értelme az egész istenkertnek, ha ember nincs? Hogy Zsó?... Nem, nem hiszem. Talán csak a leszármazottjuk. Apa meg biztos hogy nem. Tudod, mi volt Apa? Mezítlábas. De jókor született, pontosan arra az öt percre, mikor az az egyetlen út megnyílt előtte. Végigjárta, és bele se dőglött. Kőműves azért lett, mert hazulról kiverték, mert otthon már nem volt maradása, építész meg azért, mert más szakmát nem ismert; ha nem lett volna törvényszerű, azt mondanám: véletlenül. De úgy látszik, az ő esetében a törvény a véletlenek tégláiból épült, s valahogy mindet összefogta Apa embersége; mint a habarcs. Apa valahogy egy darabból volt, egyarcú; sose kért és nem fogadott el semmit, mert volt olyan gőgös, hogy mindig adjon; ha mégis kapott, hát cserébe önmagát adta. Zsónak is. A különös csak az, hogy hiába adta, feltétel nélkül, annál inkább maga lett: sose vált Zsóvá, nem úgy, mint én. Vagy csak nem vette észre? Vagy én nem? Zsó meg olyan volt, mint a pók, nem ment utána a zsákmánynak, csak várt, lustán, mozdulatlanul. Zsónak a hálójába esett a mindentudás, a siker, a mások szeretete, de hogy a hálót valaha is szőtte volna, azt senki se látta. Nem ment utána semminek: egy vállrándítással vette tudomásul, ami szerinte természetes: hogy a mást annál nagyobb ellenállás fogadja, minél másabb; természetesnek tartotta, hogy ő olyan, amilyen, s amit csinál - magának -, az olyan, amilyen, s merthogy ő ilyen, hát nem mozdul, nem is kell, nem is szabad mozdulnia; mozduljon az idő, s mert az idő úgyis mozog, előbb-utóbb utoléri, ezt se siettetni, se fékezni nem lehet. S ő minél előbbre jár, az idő annál később éri utol; ebbe bizonyítékot látott, a maga... igazának?... bizonyítékát. Apa kiborult attól az ostoba értetlenségtől, ami Zsó műveit fogadta; következetesen kizsúrizték, évekig ő volt az ügyeletes gonosz - igaz, nem is tett ellene semmit, legfeljebb megpróbált Apa tanácsára érthető címetek adni az érthetetlen szobrainak. De Apa mindvégig hitt abban, amit Zsó csinált, igazán hitt, bár abban már nem vagyok olyan biztos, hogy értette is - ha igen, hát azért, mert szerette -, de hitt, s ebben a tekintetben csak egy különbség volt kettőjük között: Zsó hite önmagából fakadt, nem is tudott volna nem hinni, talán nem is hit volt ez, hanem tehetetlen bizonyosság; ő tehát ráért. Apa viszont... igen, ha egyáltalán lehetséges, még a hálót is, aminek a közepén pók-Zsó várakozott, Apa szőtte. Mert szőtte, szolgált neki, s ezt Zsó tétlenül, derűsen tudomásul vette. Aztán megriadt Zsó sikerétől - attól a lusta természetességtől, amivel Zsó... nem: nem is a sikert... az ölébe hulló kritikátlan hódolatot, a pénzt, mint az

őt joggal megillető hűbéradót, tudomásul vette. Apa, mondom, egynek érezte magát Zsóval, de a bőréből nem tudott kibújni, hát inkább elhitte, hogy Zsó is olyan, mint ő, márpedig Apa gögös volt, s a sikernek ez a mértéke egy gögös emberben csak dühös alázatot - magyarul: elutasítást - kelthet. Zsóból ez is, az is - a gög is, az alázat is - teljesen hiányzott. Hisz ő sose hadakozott; semmiért és semmi ellen. Mint Apa: többek közt őerte. Aztán... lehet, hogy Zsó így látta, nem tudom... őellene, vagyis hogy az ellen, aki ő, Apa szerint, nem volt. Apa ugyanis féltette... akit ő Zsónak tartott? Mert szerette, és a maga mértékével mérte. Tudod, fura dolog ez a szeretet... magam sem tudom, mit hívjak annak. Hiszen Apa igazán szerette Zsót, és a szeretetében, talán Zsó jogán, talán a magamén, én is belefértem, teljesen gyakorlati módon, és belefért az emberiség, a nehéz sorsú ember, de valahogy úgy, mint képletbe az x - hogy valós eredményt kapj, be kell helyettesíteni, ahhoz viszont Apa türelmetlen volt, hogy ezt az x -et hús-vér emberekkel behelyettesítse; türelmetlen, mert ha a maga erejéből jutott is oda, ahova jutott, mindenkitől elvárta volna, hogy ugyanott legyen, ahol ő, s bár erre - elméletileg - nem tartott mindenkit alkalmasnak, a szíve mélyén sértőnek érezte, hogy nem mindenki az, s ezzel őt igazságtalanul előnyös helyzetbe hozza; sértőnek, mert így akarva-akaratlanul mégiscsak több, mint a másik, pedig szíve szerint senkinek se lehet, senkinek se szabad többnek, másnak lennie, s így az ő szemében minden sikertelen ember egy-egy vádlóan nekiszegezett mutatóújj volt; mindezt csak azért mondom, hogy lásd: Apa szeretete kirekesztő szeretet volt, türelmetlen és személytelen. Zsóé? Nem hiszem, hogy Zsó valaha is gondolt volna rá, hogy mi a szeretet, pedig ő mindent és mindenkit tudott; engem, Apát, mindenkit, aki csak elment mellette, akit a lélegzete súrolt - de Zsó szeretni lusta volt valakit, talán nem is szeretett soha senkit, nem szorult rá, hiszen ő elég volt önmagának, mégis tapadt hozzá mindenki. Én is. Igen. Mert ez a lusta öntudatlan mindent tudás iszonyatosan, ijesztően... nem, nem is hogy személyes, inkább megejtő volt... - Zsó számára nem létezett emberiség meg nyomorúság meg egyenlőség - csak tárgyak, anyagok: kő, fa, bronz, vas, ember - s mindre rácsodálkozott, s tudta őket, játszva, természetesen. S ettől valahogy azok is, magukat, s tudni jó. Vagy azt hitték volna, hogy Zsó szereti őket, és Zsó is azt? Lehet. Tudom, ez egészen hülyén hangzik, hogy úgy beszélek Zsóról, mintha nem is itt élt volna ezen a földön, ebben a lakásban... Mintha nem lett volna néha undok... te, ezt komolyan mondom, elviselhetetlenül. De hát annak az istenkertnek a lakói is módfelett kellemetlen perszónák, s ő még csak nem is volt közülük való... jó, szálljunk lejjebb... legfeljebb félisten, afféle szobrász-félisten, kőfaragó-félisten... legyek egészen gonosz?... egy régimódi, tisztos és dühödten tisztességes épületbádogos jó módba csöppent, nagyságává vedlett, szemérmetlenül tehetséges lánya. Mert a félisten létnek két oldala van: egy isteni meg egy emberi - a félisten megörökli az istenszülő minden bűnét-erényét - s talán a hatalma egy részét - meg az ember szülőét, s vele az esendőségét... a baj csak az, hogy ez a kettő sose vegyül, csak keveredik. Bár... bár már ez sem igaz, vagy legalábbis nem teljesen: még jól emlékszem nagyapámra - mintha balkézről maga is valami kézműves-isten leszármazottja lett volna; azt mondják, a nagyapák a Doberdóról szoktak mesélni, az öreg a fene tudja, melyik püspöki székesegyház kupolájának bronzbevonatáról: az volt az élete hőstette, hogy ő is ott kalapálta a kupolában a bronzszegeket. Katona nem volt: még idejében leesett egy falusi templom tetejéről: egy homokrakásra. A lába, medencecsontja így is darabokra tört, bal lába megrövidült, katonának *untauglich* lett, iparosnak még nagyon is *tauglich* - annyira *tauglich*, hogy még a keze is gondolkodott; nemcsak az épületbádogos szakmát ismerte, de az utolsó szögig fölépített volna egymaga egy házat; értett a kőműves-mesterséghez, kezéhez állt az ácsszekerce, megkovácsolta az ácskapcsot, jobb burkoló és parkettás volt, mint akárki - a villanyhoz meg az épületgépészethez, mert az újabb keletű, már nem nagyon fülött a foga, egyébként komplett szakiparos - még ha a mesterlevele csak az épületbádogosságról szólt is. De a rózsát is megmetszette, s az ő kertjében termett a legszebb paradicsom, uborka, zöldbab, s ha sanyarú idő járta, megtalpalt a bakancsot is. Hogy a

kisüstitől, amit maga főzött, kuktában, ne is beszéljek. Apa meg közte csak egy volt közös: a ház tisztelte; Zsó meg közte már több: a kezét Zsó örökölte s így nem tudom, az emberi vagy isteni örökség-e; Zsónak, mondom, volt fakorszaka, vas-, bronz-, és kőkorszaka, de a szerszámok java része mindig az ő műhelysufnijából vándorolt át Zsó műtermébe. Ők ketten tökéletesen, szavak nélkül is értették egymás kezét. S talán még a házfogalmuk is közelebb állt egymáshoz, mint Apáé, meg az övé. Mert Apának, az építésznek, a ház épületet jelentett, térben körülhatárolt s egy meghatározott célt a lehető legjobban szolgáló építményt, attól teljesen függetlenül, hogy az kié. Az öreg szemében a ház az én házam volt, a ház, amit magának épít az ember, ami meghatározza a létét, mert a magáéban lakik, s merthogy az a magáé - és nem a másé, ez a lényeg - úgy is vigyáz rá; az igazi ember a szerző ember; ahogy ő mondta, mert Szeged környéki volt a „szörző” ember azért „dógzik”, a saját házáért; akinek nincs, aki nem azért, még ha nem issza is el, amit a két kezével (mint a lánya) vagy - egye fene - a fejével keres (mint a veje), az „mezítlábas”. Kár, hogy az öreg nem érte meg a mátrai vityillót, akkor talán többre becsülte volna Apát, mert Apa a haláláig mezítlábas maradt, reménytelenül mezítlábas, akinek ő, a tisztos iparos, odaadta ugyan a lányát, mert „fiam, ma olyan világ van”, de sem a személyét, sem a gondolkodását nem helyesli. Mert lehet ugyan mérnökdoktor, kandidátus, egyetemi előadó, kétszeres Ybl-díjas, határainkon túl is ismert statikus, nem a magáéban lakik. Ez a „magáéban”, a társasház sem „ház”; az öreg szemében, azt hiszem, még ha ezt nem gondolta is soha végig, mert mondom, nem a fejével, hanem mint Zsó is, a kezével gondolkozott, a kerítés tette a házat: a kerítés, hogy aki kint van, ne tudjon bejönni, s aki bent, ne tudjon kimenni - a jelkép: a helybenlét jele és jelképe; gondolhatod hát, hogy Apa, aki hitt abban, hogy a dolgoknak céljuk, szerkezetük van, következésképp a célok, a szerkezet módosításával megváltoztathatók, akinek az élete - s az élete értelme - a helyváltoztatás volt, aki világegyetében hadakozott jó vagy jónak vélt ügyekért, gyűlölte a kerítést; ő ezt nagyon egyszerűen indokolta, sokkal egyszerűbben, mint én, de cáfolhatatlanul: azt mondta, ő annyi kerítéssel volt kénytelen átmászni, s gyerekkorában annyi pofont is kapott, mert bemászott - vagy kimászott - egy-egy kerítéssel, hogy egy életre elege van minden kerítéssel. Azt hiszem, a kerítés az ő számára afféle nagybetűs KERÍTÉS volt, így aztán a gyűlölete se racionális - bár a honi kerítéskultusz ellen írt szócikkeiben, amelyekkel először a diákjai közt, majd a szakmában is kiérdemelte a Faltörőkos, utóbb egyszerűen csak Kos gúnynevet, nagyon is racionális érveket használ: közösségi szellemről, környezetszociológiai beszél, korszerű életformáról, meg minden - de azt hiszem, mindezek mélyén csak a gyerek szűkítő félelme bujkál az újabb pofonoktól; mondom, Apa jó ember volt, akiben élt a szeretet, még ha nem tudja is, hogy a szeretet természettől fogva kirekesztő jellegű, mert ha mindenkire kiterjed, amint azt Zsó példája bizonyítja, már nem is szeretet, az igazi szeretet tehát maga is kerítés - ekkora ellentmondásokat vidáman eltűr az élet -, így minden gyűlöletbe fordult szeretetét a kerítések, a tudatában racionálisnak mutakozó, sőt anyagi formát öltő, mezőgazdasági-történelmi, néprajzi, tulajdonjogi gyökerekre visszavezethető kerítéskultusz ellen irányította, s nem döbben rá, hogy itt sokkal, de sokkal mélyebb jelenség, a tenyérviszkettető pofozhatnék ellen hadakozik - a hadakozás, mondom, életeleme volt -, s hogy ez a harc eleve kilátástalan. Ő nem tartotta annak: hiszen ő csak-csak eljutott oda, ahova törvényszerűen el kellett jutnia, és úgy érezte, ha kerítések nincsenek, könnyebben eljutott volna, s hogy ez végül is csak azért sikerült neki, mert arra a döntő, arra a történelmi öt percre, mikor ő nekirugaszkodott, épp lebontották a kerítéseket, hogy utána lélekszakadva felépítsék megint, vagy ha le nem is bontották, legalább pallót vetettek rájuk; az eszébe se jutott, hogy ha nincsenek, talán el sem indul, nem hogy célhoz nem ér, s hogy a kerítéseknek, a kerítések újjáépítésének talán épp az az igazi célja, amiről persze senki nem tud, hogy a magafajta mezítlábasoknak - a mindenkori mezítlábasoknak - alkalmat adjon a gyűrűközhathatékra; hogy a hadakozásnak végső soron nincs célja, hogy a hadakozás maga a cél... Igen: lehet, hogy igazad

van, lehet, hogy Apáról mintázták: ő a forradalom testet öltött jelképe, aki valahonnét valahova rohan, ordít és valamit ráz... igazad van, lehet, hogy ez sokkal emberibb, mint a mosoly születése, a kozmikus és személytelen mosolyé... de hát Apa is sokkal... Nem, vita soha nem volt közöttük, emiatt nem. Mondom, Apa gőgös volt, s mert kettőjük közül - úgy érezte -, ő volt az, aki kapott, önmagát adta cserébe, s ez a gyakorlatban valahogy úgy alakult, mintha kettőjük közül ő vállalta volna az asszonyszerepet - őrá maradt a ház, ő tudta, mi van velem az iskolában, sőt... ő volt köteles hinni mindabban, amit Zsó csinált. A kerítéskérdés ekkor még nem volt kérdés; Apa ártatlan játéka volt, s nem is hiszem, hogy a lényege elhatolt volna Zsó tudatáig. Apa sorra tervezte a remekebbnél remekebb ipari épületeket, ezek egy kis hányada meg is valósult, volt, amelyiket nem is rontottak el nagyon, közben írta a cikkeit, és vívta a magánháborúját a Magyar Kerítések ellen, amin a háta mögött mindenki röhögött, mert mindenki tudta, hogy a kerítések maradnak, a társadalmi tudat valahol a kerítésekben gyökerezik, a kerítés rang, önigazolás, de az egész ügy nem volt akkora horderejű, hogy ne bólogatott volna mindenki, s közben ne hozták volna az ellenkező értelmű rendelkezéseket, Apának tehát ezért nem volt érdemes a nyakát kitekerni - Zsó lusta türelmébe is tökéletesen belefért a dolog, hiszen a zöld szemű Zsónak akkor még nem volt mit körülkerítenie, a szürke szemű meg épp akkor érlelte a Mérleget, amit aztán eladott, pénzért, pedig az nem is az övé volt, ő csak csinálta, aztán a pénzen megvette az ő meg Apa halá... jó, összedobták a pénzüket, s ketten, együtt álmodták meg a házat... és fogalmuk se volt, hogy kétféle házat álmodnak: Apa azt, ami nyitva áll, Zsó meg az apja házát, ami nem másé... egyik is, másik is olyan természetesen, hogy eszükbe se jutott, hogy a másiknak ez nem természetes. Beletervezték a kettőjük közösnek vélt álmait - kárpótlásul a várakozásért, a vesztes csatákért. És hidd el, a Vityilló tényleg szép. Még hozzá se kezdtek az építéshez, Apa kijelentette, hogy a telket nem keríti körül. Zsó - akkor - egy szót sem szólt; Apa nem lepődött meg, azt hitte, ez Zsónak is ugyanolyan természetes, mint neki. És Zsó még akkor se szólt, csak hallgatott, harsányan hallgatott, és Apa nem hallotta meg, mert a hallgatásra nem volt füle, mert ő mindent kimondott, mikor a jelképes egy szál drót hiányát a helybeliek felhatalmazásnak - vagy épp felszólításnak? - vélték, hogy szabadon lopják az építőanyagot. Apa egy kicsit fanyarul tréfálkozott: „Benne marad a népgazdaság vérkeringésében” - de Zsó talán már látta, hogy ez társadalmi ítélet; a Vityilló mégis fölépült, nem is követelt az építése akkora hősiességet, mint másoktól követelt volna, hiszen Apa végül is a szakmában dolgozott; sem a gyomra, sem a szíve nem ment rá. S még az anyagköltség se volt nagyobb az átlagosnál, hiszen mástól is lopnak, legfeljebb nem ilyen nyíltan, s Apa, statikus lévén, gazdaságosan tervezett. És a ház megbújt a fák közt, és az Ágasvárra nézett - azaz hogy néz ma is, és majdnem hogy körkilátása van -, száz méterről be lehetett hozni a vizet, két oszlop árán a villanyt, és a bekötőút megépítéséhez elég volt fél napra kibérelni az Erdészeti talajgyaluját; a berendezést maguk tervezték és nagyrészt maguk is készítették el, és kiderült, ami, azt hiszem, úgyis nyilvánvaló volt, hogy Apa, a mezítlábas, lehet, hogy jó építész, de a keze, hiába volt kőműves, mert építésznek kellett lennie, és az egész kőműveskedés csak feltételes megálló az életében, az álmatag-macska Zsó keze viszont önálló életet él, gondolkodik, s az ördög tudja, hogy, talán átöröklés útján, minden szakmát ért, nem úgy, mint Apáé, aki számtalanszor volt műszaki ellenőr; hogy Zsó, akár az apja, komplett szakiparos, bár mesterlevele csak szobrászkodásra jogosít, azzal a különbséggel, hogy apjával ellentétben tőle a villanyszerelés és az épületgépészeti munka sem idegen. A Vityilló tehát elkészült, s még pénzük is maradt, s úgy mellesleg - mondom: mellesleg - csodálkoztak, hogy én a Vityillót nem érzem a magaménak, és nem kíváncszom oda, és nem viszem ki a barátaimat, mert az eszükbe se jutott, hogy az én álmaim nem épültek bele, de amiből épült, a Mérleg, az enyém volt, s hogy én tudom, csinálhat Apa akármit, mezítlábas marad, s hogy én is szerettem volna az lenni, mindig, de hamar meg kellett tanulnom, hogy én nem lehetek, hogy neki könnyű volt, mert ő

nekigyürkőzhetett és átmászhatott a kerítésen, mert az a kerítés - legalábbis azt hiszem - nagyon is valóságos, látható és fogható kerítés volt, és neki megadatott az az öt perc, ami nekem nem, s ez a kerítés, ami énelöttem áll, az nem kőkerítés, az ködkerítés, s én hiába is gyürkőzhetnék neki, úgyse tudnám átmászni, s úgysem dönthetném le, és ha nekigyürkőznék, csak kiröhögnének, az én keritésem sokkal magasabb, mint az övé volt, s ő nem is tudja, egyikük sem tudja, hogy ezt ők építették körém - ő, a Faltörőkos, a szeretetével, és Zsó, akinek eszébe se jutott soha, hogy kerítés létezik, pedig ő maga volt az. Mondom: melleleg, mert most egyikük sem ért rá odafigyelni rám, még Apa sem... én pedig bevallom neked, utáltam... mi az, hogy utáltam: utálok... a Vityillót. Mert az övék? Most is? Nem tudom. Azt viszont igen, hogy a Vityillóval kezdődött Zsó virágkorszaka, s azt, hogy utáltam a virágkorszakot; talán féltékenységből - ma már azt mondanám -, mert ebből kimaradtam; nem ők tehettek róla, hanem én; nem jártam ki, ők meg ott voltak legszívesebben; rajtam állt, de én az egyetemre, a beszámolókra hivatkoztam, és itthon maradtam - pedig Zsónak megint szürke volt a szeme, megint szemébe lógott a haja, mint régen, amikor szült - most ócska bőrkesztyűt húzott, s a virágokban, virágokkal élt, s ha nagyapám meg nem hal, ezt ugyanúgy helyeselte, értette volna, mint a Vityillót: Zsó kezével ő ültetett, gyomlált, s olyan virágai senkinek se voltak, mint Zsó-nagyapámnak. Apa csak nézte, s örült neki (azt hiszem, a lelkiismerete ettől heverte ki a Vityillót, amit kétszeresen is megsínylett: egyszer hogy javarészt a Zsó pénzén épült, egyszer hogy az övé volt, és nem a másé), Zsó többet volt kinn, mint odahaza. Apa meg épp ott volt otthon. És a Vityillót nem kerítették körül, s egy vasárnap este mindketten hazajöttek Pestre, és a ház üresen maradt, csak a hét végén mentek ki újra, de közben esett is az eső, így a virágokat nem féltették, de Zsó vasárnap este kisírt szemmel jött meg, és végigsírta az éjszakát - soha sírni még nem láttam -, és másnap reggel betelefonált az Intézetbe, hogy Apa kivesz két nap szabadságot, aztán bezárkózott a szobájába, s én csak Apától tudtam meg, utóbb, hogy mire mentek ki: Zsó virágain egy teherautó-rakomány szemetet találtak; a kocsí - valami billenőplatós teherautó - az országútról fordult be, elment az út végéig, ráürítette az ágyásra a terhét - rohadt krumplit, rozsdás serblit, sparherdet, műanyag-flakont, sittet, mindent - aztán a kertben megfordult és elment. Apa kint maradt, rendbe rakta a kertet, hazajött busszal; három napig alig esett közöttük szó. Zsó nem szólt, Apa sem, de ez alkalommal hallotta a hallgatást, vagy látta, mert mintha vörös betűkkel lett volna kiírva a falra, hogy KERÍTÉS. Az egész tökéletesen érthető volt: a hely elhagyatott, erdő veszi körül - a vezér kiürítette a terhét, s utána az özönvíz; az idejébe így kényelmesen belefért egy feketefuvar is; de én mégse hiszem, hogy ez lett volna az igazi ok; szerintem ekkora bizalom már sértő, ekkora bizalom, a kerítés teljes hiánya, már-már pofon; aki ilyen helyen nem húz kerítést, az vagy megveti, hülyének nézi embertársait, vagy olyan, mint az iszákos: botránykő minden becsületes „szörző” ember szemében; mert tegyük fel, hogy dolgozik, tegyük fel, hogy becsületes úton szerezte a házát, ha ennyire nem becsüli, rászolgál, hogy más se becsülje; sőt ha annyira sem, hogy legalább jelezze: az az övé, még az is joggal vonható kétségbe, hogy becsületes úton jutott hozzá, hogy a másét megbecsüli. Ez munkálhatott a szemétrakodás hátterében, mert két hétre rá szekérnyom vezetett a kertbe, s mikor hazajöttek, Zsó szeme zölden izzott; nem tudom, szóba került-e köztük a kerítés, de a hét végén Apa egyedül ment ki a Vityillóba, s amikor hazajött, egy faiskolai árjegyzéket talált az íróasztalán - Zsó pirossal aláhúzta benne a gledícsiát, láttam -, s ez arra utalt, hogy legalább az élősvénnyről szó esett köztük; az nem szögesdrót, nem vas, nem kő, mégis... legalább az enyém-tied határvonalát jelzi. Elválaszt. Talán Apa se tudta, hiszen ő mindig Zsó kedvét kereste, de Zsó biztos hogy nem, hogy még ez az élősvény is Apa végleges és teljes veresége, hogy megcáfol valamit, hogy megbont valamit - Apa és Zsó, Apa és a világ viszonyában, azt meg éppen nem, egyikük sem, hogy tökéletesen értelmetlen, mint minden vereség, és... igen, minden győzelem. Mert az sem old meg semmit. Igen, nemcsak Apa szenvedett vereséget, hanem Zsó is, mindketten.

Mondom, akkor még nem tudták... kértek, hogy menjek ki hét közben, de én nemet mondtam. Ez meg az én vereségem, hiszen ha kimegyek, talán nem törnek be, s ha nem törnek be, nem törnek-zúznak, talán... mert mondd, miért épp én maradtam volna ki a vereségből? Többször nem kértek: hét végén kimentek a Vityillóba, ketten, aztán már nem láttam őket élve... azazhogy soha, sehogy, mert a baleset színhelyéről a holttestüket a járási kórház prospektúrájára szállították, búcsúztató meg csak hamvasztás után volt. De a házat láttam: feldúlták. A kertet is.

Most mit nem értesz?... Mintha azt a rendőrtisztet hallanám: „Fiatalember, maga nem szerette a szüleit? Hogy képes ezt így tudomásul venni?” Láttam, azzal vádol, hogy örülök... az örökségnek?... annak, igen. Talán mondd a szemembe te is: van egy kacsalábon forgó mátrai vityillóm, az Ágasvárra néz, már csak be kell kerítenem. És három hónap múlva kezembem az orvosi diploma... Tessék mondjad. S még csak öregjeim sincsenek, akik majd a nyakamra hülyülnek. Hogy tudom, milyen jó nekem. Tessék. Mert az a rendőrtiszt nem mondta ki, csak nézett. A jegyzőkönyv szerint Apa az útviszonyoknak meg nem felelő sebességgel vezetett; de az út hibátlan volt, és száraz, szembe nem jött senki, Apa, a boncolás tanúsága szerint, nem kapott szívrohamot, véralkoholszint zéró, a kilométeróra a baleset pillanatában nyolcvanon. Mindketten be voltak kötve, Apa húsz éve vezetett, és soha egy betétlapot... „Fiatalember, a jegyzőkönyvet lezártuk, csak azért kértem, mert nem értem, egyszerűen nem értem: két fontos, sikeres ember... Elképzelhetőnek tartja, hogy”... Nem! Nem tartom elképzelhetőnek! Érted? NEM! Apa gyűlölt minden kötöttséget, de addig el nem indult volna, amíg mindketten be nem voltak kötve... jó, pörölt az élettel, de ezt nem... Zsó meg fölötte állt, ennek is fölötte... Hát mit mondjak neki?... „Tudomása szerint nézeteltérés, szóváltás?...” Nemhogy szóváltás, de egy szó, az az egyetlen szó, az sem... Mondjam ki, hogy „kerítés”? Úgysem érti. Mondjam, hogy veszített, hogy mind a ketten?... Mi a fenének?... Tessék: közömbös vagyok, érzéketlen vagyok, a magam ura vagyok... ha tetszik, gyilkos vagyok... teljes biztonságban, a magam kerítésén... a magam égig érő ködkerítésén belül... amit tőlük örököltem. Ezt akartad hallani? Tessék!

Jó, ne sírj, nem akarlak bántani, na... de megértheted, hogy... Most meg mit nem értesz? Hogy hogyan vagyok képes megfogalmazni... így, ilyen pontosan?... Miért, mit vártál? Mit gondolsz, mit csinállok én huszonhat, nem, huszonnégy éve, mióta „Anyá” helyett megtanultam a „Zsót”? Fogalmazok. Ennyi elég neked?... Nem... Kérlek... Tehát: Apát biztos, őt biztos, hogy szerettem... Azt tudom... Hogy Zsót?... hogy őt?...

Hogy szeretném-e, ha te olyan?... Te?! Isten ments! Te hülye. *Akkor kinek a kezébe kapaszkodnék?*

Mérleg

- Zárunk, kérem. Elnézést...

A férfi fölkapta a fejét.

- Már annyi?... Igen... Volt két kávé, két konyak...

- ...egy szendvics...

- Majd én - mondta az asszony. - Én hívtalak meg.

A férfi fanyarul elmosolyodott

- Ennyire még telik.

Fizetett. A számlát megtoldotta egy tízessel.

Az asszony a tízest nézte. - Mint egy kistányér. Akár egy ezüsdollár - mondta. - Nektek pénzeszsák kell.

A férfi fölnevetett. - Annyi azért nincs!

Kimentek a Duna-partra, s egymáshoz igazították a lépteiket. A Lánchíd lámpasora fénysövényt rajzolt a vízre.

Az asszony a Lánchídat nézte. - Jaj, de pici! - s zavartan hozzátette: - Bocsáss meg. Az ablakunk a Golden Gate-re néz. Igazán nem...

- Tudom.

Mentek.

- Magadról nem mondtál semmit - jegyezte meg a férfi.

Nem kapott választ.

- Kikérdeztél mindenkiről...

- Szellemidézés.

- Én is elmondtam magamról mindent.

- Mindent? - Az asszony fölnevetett. - Hogy is mondtad? Hogy rabvallató szemem van?

Mentek.

- Azt se mondtad meg, hogy miért csak utolsó délután hívtál. Ha egyszer egyedül vagy.

Az asszony erre sem válaszolt.

- S hogy tavaly miért nem kerestél?

- Tavaly itt volt Henry.

- És?

- Körüllihették. Magyarul. S csak vigyorgott a jámbor, nyájasan, mint egy angolszász fakutya.

- Történetesen tudok angolul.

Az asszony várt a válasszal. Aztán azt mondta, egy csöppet fájdalmasan és egy csöppet megvetően: - Beszélni. Tudod, milyen kevés az?

- És te?
 - Én már álmodni is angolul álmodom.
 - Csak azt ne mondd, hogy nem kell fordítanod.
 - Az álmainkat?
 - Hát... mit tudom én... magadat. Aki voltál. Az emlékeidet.
 - Emlékezni is angolul emlékszem.
 - Az első huszonhárom évre?
 - Az nincs.
 - Nincs?
 - Ott nincs. Uninterpretable. Tudod, mint mondott a minap a lányom? „Mami, I hate your girlhood.” Hogy gyűlöli. Az ostromot. A rám szakadt házat. A nyomorúságot.
 - És a helye? Nem fáj?
 - A helye? - Vállat vont. - Ami nincs, az nincs.
 - Mint az amputált láb.
- Az asszony elhúzta a szája szélét, egy kicsit aszimmetrikusan, mint régen, még lánykorában. - Egy asszony ott van otthon, ahol a férje... - Kurtán fölnevetett. - ...az ura... meg a gyereke.
- És a diplomád?
- Az asszony mutatta. - Összetekertem... szépen, rendesen.
- És?
 - Nincs és. Nurse vagyok. Receptionist. Nem mondom, hogy ápolónő, mert nem ápolok senkit. Csak ülök a férjem rendelőjének office... irodájában... és válaszolom a hívásokat...
 - ...fölveszed a kagylót...
 - ...igen... fölveszem... és beírom az appointmentot... nem tudom, ezt itt ki csinálja... ápolónő?
 - Mifelénk orvosírnok. Itt is megkövetelik hozzá a görög-latin nyelvtudást. És az elmélyült klasszika-filológiai ismereteket.
- Mentek és hallgattak.
- Aztán az asszony szólalt meg:
- Henry meg a lányom jó haverok. Nekik minden közös.
 - Lausanne-ban várnak?
 - Várnak? Nem tudom. Másszák a hegyeket. Egy hét konferencia... tudod... aztán egy hét hegymászás... nélkülem... nem akartam a nyakukba varni azt a huszonhárom évet...
 - ...ami nincs.
- Az asszony bólintott, s egy futó mosollyal nyugtázta a „nincs”-et.
- Nekik biztos hogy nincs. Uninterpretable... és holnapután indul a chartered plane. Lausanne ma drága egy szegény amerikaiak.
 - Akinek nincs olyan tízforintosa, mint nekünk... Szóval miért csak utolsó délután?

Az asszony hallgatott.

- Benne vagyok a telefonkönyvben.

- A telefonkönyvben! - vágta rá indulatosan, majdnem hogy epés gúnnyal az asszony. - A telefonkönyvben.

- Talán tudnom kellett volna, hogy itt vagy?

Az asszony megvonta a vállát, és ment tovább. Megtettek vagy tíz lépést, mire folytatta. - Te sose tudtál semmit.

- No?!

- Akkor is, hogy megírtam neked azt a lapot... Akkor, mielőtt... Füredre... és rajta volt a telefonszám... Nem hívtál, pedig...

- Nem írtad, hogy hívjalak.

- De rajta volt a telefonszám.

- Tudod, hogy akkor... - Most a férfi hallgatott el.

- Jolival. Joliéknál. Tudom.

- Nahát.

- Elvetted?... Nem bántad meg?

- Nem!

Az asszony oldalról nézte az arcát. Elmosolyodott. A férfi megérezte a mosolyt, visszanézett rá, s érezte, hogy nem tud teljesen uralkodni az arcán.

- Egy kicsit gyorsan válaszoltál - szögezte le szárazon az asszony.

- Gyorsan?

- Gyorsan. Kérdezzetek még?

- Ne. - A férfi elgondolkozott. - Rajta volt a telefonszám... - mondta. - Nem hívtalak. És ez neked elég volt, hogy...

Mentek.

- De nemcsak azért - mondta nagy sokára az asszony. - Az ajtó, tudod.

A férfi fölnevetett. - Sose tudtál ellenállni, ha csukva volt előtted egy ajtó. Muszáj volt bemenned. - Hallgatott. - Vagy ki. Ha rá volt írva, hogy tilos. Emlékszel? Fizettél. A rendőr... mikor megbírságolt...

- Te elszaladtál.

Már letértek a Duna-partról, s egy rosszul világított kis vároldali utcában jártak. A férfi lemaradt egy lépést.

- Szép lehetsz fehér köpenyben - mondta.

Az asszony bólintott.

- Szép vagy ebben a ruhában is.

- Dzsörzé - mondta az asszony csúfondárosan magyar kiejtéssel.

- Szép vagy - szögezte le tárgyilagosan a férfi.

- Köszönöm.

Mentek.

- Fizettél. De azzal sose törődtél, hogy a másik mit fizet.

- Elszaladtál. Akkor is. Pedig ott volt a lapon a telefonszám.

A férfi időközben utolérte, de nem lassított a léptén, csak lenézett rá, oldalt. - Néha azért kimondani is szabad valamit. - Majd: - Te néma voltál, mint a kő.

- És kemény, mi?

- Istentelenül.

- Voltam?

- Mondjam jelen időben?

- Ha magadra is vonatkoztatod.

A férfi egy utcalámpa alatt az órájára nézett. - Késő.

Az asszony elmosolyodott. - Már itt vagyunk. - Kivette a táskájából a kapukulcsot. - Vár otthon valaki?

- Tulajdonképpen...

- Joli, azt mondd, Füreden van, az édesanyjánál. A gyerek meg... - Egy kicsit elhúzta a szót. - ...Lengyelben. Milyen romantikus... Bujdosik?

- No, nem éppen... - Megenyhült a nevetése. - Lány van a dologban.

- Akkor? Főzők neked egy... makkát.

- Ez kinek a lakása?

- Erzsóké. Szabó Erzsóké. Az a kevei lány, emlékszel, a koleszból. Akinek olyan vastag szőke farkocsa volt. Dudással járt.

- Mi van vele?

- Egyedül lakik... nem sikerült az élete...

- ...és már az igazak álmát alussza.

- Elment... hogy is mondják?... kiszállásra... az utolsó nap...

- Szóval főzöl egy makkát...

- Van egy olyan ügyes kis masinája... olyan kopogó vagy mi.

- Kotyogó.

Álltak a kapu előtt.

- Jó - mondta a férfi.

Az asszony beillesztette a kulcsot a zárba, és némi erőfeszítés árán kitesztotta a kaput.

- Tessék - mondta.

- Tilos?

- Most ne beszéljünk a bírságról, jó?

A lakásban a férfi körülnézett. Sivár, modern bútor - a falon egy gyerek képe, melléje tűzve, a kép sarkába, egy sírkő pillanatképe: - Élt: négy évet. - Rend. Nehéz, sárga függönyök, behú-
va. A komódon kopott maci, cipőgombszemű. Egy ismeretlen porlepte élet sűrű levegője.

Az asszony behozta a kávé, kitöltötte. Kerülték egymás tekintetét. Rájuk telepedett a nehéz mustársárga függöny. A férfi úgy érezte, megpattan az agyában egy ér, ha meg nem találja a szót, az egyetlen szót, amivel meg tudja törni a csendet.

- Nincs itt egy lemezjátszó? - kérdezte rekedten.

Az asszony némán megrázta a fejét.

- Ez a nő zenétlenülül él?

- Ez a nő?... - utánozta a hangsúlyát az asszony, majdnem hogy gyűlölködve.

A férfi felvonta szemöldökét. Hosszan nézte.

Az asszony, alig észrevehetően, nemet intett: - Minek?

Hallgattak.

- Elszalasztottuk - mondta a férfi.

Az asszony fölállt, kivett a táskájából egy pakli cigarettát, körülményesen rágyújtott, visszaült.

- King size - mondta a férfi.

- Az - bólintott rá az asszony. - Odaátról. Rágyújtasz?

- Nem élek vele.

- Nem élsz?

- Nem akarod odaadni a Golden Gate-et a Lánchídnak. Ha egyszer kifizetted érte kemény huszonhárom évet.

- Ezért itt most nem akarok újabb tizenkilencet kifizetni.

- Nem éri meg.

Az asszony hallgatott. - Akkor nem maradna semmim - mondta végül.

- Arra most se gondolsz, hogy a másik...

Hallgattak.

- Hogy annak mi marad.

A hosszú cigaretta fele már leégett. Az asszony leverte a hamut.

- Add ide - mondta a férfi.

- Csak egy slukkot - mondta az asszony.

- Nem azért - mondta a férfi. Föltolta az inge ujját. - Szívd meg. - Rátette a jobb kezét az asszony kezére, amely a karosszék karfáján nyugodott.

A cigaretta parazsa fölizzott. A férfi átvette.

- Hogy maradjon utánad valamim. - A cigaretta parázsló végét odanyomta az alsókarjához. - Szólj, ha elég - mondta.

Az asszony homlokán megfeszült a bőr. Nézték egymást.

- Elég! - riadt fel az asszony, szinte révületből.

A férfi visszaadta neki a cigarettát. Már elszürkült a parazsa. - Nem fog megmaradni - mondta.

- Megmarad. Fehér - mondta az asszony.

A kis, kerek sebhely fehér volt, csak a közepén fekete a beleragadt nyirkos hamutól.

Az asszony idegesen elnyomta a félig szívott cigarettát.

- Most kit büntetsz, engem vagy magadat?

- Nem mindegy?

Hallgattak.

- Két hete először nem érzem magam idehaza egyedül.

- Akkor engedj most elmennem.

- Menj. Már elmehetsz.

- Még el.

Az ajtóban az asszony két kezét nyújtotta a férfinak. Leszorította, hogy a férfi ne tudja megcsókolni. A száját se, homlokát se.

- Még soha ilyen közel nem voltál hozzám - mondta a férfi. - Itt maradsz velem.

- Kő a kövön - mondta az asszony.

Lekísérte a kapuig, kiengedte. A kapu előtt a férfi egy pillanatra megállt, maga sem tudta, miért. Nem várta, hogy vissza fogja hívni. Nem is ment volna. Már elég messze járt, mikor visszanézett az ablakra, amelynek mustársárga függönyén átderengett a fény. De a sarokról már az se látszott.

Magány

A lift, persze, megint nem járt; az utolsó fordulóban már alig vonszolta magát, de a mocskos karfát nem akaródzott megfognia. Nem is igen tudta volna: hóna alatt a lazán átkötött barna papírcsomag, a tiszta ágynemű a Patyolatból, kezében a kulcsosomó és a levél, amit az imént vett ki a postaládából, másik kezében a cekker és a táska.

A lépcsőház homályos volt, mint mindig, koszlott, mint mindig, és bűdös, mint mindig; az első lépcsőpihenőben ott a folt, a szabálytalan, félig száradt folt - az ismeretlen lakó, borközi állapotban, megint ott könnyített magán. Vagy egy kutya?

„Mocsok, mindenütt.”

Bedugta először az alsó kulcsot, elfordította, aztán a felsőt, a biztonsági zárba - azt ellenkező irányba kellett elfordítani -, benyitott, és megállt a tiszta, üres, de állott levegőjű előszobában. Állt és fülelt; nem kellett semmit hallania, nem is hallhatott semmit, de nem tudta, hogy áll és fülel, azt se, hogy mit vár, mire vár. Nem hallott semmit; bedugta a zárba az alsó kulcsot, bezárta az ajtót lent, aztán fent, a biztonsági zárat, és beakasztotta a láncot.

Letette a holmit a konyhában, bement, és tágra nyitotta az ablakot - kintről csak tompa, személytelen dübörgés és égett benzinszag jött be, s a nyirkos őszi köddel fekete korom - de a benzinszagú levegő is levegő: kinyitotta az ajtót a szoba és az előszoba közt is.

Aztán kirámolt a cekkerből, kibontotta a papírcsomagot, összetekerte a zsineget, eltette a kredencfiókba, berakta a tiszta ágyruhát a polcra, s csak akkor vetette le a kabátját. A lakás teljesen kihűlt - becsukta az ablakot, begyújtotta a Hérát -, kiment a fürdőszobába, hogy kezet mosson. Útközben végighúzta az ujját a fehérre lakkozott ajtón.

„Takarítanom kell.”

Kezet mosott, pongyolát vett, aztán átment a konyhába: az előbb ott hagyta a levelet, az asztalra tette.

Iza írt, tudta; azt is, hogy mit: nem jön fel november elsején. Mint három éve mindig. Épp az idén ne?

„...beláthatod, hogy nem mehetek fel. Anyagilag se győzöm, idővel sem; itt fontosabb a munkám, hogy akár csak két napra is itt hagyhatnám. Ha apámnak - vagy akár az öregeknek - szükségük lenne rám, ha élnének, számíthatnának a segítségemre, ezt jól tudod. Mint ahogy te is mindig.”

„Istennek hála, nem.”

„Bár az öregek esetében, meg kell mondanom, ez a kiruccanás még csak szentimentális se lenne, csak álszent: őket csak őregen ismertem meg igazán, s talán már nem is olyannak, mint voltak; részint talán azért, amit te meséltél Nagyapáról, az öreget én fiatalon csak könyökvédővel tudom elképzelni...”

„Sose viselt.”

„...és keménykalapban.”

„A keménykalapját te nyomtad a fejedbe, ha vizsgára készültél.”

„De arra még nagyon jól emlékszem, hogy Nanyó az öreget holtában is csak úgy emlegette: az Uram. Napó még holtan is az ura volt. Szegény kis rabszolga Nanyó. Az Édesfiam. Akiben az Urán kívül már el se fért semmi a világból. Abból a nyomorúságos koszt pénz központú, áporodott és szűk kis...”

„És őbelé? Mennyi?”

„Tudom, az ember az apjához megy feleségül, vagy az anyját veszi el. Mikor Apához mentél, te is az apádhoz: annyira még ismertem őt, és emlékszem rá, hogy ezt tudjam - ma már. Én azonban nem akarok hozzámenni - ez egyben válasz is arra, amit legutóbb írtál, hogy unokát szeretnél - inkább senkihez. Eszem ágában sincs feléleszteni semmi régi vitát, nem akarok fájdalmat okozni neked, de ne vedd sértésnek, nem hiszem, hogy engem érdemes lenne sokszorosítani. Ez nem a te hibád, nem is téged okollak, de az enyém sem: az Uradé meg Nanyó Uráé. Most nagyon őszinte voltam, és lehet, hogy megbántottalak, de az igazság az, hogy annyira egyiküket se szerettem - ezt talán megérted -, hacsak szegény Nanyót nem, hogy meghatott képpel tébláboljak a sírjuknál, letegyem a virágot, aztán...”

„Jó, nem jön fel. De nem muszáj mindent kimondani.”

„...ezzel - ne haragudj - nem értek, nem érthetek egyet; aligha szolgálhatnám...”

„Mintha ettől éppen nem szolgálhatná az élőket, az egészségüket... Mert orvos?... Igaz... odaállni a kőnégyező elé, fölszedegetni a borostyán közül a sírra hullott leveleket, abban a tudatban, hogy egy perc múlva úgyszólván újabbak hullanak rá, s megint csak gyűlnek - két hónapig? három hónapig? fél esztendeig?... Meg a lelkifurdalás... Hogy ő, hogy ők haltak meg? És nem én?”

„...ez határozza meg az életmódodat. Azt a kínos - megint csak ne haragudj, de tudod, soha nem bírtam elviselni körülöttem azt a kínos rendet, azt a fojtott rendet. Hogy nem tűrsz meg magad körül egy porszemet, egy ráncot, hogy megigazítod a szőnyeg rojtját, de nincs egy tisztességes ruhád, és örökké abban a hányadékszerű...”

„Beveszek egy Andaxint. Be kell vennem.”

Bevette, egy korty vízzel, s föltett magának egy feketét. Megitta, keserűen, s újra kezébe vette a levelet.

„...kardigánban jársz. Kíváncsi lennék, mikor ittál meg utoljára egy konyakot... Magadtól. Mert megkívántad. Mikor nézted utoljára - ha nézted valaha - az ujjaid közt a holdat. Ez hülyeség, tudom, a konyak is, a hold is, de ez jutott eszembe. Mikor csináltál utoljára valamit, amit nem kellett, csak azért, mert nem kell? Aminek nem volt meg az állandó helye az életedben, mint, mit tudom én, a konyhában a kenyérvágó késnek vagy annak az ocsmány bikafejű hamutartónak az asztal közepén? Ne érts félre, ez nem ellened szól, ez nem vád, én a szabadságodat kérem számon rajtad, a te szabadságodat, és teéted...”

„Énértem.”

„Jó, tudom, hogy szerinted valakihez tartozni kell (bár szerintem vétek, de ha már kell, ha már akarsz, legalább ne halotthoz tartozz; ez nem hűség kérdése, és különben is, nem tudom, tartoztál-e valaha is valakihez igazán. Felháborít, hogy így eltemeted magad. Elevenen. Azon, hogy hivatásod nincsen, a te korodban már aligha lehet segíteni. Nem mondom, restaurátornak lenni...”

„...száz darabban. Az egyikben olajat, a másikban gabonát. Jó, a harmadikban talán egy halott hamvait... de akkor is: rajtuk marad az ember keze nyoma... vékonyan, ecsettel, ragasztót visz fel a cserép szélére, odailleszti, borszeszlánggal kiégeti... és a végén ott látja egészben ott hasasodik...”

„...szép dolog, attól eltekintve, hogy nem fizetik, de ne haragudj, jobban szeretném, ha nem temetkeznél el, ha nem elégíteni ki; ha valami olyasmit csinálnál, aminek a való élethez, az emberekhez legalább egy picike köze van. De csak azért fönn maradni Pesten, ahelyett, hogy leköltöznél hozzám, ott maradni, ahol egyedül vagy kétmillió ember közt, mint a kivert...”

„Még mindig jobb.”

„A baj csak az, hogy saját magadat vered ki; mondd, miért vállalod, hogy...”

„Nem, ez nem megy...”

Letette a levelet, fölállt, a tükör elé lépett, és hosszan nézte magát.

„Ki kell takarítani.”

Kiment a porszívóért, behozta. A törlőrongyot is. A porszívó csatlakozóját bedugta a konnektorba, aztán odament az ablakhoz, és megint kinyitotta. Kihajolt. A két ház sor közt az utcai lámpából ködkúp terült az utcára. Innen is, onnan is lassan, párosával közeledtek, követték egymást a ködgomolyt görgető fényszórók; elhaladtak a ház előtt, kihunytak, s már csak tilos-vörösek távolodtak. Párosával. Bekapcsolta a porszívót, megfogta, aztán kezében a porszívó szarvával leült.

Végigsimított a homlokán.

„Hasasodik.”

A porszívó üresen bűgött. Kezét az arcára szorította.

„Az a kicsike meleg is mind kimegy...”

De nem állt fel.

Hátradúlt, és behunyta a szemét.

Iza. Sáros cipőben a frissen vetett ágyon. Miért, hogy ha Izára gondol, és behunytja a szemét, mindjárt így látja őt: sáros cipőben a frissen vetett ágyon? Jó. Akkor. De hát annak már nyolc éve, akkor még másodéves volt, és akkor sem a frissen vetett ágyon; a takarón csak; elaludt; igen, be volt egy kicsit... ez mással is megesett már; elaludt; hajnalban jött haza, de nem volt sáros a... Miért, hogy mindig így?

- Senkije sincsen - mondta ki félhangosan.

Lenyúlt, kikapcsolta a porszívót, s ült tovább, nyitott ablaknál. Aztán fölállt, becsukta az ablakot, és visszaült. Aztán, nagy sokára, kinyújtotta a kezét, keze megállt a telefon fölött, aztán megfogta a kagylót. Megborzongott. Tárcsázott, de csak a harmadik számig. Letette a kagylót, fölállt, megtámasztotta a kályhát. Még nem volt meleg, de a csukott ablak legalább a tompa, hideg morajt kívülrekesztette.

Hosszú ideig várt, mintha már abba belefáradt volna, hogy az ablakot becsukta. Aztán bólintott, de eltartott egy darabig, amíg rászánta magát, hogy tárcsázzon újra.

- Jó estét - mondta. - Egyedül van? Igen? - Nem zavarom? - Tulajdonképpen csak azt szerettem volna megmondani, hogy elolvastam. - Istenem: gyönyörű! És szeretném visszaadni magának. - Hogy? Maradhat még?... Végleg? - Igazán nagyon kedves, nem is tudom, hogy... -

Igen. Meg aztán, tudja: a múltkor említett valamit, hogy ért a... - Grafológiához? - Nem, az írásomat nem. Csak, tudja, azt hittem, az álmofejtéshez, mert álmodtam valamit, valami nagyon furcsát, egy kutyával. - Persze. Szamárság az egész. Azért elmondom, jó? - Azt hiszem, inkább korcs; fekete, tudja, és felállt a füle, az a hegyes kis szőrpamacsos fekete füle... olyan pumiféle lehetett, némi terrier beütéssel, olyan cipőgombszemű, de lehet, hogy ezt már csak képzelem, mert annyit gondolok rá. - Nem, nem is egyszer, már többször. - Ugyanezt, igen, ugyanezzel a kutyával. Egy kerítésen kívül, egyedül... és vártam valamire, talán autóbuszra, és sötétedett, már majdnem egészen sötét volt. És a házban nem égett egyetlen lámpa sem, fekete volt minden. És ez a... ez a kutya odajött a kerítéshez, és nyítt, úgy sírt, de úgy... ezt komolyan mondom... mint egy kisgyerek. - Ne szakítson folyton félbe: mit tudom én, hogy szuka-e, vagy... olyan mindegy. Még el találom felejteni, bár... nem, nem felejttem el, soha, még ha akarnám sem... egyszóval hogy nyítt a kis szerencsétlen, és erre én olyasmit csináltam, amit még soha, még kislány koromban sem. Így vén fejjel, képzelje, bemásztam a kerítésen. Karókerítés volt, csupa hegyes karó, fel is nyársalhatott volna, és leugrottam és beletenyereztem a sárba, és a torkomban dobogott a szívem, hogy... nem, nem jött ki senki, csak a kutya volt... az nyítt és nyalogatta az arcom, a kezem, és olyan meleg volt a nyelve, és ahogy beletenyereztem a sárba, valahogy úgy, de úgy szerettem ezt a kicsi kutyát, ezt a kicsi fekete jószágot, mint még soha senkit... soha semmit az életemben, és a karomra vettem, és amilyen ügyetlen vagyok, nagy ügyel-bajjal átmásztam vele a... szóval így lettem én kutyatulvaj. - Nem, nem tudom, hogy kerültem haza, így nyakig sárosan, és hogy egyáltalán... - Nem, nem tudom. Fogalmam sincs. Itt felébredek mindig. - Semmit nem tudok, mondom! Talán nem is álmodtam, talán csak álmodtam, hogy álmodom... azt szerettem volna, de ha maga csak a grafológiához... - Hogy? Nem merem végigálmodni?... - Nagyon kérem... - Dehogyan. Nem... hagyjon, kérem... ne!”

Lecsapta a kagylót, s két kézzel szorította a villára, mintha attól félne, hogy felugrik. Mikor megszólalt nem vette fel: akkor már sírt, először csak nyüsztve, aztán már zokogott, fékeveszetten, csukladozva. És egyre azt hajtogatta: - Taka... takarí... tani... kell... takarí... takarítani... - de nem állt fel, hogy takarítson.

Hazaérkezés

Zsuzsának

- Aztán ne ám, hogy bemenjen az első kocsmába, és leigya magát - mondta az őrmester, miközben a férfi az óráját csatolta föl, s ujjára húzta a karikagyűrűt. Hat év után először.

Nem felelt.

Odakint tombolt a nyár. A színek.

Kék volt az ég, zöldek a fák, sárgák a villamosok. A nők tarka díszmadarak.

Mindent és mindenkit megbámult: csoda, hogy föl nem pofozták.

Aki annak idején, ha látta, átment előle a túloldalra, most átjött a túloldadról, és hosszan rázogatta kezét:

- Öregem, hallom, volt egy kis kellemetlenség... . hidd el, én is csak ügyel-bajjal...

Itt nem védte tőlük a börtön fekete-fehér egyértelműsége.

Felesége egy vasárnap elvitte kirándulni. Őt meg a kisfiút. Aki féléves volt annak idején, most meg már majdnem hét.

Az erdőben, az úton, a kisfiú mondta: - Apa, most vezess - és behunyta a szemét.

Értette a kezét: jó egy percig kerülgetett vakon követ, hullott ágat, kátyút, kerékvágást.

Aztán a kisfiú kinyitotta a szemét, és azt mondta: - Most te, Apa!

Engedelmesen behunyta a szemét, s ment is vagy tíz lépést, vakon.

Ő is értette a kisfiú kezét.

Aztán kinyitotta a szemét, s a szeme sarkából látta a felesége száján a majdnemmosolyt.

Az asszony látta, hogy ő látja.

Az ég kék volt, a lomb zöld, s a zöld lomb lékein vastag pászmákban csurgott az útra - köre, hullott ágra, kátyúra - a napfény.

Hatalom

Lihegett még a három emelettől, nem akart addig becsöngetni, amíg egy kicsit ki nem fújja magát. Az előszoba homályos üvege tompán fénylett - idehaza van. Ég benn a villany. A szomorú örökzöldet nézte a folyosó sarkában; belepte a por. Egyszer majd megkérdi, hogy az övé-e, vagy a házé? Ha el nem felejtí.

Megnyomta a csengőt. Bimm... - kivárt - ...bamm. A szokott ritmusban. Egy csöppet megint meggyorsult a lélegzete.

Várt.

Résnyire kinyílt az ajtó, óvatosan. Nem látta - ott állhat az ajtó belső felén, nem a nyílásban.

Egy pillanatig még várt - arra, hogy az ajtó teljesen kinyílik. De nem nyílt. Ellenkezett a szokásával - és a természetével -, hogy oldalozva lépjen be. Annyira, hogy meg sem fogalmazta, de beletelt egy másodperc, amíg legyőzte az ellenkezést. Aztán belépett, oldalozva.

Igen, ott állt az ajtó belső oldalán. Meztelenül.

- Reggelig várjak? - Egy frottírtörülközőt dobott a vállára, s vizesen lógott a haja.

Az ajtó valamivel nagyobb zajjal csukódott - úgy érezte -, mint szokott. Ő csattanásnak hallotta - lehet, hogy tévedett.

A fürdőszoba ajtaja nyitva, az előszoba is tele a fürdős meleg illatával.

Megállt az előszoba közepén, nagykabátban.

- Gyökeret eresztettél?

Letette a három szál szegfűt a kisasztalra, levetette a kabátját, fölakasztotta.

A fürdőszobában már zúgott a hajszárító.

- Bemehetek?

Nem kapott választ. Persze, a zúgás.

- Bemehetek?

A zúgás elhallgatott.

- Tessék?

- Azt kérdeztem, bemehetek-e?

Rövid csend. Aztán:

- Gyere. - Már zúgott a hajszárító.

Megállt a fürdőszoba ajtajában.

- Csukd be az ajtót, kihűl a fürdőszoba.

Látta, a párás tükörben nézi magát, ide-oda forgatja a fejét.

- Ül le.

Ügyetlenül leült a kád szélére. Még nem volt leeresztve - az párázott annyira. Érezte, hogy a nadrágján átüt a kád szélén megállt víz. Cipője is vízben tapicskolt, a recés, zöld gumi-szőnyegen.

- Húzd ki a dugót.

Már mozdul, hogy kihúzza a láncnál fogva, aztán levetette a zakóját, és föltúrte az inge ujját. Úgy nyúlt be a vízbe. Testmeleg volt: mintha az ő testét érezte volna.

- Törülközz meg, légy szíves.

Nem lett sokkal szárazabb a karja, a törülköző is csuromvíz volt.

Visszaült a kád szélére.

Ott volt lépésnyire tőle a teste. Félprofilban látta: combján, oldalt, egy kicsit kövérebb a kelleténél - ott lágy hullámot vet a sima bőr.

- Hamarabb végeztem, ne haragudj. És nem volt kedvem föl-alá sétálni a ház előtt.

A tükörben ott látta az arcát; vékony szálú, száradó haja libegett a forró légáramban. S ha egy kicsit előrehajolt, mellette a magáét - a két mély ráncot a szeme sarkában, szeme alatt a táskát, sárga homloka fölött a gondosan hátrafésült, gyérülő haját.

- Ne lihegj!

Megpróbált parancsolni a lélegzetvételének. Szerette volna behunyni a szemét, de nem sikerült.

- Éppenséggel tarthatnád a hajszárítót.

Fölállt, szorosan mögéje, átvette tőle a hajszárítót, s közben keze a kezéhez ért.

- Följebb... úgy. Jó.

Most fölülről látta a haját, ennyivel volt alacsonyabb nála. A haj a fésű foga nyomán engedelmesen hátrahullott, s nedves sötétje mézszínűre fakult. Érezte frissen mosott illatát. A tükörlámpa éles fénye meg-megcsillant rajta.

- Elzárhatod.

- Hova tegyem?

- A polcra. Mintha nem tudnád.

Rátekerte a zsinórt, és föltette a polcra. Egy pillanatra hátat kellett fordítania neki.

- Ül vissza... Állj fel. Ezt akaszd fel előbb.

A frottírtörülközőt vette le a válláról, és nyújtotta oda neki.

- Azt mondtam, ül vissza.

Most közel hajolt a tükörhöz, úgy vizsgálgatta az arcát. Fölvonta a szemöldökét, végigsimított rajta, megsimogatta a szemhéját, s az ajkán is végigfuttatta az ujját. Ő a tükörből figyelte; kicsit távol álló két szemét, széles, alacsony homlokát, tág orrcimpáját, finoman rajzolt s egy kicsit húsos ajkát. Látta, a szemfestéket veszi a kezébe; szemöldöke alatt a vattás pálcikával fehéret visz a bőrére, s a kisujja bögyével, végtelen gonddal, elsimítja. Módszeresen, elmélyülten szépült; szemhéjára barna került, aztán kihúzta barna ceruzával a szemöldökét, s a szemhéja árkat is, fent. Majd vékony és túhegyes ecsettel lent és fent kirajzolta a szempillája vonalát.

- Kinek leszel szép?

Az ecsetet tartó kéz megállt a levegőben.

- Magamnak.

A szempilláját festette. Rebegtette a szemét, s lágyan simogatta a fekete kefécskével a mézszínű szempilláit.

Félig oldalról látta az arcát, s szemből, a tükörben. Szája sarkában a belső gyönyörűség félmosolya bujkált; tekintete teljesen beleveszett önmaga képébe. Mellette előrefeszült, hasa finom hajlata alig észrevehetően emelkedett-süllyedt.

Ő megmoccant, talán egy arasznyival közelebb húzódott.

Észrevette: kezében megrebbent a kefe. De mindjárt viaszasüllyedt önmagába, letette a kefét, s kezébe vette a rúzszt. Barnás rúzs volt, természetes színű.

Ő megint megmoccant; feje előrebillent, s homlokát ráhajtotta a tomporra a szeme előtt.

- Ne érh hozzá!

Egy türelmetlen mozdulattal megfordult; melle bimbója most ott volt az ő szeme magasságában.

- Ülj messzebb... Oda. A kád végébe.

S vissza: két ajka kinyílt, a barnás rudacska végigsimított rajta, kirajzolta a vonalát. Aztán a két ajak egy kegyetlen mozdulattal összeszorult, megvonaglott, szétvált. A rudacska most az arcot érte, s a mutatóujj bögye szinte észrevétlenül szétsimogatta a színt az arca bőrén.

- A körmödet hadd lakkozzam be én.

- Hogyne! Ahhoz figyelnem kell. És... - lebiggyedt az ajka - remegne a kezed.

Még utánadobta:

- Hunyd be a szemed. Ne nézz. Azt utálom.

Behunyta a szemét, de nem bírta sokáig; szemhéja belső falán a tükörlámpa éles fénye a feketeséget vörösre oldotta, s ezen a vörösön behunyt szemmel még élesebben látta a női test körvonalát.

- Azt mondtam, ne nézz. Nyitva van a szemed. - Várt egy kicsit. - Fordíts hátat.

Vonakodva fogadott szót. Hallotta a szépítkezés apró neszeit; a megkoccanó üvegcese hangját, a meztelen talp surranását, a könnyű lélegzetvételt. Nem fordult vissza. Így is látta.

- Azt mondtam, ne nézz.

- Nem fordultam vissza.

- Akkor is nézel. Menj be... Nem érted?

Fölállt, s megálltak egymással szemben. Fölről látta a szemét; egy picit összehúzódott, kemény volt és hideg. Kékesszürke. Mint a tör hegye, feszült neki.

Másodpercekig álltak - a szürke szem meg se rezzent. Aztán - nagyon halkan:

- Gyerünk... és vedd fel a kabátodat.

Bent megállt a könyvespolc előtt, a könyveket nézegette. Aztán kézbe vette a bokályt, amit ő vett neki karácsonyra, s a kék virágokat nézte. De nem látta. Gondolta, leül, de a fotel tele volt; a karfán a piros melltartó, az ülésen az összegyűrt harisnyanadrág, előtte a magas sarkú fekete papucs. S a támlán, rendesen letéve, a barna kordbársony farmerruha és a rozsdavörös selyeming. Amit szintén tőle kapott. Fölvette a melltartót, arcához emelte, visszajuttatta. Az ablakhoz ment, s kinézett.

Meghallotta a háta mögött a könnyű lépteket.

- Gyere kapcsold be a melltartómat.

Odament.

- Ez nem ott volt, ahova tettem... Hozzányúltál?!

Megcsillant a nyakán, a melltartó rése fölött a könnyű ezüstitű, ami másra se volt jó, csak hogy rágicsálja.

- Nem engedtem meg... Jaj, hiszen a lábam körmét is be kell lakkoznom.

Kiment.

Kisvártatva bejött és felöltözött.

- Most kellett volna megjönnöd. Ül le.

A fiókosszekrényénél kölnit rázott a tenyerére, megsimította elől a blúzá, aztán összedörzsölte a kezét, s végigsimított az arcán.

- Miss Dior... Amit eddig használtam, az is kellemes volt, de ez én vagyok. Annyira illik hozzám. Az egyéniségemhez.

Megállt mellette, s tenyerét odatartotta az orrához. Ő belehajította a tenyerébe az arcát. Hagyta.

- Ugye? Ha látsz valahol, szólj. Vagy vedd is meg mindjárt. Pesten ritkán kapni.

- Te kitől kaptad?

Hallatlanná tette a kérdést. Leült vele szemben.

- Szeretném, ha nem nyúlkáznál a kezem után. Tudod, hogy ki nem állhatom. - S nézte őt, elgondolkodva. - Mikor tanulod már meg, hogy egyoldalú szerelem nincs?... Csúnya vagy. Vén vagy. És... - Röviden fölnevetett.

- Kata-kizmus?

- Hm... „Mi végre vagyunk a világon?” De hiszen, te tudod. Te csak tudod. Te *fontos* ember vagy. Tőled *függenek*. Sokan. Feleséged van. Lányaid. Miért kellek neked *én*? S ha már kellek, miért csak akkor, ha éppen tudsz magadnak lopni egy félórát? Ennyi neked elég. S ha elég, akkor miért nem elég? Azt szeretnéd, ha a szeretőd lennék? Mi?... A... kurvád? Ide hallgass: azt hiszed, én nem ismerem a fajtádat? Hogy *szeretsz*?... Igen, úgy, hogy kifosztasz. Hogy kiszipolyozol, belőlem élsz. Mint a csiga, megmászol, és rajtam hagyod a nyomodat...

- Szeretlek.

- Ha szeretnél... Mindegy. Akkor... akkor vigyáznál rám. Tudod te, milyen az, ha az ember újra meg újra, mindig egyedül fekszik le este? Neked könnyű, te hazamégy, ott a feleséged, ott vannak a lányaid. Értsd meg, nekem nincs akinek a kezébe kapaszkodjam. S még te is tőlem várod...

- Én sosem mondtam, hogy...

- Még szép. „Megcsókolhatlak?” Tudod mi az, szerelem nélkül? Egy száj. Egy darab hús. Menj haza. Várnak. A feleséged. Rohanj. Én nem fogom a nyakamba venni a családod lelki életét. Hallod?

Fölállt, odament az ablakhoz. Onnan vetette oda, a válla fölött:

- Te a világ legjobb szerepét osztottad ki magadnak. Olyan ember vagy, és úgy szeretsz, hogy... hogy akit *szeretsz*... - húzta el a szót -, akár meg is ölhet. Fölnégyelhet. Te *szereted*. Még ha rablógyilkos, akkor is. És ha nem az? Ha nem *volt* az? Rohadjon meg. Tőled. - Hallgatott. - Mint én. Élvezed a... *jóságodat*... Te... te *szent*! Mi vagyok én neked? *Penitencia*?

- Megfordult, két kézzel megtámaszkodott az ablakdeszkán.

- *Felelj!*

Várt.

- Mit kérdeztem?

Odajött hozzá, megállt előtte, s most ő nézett le rá.

- Mondd, maradt még benned egy picike büszkeség? Egy picike férfibüszkeség? Ha akarnám, meg is üthetnélek. Eltűrnéd. Mi?...

Most tág volt a szeme, és fátyolos. Orrcimpája egy kicsit kitágult.

- Akkor... akkor legalább...

Hallgattak.

- Menj, és mosd ki a kádat.

Beléakaszzkodott a szeme, s kissé szétnyílt az ajka.

Fölállt, kiment, és kimosta a kádat. Mikor végzett, visszajött. A zöld cserépkályhánál találta. Támasztotta a hideg kályhát.

- Rendesen kimostad?

- Rendesen.

- Akkor menj haza.

- Vége a mai napra rendelt... - Ezt gúnyosnak szánta, de szánalmasra sikerült.

- Egyszer s mindenkorra. Látni se akarlak.

Közelebb lépett hozzá, s feléje nyújtotta a kezét.

- Ne gyere a közelembe. Soha. Ne érh hozzám. Nem érted!? Mondd, *ember* vagy te?... Mit mondtam?

A lépcsőházban egy pillanatra visszanézett az ajtóra, amit maga csukott be maga mögött. Aztán lement gyalog, s többé nem nézett vissza. Aznap estére programja volt: egy szakmai előadást kellett meghallgatnia. Elment, gépiesen végighallgatta, s hazafelé menet úgy került, hogy megálljon a ház előtt. Fölnézett a harmadik emeleti ablakra - világos volt, s résnyire nyitva. Bement a ház előtt a telefonfülkébe, tárcsázott. A telefon kicsengett, de nem vette föl senki. Visszaakasztotta, várt, aztán megismételte a hívást. Megint semmi. Ezt megismételte háromszor, eredménytelenül. Eltelt közben vagy fél óra. Egyszer árnyékot látott az ablakban; valaki behúzta az ablaktáblát. Gyalog indult a Körút felé; mereven, peckesen járt, majdnem hogy görcsösen. A Körútról még egyszer telefonált, hiába, aztán taxiba ült s a házuk elöl, a nyilvánosból még egyszer fölhívta a számot. Valami furcsa, zsibbadt üresség volt benne. Visszaakasztotta a kagylót, s a zsibbadtsága csak otthon oldódott fel, vacsoránál. Feleségével, s a kisebbik lányával vacsorázott - a nagyobbik színházba ment a fiújával. - Nehéz napod volt? - kérdezte a felesége. - Fáradtnak látszol. - A svédek - mondta.

Másnap reggel, a rendes időben, érte jött a vállalati kocsí. Zsúfolt napja volt; hosszú megbeszélés várt rá a gazdasági igazgatóval, s úgy volt, hogy a két svéd is jön - sokmillió üzlet forgott kockán. A levéltartóban nagy halom levél várta. Begyakorolt biztonsággal, átlósan futott végig a sorokon; soha semmit nem írt alá, amíg el nem olvasta; soha egyetlen intézkedését sem vonta vissza. A leveleknek talán a felénél tartott, mikor zümmögni kezdett a telefon. Városi volt - a titkárnője kapcsolta be. Fölvette a kagylót, vállával a füléhez szorította, s közben aláírt egy levelet.

- Szükségem van rád... - hallotta.

- Tudod, hogy...

- Ebben a percben gyere.

- Várnak kint, többen is.

- Most azonnal - s letette a kagylót.

Kabátot vett, s menet közben odaszólt a titkárnőnek.

- Be kell mennem a Minisztériumba. Nem tudom, mikor érek vissza.

A kontyos kis öreglány némán bólintott.

Kiment, s amíg az ajtót be nem csukta, ott érezte a titkárnő szemét a hátában.

Félt.

Öregek

- Ez az orvos - mondta félhangosan -, ez az orvos valóságos istenáldás - és kenegette közben a kezét. - Hogy hogy is hívják ezt a kenőcsöt? - Kézbe vette a tubust, közel emelte a szeméhez. - Ne-o-gra-nor-mon - betűzgette. És megint csak magában, fejcsóválva: - Ez valóságos istencsodája, hogy Bernát bírja, hogy nem sebesedik ki neki, folyton csak *abban*. - Rábiccentett. - *Abban* - mondta nyomatékkal, mintha tagadta volna valaki. Szeme elé emelte a kezét, forgatta. - És kézre is jó. Azóta nem töredezik ki a kezem. - Ösztönös mozdulattal az ingaórára nézett, összehunyorított szemmel. Eltartott egy darabig, amíg észlelte, hogy nem jár. - Ha egyszer nem tudok már fölmászni, hogy fölhúzzam. - S mintha kimondatlan vád ellen védekezne: - Én ugyan föl nem mászom, csak ezért. Hogy leessem, hogyne. És akkor magával mi lesz? Ki fogja?... - Szeme már az ébresztőórát kereste. - Negyed tíz. Azt írták, tízkor jönnek. Még jó, hogy megnéztem a postaládát...

Ölébe ejtette a kezét, ült. Vonásai megereszkedtek.

A szobát megülte a csönd. Csak a másik szobából hallatszott át a halk, szuszogós-nehéz lélegzetvétel. S egy légy zizegett, röppent ide-oda, ráérősen.

- Én nem is tudom - mondta. - Nem is tudom... - Kiegyenesedett, arcán megfeszültek a vonások. Űzött, gyanakvó pillantást vetett az ébresztőóra. - Jézusom... - s hirtelen fölállt. Levetette a dióbarna, vastag flannelslafrokot, és odaállt a nagy tükör elé. Így, kombinében, látszott, milyen vékony: minden madárcsontja kiáll, sőtartói mélyek, két lapockája mint a kés. Lába vékony, kékeres. - Csúf lesz az ember ha megöregszik - jegyezte meg, szokása szerint félhangosan. Nem volt benne keserűség. Ezért nem.

Kihúzta a fiókos szekrény felső fiókját, kivett egy ezüst nyelű teknőcfésűt, kibontotta gyér, gondtalanul feltűzött, se nem ősz, se nem fekete haját. - Az én családomban mindenki lassan őszül - szögezte le egy határozott felbólintással. - Apuska is, Mamika is - és többször végighúzta haján a fésűt. Elrendezte, hogy ne látsszék ki rózsaszín fejbőre, és megtűzte. Jobbra-balra forgatta a fejét, s ösztönös, gyakorlott mozdulatokkal igazított itt-ott a frizuráján. Aztán egy kicsit görnyedten, egy kicsit tántorogva odament a háromajtós szekrényhez, látta, hogy nincs rajta a kulcs, visszament hát a fiókos szekrényhez, kihúzta a felső fiókját, megállt, töprengett, visszatolta, kihúzta a másodikat, beletűrt, egyre idegesebben matatott. - Hova tettem, hova is tettem... - motyogta, még mindig kombinében. - Tegnap, mikor... - Elővett egy bőrtárcát, kinyitotta, becsukta, visszatette, kivett egy pléhdobozt, kirázott belőle egy tucatnyi kulcsot. - Ez az, ez lesz az... - A kulccsal visszament a szekrényhez, nagy nehezen beleillesztette a kulcslyukba, kinyitotta az ajtót, s leakasztott egy fekete-fehér mintás selyemruhát. A tükör elé állt, fölemelte a karját, s arca eltorzult a fájdalomtól, majd fájdalomán erőt véve belebújt a selyemruhába. - Pedig Anette azt mondta, hogy azt a szürkét vegyem. De persze hogy ez volt a szebb. És az olcsóbb is... - tette hozzá, a maga mentségére. - Aztán ő is elismerte, hogy ez a szebb, ugye. - A tükröt nézte, de Anette-et látta, Dödi unokáját, aki tavaly nyáron, mikor azzal a spanyollal, a férjével, itt járt, elment vele a nyári kiárusításra, s a fiatalok meg gazdagok magabiztosságával, a magyar-német-szláv szőrengetően és izzadságszagon áttörve, pillanatnyi töprengés nélkül leakasztotta először azt a szürkét, aztán, mert látta, hogy neki nem tetszik, ezt, nevetett, hátravetette hosszú szőke haját, s már csomagolta is be, mielőtt ő még végigmondhatta volna, hogy neki nem kell, neki az a pár... az a pár rongy... ugye... addig...

- Most van rajtam először - bólintott rá a tükörben saját képmására, hátranyúlt, nyögve begombolta nyakán a gombot, s leeresztette a kezét. - Legalább volt miért megvenni. - Ment volna, de nem tudott elszakadni a tükörtől. Forgott jobbra-balra, s halványan elmosolyodott. - Eh... - mondta, legyintett, s visszament a fiókos szekrényhez, megállt előtte, gondolkodott. - Mit is?... Igen - Odament a szekrényhez, beakasztotta az üres vállfát, bezárta az ajtót, levette a kulcsot, visszament a fiókos szekrényhez, kihúzta először a felső, majd a második fiókot, elővette a bőrtárcáját, kinyitotta. - Nem, nem ide. - Becsukta, visszatette, elővette a pléhdobozt, s betette a szekrénykulcsot a tucatnyi más kulcs közé. Aztán betolta a fiókot, de mindjárt kihúzta megint. Idegesen matatott benne. - Hova tettem, hova is tettem... - motyogta. - Ha ide nem... ha... még ellopták nekem... - Megtalálta, a bőrtárca alá csúszott be, vékonyka aranylánc volt, a végén aranyba foglalt ametiszt. Kezében a láncsal elgondolkozott: - Ezt Dödi... Dödi a frontról... mielőtt megsebesült... - Összerezcent, rossz lelkiismerettel nézett körül, a láncot fölsátolta a nyakára, megállt a tükör előtt, jobbra fordult, balra fordult, igazgatott egy kicsit a haján. - Dödi - mondta magában, és halványan elmosolyodott. - Mamika... - Majd idegesen: - Mindjárt itt lesznek, és én még... - Kezét tördelve odébb ment, és tehetetlenül leült. - Igen. Szóval, hogy... jó, hogy már hatkor... különben sose... - Homlokához emelte a kezét, aztán végighúzta a szemén, mintha az üzöttséget szeretné a szeméből kitörölni. Panaszosan fösóhajtott: - Már hat óra óta talpon vagyok... és egész éjjel egy szemhunyaszt sem... - majd kissé kántálva, félhangosan folytatta: - Kimentem a piacra, vettem Bernátnak csirkecombot, megvettem a kávé, áthúztam Bernát ágyát... megreggeliztem... még jó, hogy a tortát tegnap megsütöttem, és a bort... mit szólnának ezek, ha... Jézusom, megdaráltattam?... - Idegesen felugrott. - Nem is tudom... - Szögletes, kissé tántorgó mozdulatokkal kisietett a konyhába, be a spejzba, reszkető kézzel bontotta ki a Mokka sárga papirosát. - Meg. Jó. Akkor... akkor... ja, a feketefőző... - Elővette a kotyogót, s közben mondta: - Mert ez a Mokka a legjobb, hiába, hogy ez a legolcsóbb, akkor is a legjobb, és a piaci közértben, frissen... mindig... - Letette a kávéfőzőt. - Mit is? Ja, meg kell főznöm a kávé, hogy ne akkor, és meg kell terítenem, hogy mire megjönnek... Ne akkor... - Elővette a tálcát, letette. - Jaj egészen... - Odament a csaphoz, visszajött, szétcsavarta a kotyogót, megtöltötte vízzel, letette, odament a konyhakredenchez, elővett egy kiskanalat, visszament vele az asztalhoz, letette, vissza a kredenchez, fogta a kávé, odavitte az asztalhoz, kereste a kotyogót. - Hova is... hova is... - hajtogatta, majd eszébe jutott, visszament a vízcsaphoz, majd a kredenchez, kereste a kotyogót. - Persze az asztalon... - mondta, visszament, a kotyogóba kávé, tett, összetekerte, meggyújtotta a gázt, föltette. Aztán fogta a tálcát, bement. - Hova is?... - mondta összeráncolt homlokkal. Megkereste a kulcsot a fiókos szekrényben, kinyitotta a háromajtós szekrényt, kivett egy asztalterítőt. - Mamika... - mondta magában. - Ezt is Mamikától... még a stafirungom... - s leszedte a kis dohányzóasztalról a török sárgaréz dohányzókészletet. - Ezt Bernát, még Isztambulban, amikor... - mondta, s fölterítette az erdélyi úrihímzéses asztalterítőt, amely a hajtásoknál megsárgult, töredezett már. Megállt előtte, leeresztette a kezét, bólogatott, s közben mondta: - Tavaly, hogy Anette, azzal a spanyollal, a férjével... derék ember lehet... az a szegény Dödi... - aztán összerezcent, kivett négy asztalkendőt, elrendezte, ösztönös biztonsággal, szépen, majd fogta a tálcát, lábujjhegyen átment a másik szobába, ahonnan a szuszogás hallatszott, kinyitotta a faragott kredenc ajtaját, az megnyikordult, rászólt: - Psszt... Bernát még... - kitett egy tálcára négy meissen kávécsészét, csészealj, négy kis ezüst kávéskanalat, elővette a cukortartót meg a sötétkékre vénült ezüst cukorcsipeszt. - Ma kockacukrot szoktak... makkát... az a divat... hoztam, hogy... - majd röviden töprengett, s kivett négy metszett, talpas üveg poharat is, aztán elővette a már tegnap megvásárolt szemelt rizlinget, azt is rátette a tálcára, mellé a dugóhúzó, az egészet kivitte, s szépen mindent elrendezett a kis asztalon.

- Jaj, a kávé! - csapta össze ijedten a kezét, arcára megint kiült az üzőtt kifejezés, és bizonytalan léptekkel kisietett a konyhába. A kotyogó már vadul fortogott, a lyukon fenn, a megfeketült műanyag lap alól másodpercenként vad kávégejzír tört elő. Kétségbeesetten nézte, s félve már nyúlt volna feléje. - A tortakés! - jutott eszébe hirtelen, s megfordult. De megtorpant, visszafordult, eloltotta a gázt a kávé alatt, majd az ajtót is nyitva felejtve visszasietett a belső szobába, kivette a tortakést, a tortakésről eszébe jutott a négy kis tányér, a kistányérról a négy tortavilla, átment a másik szobába, fogta a tálcát, visszament a kredenchez, mindent fölrakott rá, kivitte és elrendezte az asztalon. - Jézusom, a kávé! - jutott eszébe hirtelen, kiment a konyhába, de bennhagyta a tálcát. Érte ment, kivitte, fölrakta a kávé, a spejzből a hosszú tortástálat, rajta a vajkrémtortát, bevitte, letette az asztal közepére, aztán elővette az íróasztalfiókból a cigarettát is, amit szintén előző nap vett. - Valami Porti, azt mondja a trafikosné, hogy úriemberek most azt szívják... - berakta a cigarettásdobozba, s gyufát is tett mellé.

Leült, fáradtan végigsimított a homlokán. - Mit is még... mit is még... Jézusom! - pattant föl.

Lábujjhegyen átsietett a másik szobába, föl húzta a vászonrolót, s az öregember ágya mellől áthurcolta az ülőszéket a fürdőszobába. - Ezt nem muszáj nekik... - motyogta. Aztán megállt a szék mellett, s legyintett: - Eh... - Aztán a fotelról föl nyalábolta a keresztlepedőket, s azokat is bevitte a fürdőszobába. Mikor ezzel is végzett, kifelé jövet hosszan elnézte az ágyban befelé fordulva, halkán szuszkuráló öregembert. - Bernát... - mondta halkán. - Bernát... mindjárt itt lesznek... Magához jönnek... nem érti? - Az öregember szeme megrebbent, de nem ébredt föl. Nem volt lelke fölriasztani. Fölsóhajtott, legyintett, majd végigsimított a homlokán, kiment a másik szobába, és némán leereszkedett a dohányzóasztal mellé a fotelba.

- Jaj... a virág... Pedig ma, a piacról... attól a falusi asszonytól... - Nyugtalanul kisietett a konyhába. - Mindjárt itt vannak... - A Váza ott volt kéznél, vizet eresztett belé, kibontotta a csokrot, belerakta, elrendezte. - Parasztvirág... - biggyesztette el egy csöppet az ajkát. - Közöséges parasztvirág... De Mamika is ezt szerette. És a parasztok Szögiben... minden ház előtt. Büdöske, úgy hívták... biztos van más neve is... de én csak úgy... Meg hogy egyhúszért adta... - jegyezte meg, mentegetőzve. Aztán bevitte a csokrot, letette az asztal közepére, fáradtan leereszkedett, végigsimított a homlokán, fölsóhajtott. Egy önkéntelen pillantással föl nézett az ingaórára, hunyorított, hogy jobban lássa - el tudta olvasni, a római hatos fölött ez állt, gót metszésű betűkkel, hogy: NIEWELT FERENC ÓRÁSMESTER, SOPRONY - vagy csak tudta, betéve? - s eltartott egy darabig, amíg rádöbbsent, hogy az óra áll. - Én ugyan föl nem mászom, csak hogy föl húzzam. Azért nem fogok leesni. Hogyne, és akkor ki... - jegyezte meg ingerülten és védekezve. Szeme megkereste az ébresztőórát. Tíz perc múlva tíz. Tíz perc múlva jönnek.

Ölébe ejtette a kezét. Szeme a бүдöskére tévedt. A sárga virág mintha évezredek minden napfényét magába szívta volna, narancssárgán izzott a fekete vázában, a ropogósra keményített, de a hajtásoknál sárga és repedező úrihímzéses abrosz közepén. Körben a könyvespolc vöröse-barnája, a biedermeier szekrény és a hasas, intarziás komód, az elzsírosodott, kifakult huzatú négy fotel, a volutás fejű heverő, a megfeketedett családi képek, a fehér waffenrockos Ópa és a lila főköttös Óma, lába alatt a szálára kopott, itt-ott már lyukas perzsaszőnyeg egyszerre mintha mind megszínesedett volna. S mintha nem is kívülről esnék be a fény, hanem a füstlepte, régmossott üveglablakon át az utca is innét kapná a világot.

- Mamika - mondta lassan, félhangon. - Mamikának is ez volt a kedvence... a parasztok Szögiben... minden ház előtt. - Fáradtan hunyta be a szemét. - Hat óra óta meg nem álltam... azóta talpon... - panaszkodott Mamikának. Kinyitotta a szemét. - Ez mind... - mondta. - Ez mind Szögiből... A komód. A heverő. A szőnyeg. A szekrény. Az ezüst. Meg az asztalnemű, a

stafírungból. Csoda, hogy még megvan. Az óra. Amíg járt, a negyedet is ütötte. De ha egyszer nem... - motyogta ingerülten. - Hogyne, aztán ki fogja... Az is. Az aranyhátú Schiller...

Valahogy kiüresedtek a gondolatai. Behunyta szemmel nyugtatta kezét az ölében. - Apuska - mondta magában lassan, és nem nyitotta ki a szemét. - Apuskától mind... Szögiből. „Ez az eszibül él, mint az apja, ez a polyák fiskális... ebből professzor lesz... professzorné még úgyse volt családban egy sem... ennek mindent.” Csak Eördörghék húzták az orrukat, ők azt szerették volna, ha Dödi... szegény Dödi... nem, Apuska sose volt rátarti...

A díszkiadású Schiller ott aranylott a bűdoske mögött. - ...a ház előtt, halomba hányva, mind... Tüzeltek, a könyvtárral tüzeltek... - motyogta. - Hogy katonák? Hogy mindegy?... Hogy... ha annyi éven át a szellemet, ideje már, hogy egyszer a levest is melegítse... ha egyszer éhesek... és ha fáznak... ha nem fáznak, nem fűtenek... s ha másuk nincs, hát persze hogy könyvvvel...

Pedig Bernát nem is volt katona. Eh... De ez a Schiller Apuskáé volt... Szögiben azóta sem, hogy ezt... Tavaly, mikor itthon volt Argentínából Dödi unokája, Anette, azzal az emberrel, akkor ők autóval... Hívták, hogy menjen velük. Minek? A tiszafákat már úgyis... a kápolnát meg, ugye, ott a tiszafák közén, azt a front alatt fölrobbantották. Ópa és Óma sírköve mögé maschienengeweht... Bernát arra is... hogy okosan tették... hogy inkább a kő, mint az ember... az emberért nagyobb kár... Dödi *oda* nem állított volna maschienengeweht... pedig Dödi katona volt. Katonatiszt. Üriember.

Keze az ametisztre tévedt. - Mielőtt megsebesült... Aztán még visszament a Monte Grappára. A legénye, tizenkilencben, azt mondta, hogy a testét se, soha... A gyerek, Dödi és Mária gyereke, akkor még egész kicsi volt... És Anette... Anette nagyon szép... akár az én unokám is lehetne... és nem Máriáé, ha Apuska akkor nem... A tiszafák, a sírkő, a kápolna... a ház most téesziroda vagy mi... mintha Bernát tervezte volna ki... még hogy történelmi igazságszolgáltatás, meg minden... de miért kell a történelemnek Ómával és Ópával szemben igazságot tennie? Miért? Mivel tartoztak ők a történelemnek?

Harmadszor szólt a csengő. - Jézusom, ezek azok! - Fölugrott, s a hirtelen mozdulattól egy kicsit megszédült. Szívére szorította a kezét, aztán egy csöppet bizonytalanul, tántorogva megindult az előszobaajtó felé.

*

Ölébe ejtett kézzel ült, félrehajtott fejjel. Vonásai megereszkedtek, szája két sarkán elmélyült a ránc. Hallotta, odalent csapódik az autó ajtaja, majd a motor halkan duruzsolni kezd, elhalkul, s helyébe süket csönd telepszik. Csak az öregember szuszog a másik szobában, s a légy zümmög a tortástál körül idegesen.

Előtte, a kis asztalon, a négy elpiszkolt feketéscsésze, a négy tortamaszatos tányér és villa, a kibontott szemelt rizling, alig hiányzik belőle háromujjnyi, s a négy talpas pohár, alján a kicsike sárga maradék.

- ...,kedves kollégám... kedves Bernát bátyám... e jeles napon, kilencvenedik születésnapodon a Magyar Tudományos Akadémia, valamint... egyetemi tanári kinevezésed hatvanadik... te, aki fáklyaként... szellemi őseink hagyatékát... mert bár a korszak és annak társadalmi berendezése... a legjobb haladó polgári hagyományok harcosa... Ady, Somló, és Jászi Oszkár... mindig áldozatkészen... elsőik közt... a fasiszta barbárság térhódításának... meghatott szeretetünk és tiszteletünk, őszinte hálánk szerény jeléül, feledhetetlen érdemeid emlékezetére...”

- Akkor, ugye nem tudtak emlékezni, mikor a nyugdíjakat állapították meg - motyog mérgesen, félhangosan.

Fölállt, lesimította a ruháját, átment a másik szobába, áthozta a tálcát, s nekifogott leszedni az asztalt: tányérokat, tortavillákat, feketéscsészéket, cukorkatartót, a borospoharakat. Aztán sóhajtott egyet, s megint leült. - Hogy „méltóságos asszony”? Azt mondta, „méltóságos asszony”?

A fáradtság mint szürke kötömb szegte útját a gondolatainak.

- Miért mondta? Mit akart? Mit akart tőlem?

Megint megbicsaklott a gondolata. Emlékezni könnyebb.

- Az a másik ember, a minisztériumi... az nem... - motyogta. - Meg az a kis szőke... Mit is mondott, hogy micsoda? Hogy elnök? Hogy Kostyál Bernát kör?... Az az ember, az nem... Az olyan közönséges... Az csak nézett... nézett... a könyveket. Miért érdekelte azt, hogy mennyi a mi nyugdíjunk?

Ültében kihúzta magát, és egy kicsit kipirult. A feje most hevesebben reszketett.

- Azt nem vehetik el... azért Bernát nagyon is... - Aztán hangosabban, majdnem kiáltva: - Én megmondtam neki, ennek a fiatalembernek, hogy mi nem vagyunk könyvvigécek... hogy Kostyál Bernát vette és kapta a könyveit, ajándékozott is, de könyvet mi soha... mi köze ennek az elvtársnak ahhoz, hogy én mikor... ő csak ne kívánja... s hogy nekem van-e egyenesági... és a levelezése... azok a Kostyál Bernát levelei... azokat nekem ne olvassa senki, még úriember se... Kostyál Bernát nem emlék, majd ha emlék lesz, akkor... akkor már el sem kell... nincs az már olyan messze... hogy Kostyál Bernát emlékkönyvtár... még mit nem...

Hevesen reszketett a feje. Eszébe jutott az az iszonyú két óra, mikor ültek az összecsomagolt kofferen, várták a teherautót a lekopasztott lakásban, a barátok jöttek-mentek, és hordták a könyvtár javát, hogy megmentse, ha mégsem... aztán megkapták a telefont, és megjött a végzés, hogy nem kell... hogy itt maradhatnak Pesten... a miniszter személyesen... és nem a teherautó, a rendőrök...

Fölállt, fogta a tálcát, bevitte a másik szobába, kinyitotta a kredenc ajtaját. - ...Nem, nem ide... - motyogta - ...hova is... ja, a konyhába akartam... - megfordult, s elindult kifelé, de a szobában megrekedt, letette a tálcát, s kezdte lerakni a piszkos edényt, a négy kistányért, a tortakéseket, a kávéscsészéket, a cukortartót, a poharakat, ösztönösen biztos mozdulatokkal, szépen. - Jézusom... hogy én... én már egészen... - motyogta, s belezökkent a karosszékebe. Kétségbeesetten tördelte a kezét.

- Hiába nézett az az ember úgy... és a professzor is, hogy erről még... majd máskor... Akkor sem engedte a miniszter... meg is mondom neki, ha még egyszer idejön... hogy a miniszter úgyse... akkor sem... hát igenis, úgy maradt meg a könyvtár és a levelezés... úgy sikerült... és a miniszter majd megint... ha tudni akarja, úgy maradt meg, ezt meg is mondom neki... engem nem kényszeríthet... Bernát nyugdíját sem...

Megdermedt, kiszaladt az arcából minden vér. - És ha mégis? Ha elveszik?... A könyveket, a nyugdíját, mindent?... Akkor ki fogja őt?...

A rémület kiszikkasztotta minden gondolatát. - ...mindent... - motyogta - ...mindent... a könyveket, a... nyugdíját... a... *lakást!* - sikított fel halkan. - A lakást... és sírva fakadt.

- Azt... mondta... hogy... nemzeti kincs... - sírta. - A könyvek... a levelezés... hogy annak nem szabad... összebeszéltek... és akkor ki fogja Bernátnak?... Ők? - Elkerekedett szemmel, sápadtan bámult ki a semmibe, kékeres keze mozdulatlanul hevert az ölében. - Mert én azt nem... én azt nem élem túl... és akkor ki fogja?...

Látóterébe valahogy beúszott az ébresztőóra. - Jézusom... még el kell mosogatnom. És előtte Bernátnak... az ebédet... Vettem neki... - mondta félhangosan. De nem állt fel, nem volt ereje hozzá, nem szedte össze az edényt. Csak végigsimított a homlokán, s megint ölébe ejtette a kezét. - Már hajnal óta talpon... hat óta... egy perc pihenésem... nem vagyok már én se... az én teherbíró képességemnek is... egész éjszaka egy szemhunyásnyit...

- I-eee? - csattant föl benn, a másik szobában az öregember hangja.

Összerezcent, homlokához kapott, fölpattant, s a hirtelen fölkeléstől egy csöppet megszédült. Támolyogva indult a másik szobába.

- Hogy kik ezek? Kik voltak?... Az Akadémiától jöttek, Bernát. Magához. Gratulálni a születése napján. - Lassan ejtette a szavakat, kiabálva, hogy az öregember megértse. - És nézze, mit hoztak? Magának. Látja? - Mutatta neki, elébe tartott. A plaketten aranyosan csillogó meztelen fiatalember loholt magasra emelt fáklyával. - Örül? Örül neki? Látja, szeretik.

Az öregember üdvözülten mosolygott, hályogos szeme szürkén, vakon meredt a levegőbe. Két keze kinyúlt, s reszketegen tapogatott a plakett után. Aztán megtalálta, s mint a zsákmányt ragadta meg.

- Aááá-nni! - ordította.

- Jézusom! - kapott a fejéhez, s végigsimított a homlokán. - Most? Már benn is van? Hát nem tudta visszatartani. Legalább addig, amíg itt vannak... Mutassa... - Fölemelte a takarót, megcsapta a bűz. Leejtette a kezét, állt. - Hát én is ember vagyok, én is elmúltam nyolcvan. Énrám is gondoljon. Mi lesz magával, ha én... ha én nem bírom már? Ha én... Miért nem tartotta vissza egy kicsit? Legalább, amíg itt vannak. És legalább szólja!

- Aááá-nni! - ordította türelmetlenül az öregember, s a plakettet markoló karmos kéz tehetetlen dühösen csapkodott a takarón.

- Kakálni, kakálni, mindjárt... várjon egy kicsit - mondta, s egy csöppet még mindig támolyogva megindult a fürdőszoba felé. Kihozta az ülőszéket, levette róla a fedőt, gumigyűrűt tett rá, kihozott egy lavór vizet, kötényt kötött az új fekete-fehér selyemruha elé. Aztán lehúzta az öregemberről a takarót. - Tegye le azt az izét! - szólt rá, de az öreg karmok makacsul rákulcsolódtak. - Tegye már le, nem tudom így emelni!

- Eéééé - ordította az öreg.

- Persze, persze, hogy a magáé, senki sem akarja elvenni - s fogta a plakettet, megpróbálta kicsavarni az öregember kezéből.

- Eéééé! - ordította az öregember kétségbeesetten, de nem bírta erővel.

A plakettet letette az éjjeliszekrényre, mély lélegzetet vett, az öreg háta alá nyúlt, lassan, kivörösödött arccal felültette, majd meg-megtántorodva átrakta a tehetetlen testet az ülőszékre.

Az öregember nyögött, hatalmas feje besüppedt két hegyes válla közé. Arca szederjessé vált az erőlködéstől, himbálta a felsőtestét, recsegett alatta a szék.

- Vigyázzon, még kiesik. Én nem tudom fölrakni az ágyra... - szaladt ki szemén a könny. - Hát nem tudott legalább addig várni, amíg elmennek? Most aztán moshatok mindent megint. Azt hiszi, még mindig mosónőt tartok? Miből? A nyugdíjából? És mi lesz, ha már az se... ha elveszik? És ha már én se bírom? Mi lesz magával? Ki fogja? Mert gyerek az persze nem kellett. Mindig csak a tudomány, az a maga nagy tudománya... Meg az emberiség... - Már

gáttalanul zokogott, könnye az új fekete-fehér selyemruhára csurgott. - Mert gyerek, az nem... és most ki... kije lesz, ha... Istenem... Mamika... Dödi... én... én... Mamika! - jajdult fel.

- Óóóóótt!

- Jól van, jól, volt, teszem vissza mindjárt - s szézzokogott, tésztás arcából alig kilátszó fakó kis szürke szemével ránézett, sietve lehúzta a piszkos keresztlepedőt, másikat terített az ágyra, gyors, ösztönösen biztos mozdulatokkal meghúzta, kisimította, aztán az öreg hóna alá nyúlt, fölemelte. - Tartsa a lábát! - szólt rá, átfordította, s vele együtt kis híján belebukott az ágyba. - Forduljon be. - Az öregember megfeszítette magát.

- Eééé! - ordította.

- A magáé, persze, hogy a magáé. Adom már, adom - s kezébe nyomta a plakettet.

Gyakorlott, szinte kétségbeesetten pontos mozdulatokkal forgatta, mosta, kente be és hintette a tehetetlen, aszott öreg testet, visszahúzta rá a takarót, aztán megállt az ágy előtt, s leejtette a kezét. Csurgott a könnye. - Dödi... Mamika... - motyogta nagyon halkán.

Az öreg nem hallotta.

Feje mozdulatlanul nyugodott a párnán, szeme a semmibe meredt, karmos ujjai féltékenyen kulcsolódtak a plakett köré. - Eéééé... eéééé - mondogatta, s üdvözültén mosolygott.

1944

LÉGITÁMADÁS

Az első

A várost ért első két bomba a jó módú író villájára és az Isten házára, egy templomra esett.

A megrendült író kiáltványt írt, s a romházat a köznek adta.

Isten nem írt kiáltványt.

A várost utóbb még számos légitámadás érte.

Kép

sápadt fénycsápok a borult égen idegesen ide-odakúszó fénykörök két fénycsáp ollójában csillogó fénybogár ernyőn ledobott fürtös fényvirág alatt lassan elnyúló sűrűn folyó árnyékok a ház sarkának gyászfekete vetülete az utcakövön fénybogár körül bárányfehéren kibomló pamacsok villanó torkolattüzek sötét ágyúböffenések repeszek szürke esőkopogása

Lovak

A két lóval már nem engedték be a kapu alá; idegesen kapkodta mindkettő a fejét: lóésszel teljesen értelmetlen volt az üvegzápor.

A két ló közt, kezében a kötőfékkal, ő is lószemmel nézte a világot.

A Liberátorokat.

HÁZAK

Rom iskola, a Vár aljában

Gyűlöltem és szerettem.

Egy emelet híján eredeti formájában helyreállították.

Lakóház

Harmincöt aknatalálat és egy tűzérési találat érte.

Tönkrement benne minden.

Csak az első emelet hatban, az utcai falon egy nagy falitükröm nem.

A fal

A fáradt grúz egy facér szuronnyal szórakozottan piszkálta a pincefalat. Kiesett egy téglát, s mögüle a házbéli fűszeres pénze.

A grúznak nem kellett a pénz; a frontról jött hátra, hogy elszívjon egy cigarettát; aki kért, annak adott egy marék pengőt. A sápadt fűszeresnek is.

A nyugdíjas rendőr kétszer kért.

Aztán kivitték a ház sarkára, ágyút tolni.

Ott halt meg, a fronton, miközben cigarettát tekert. A dóznit már nem tudta zsebre tenni: dohányja kárba veszett.

HALOTTAK

A hárs

Fiatalkor volt, alig karvastagságnyi.

Teherautó ütötte el, a lökhárító cafatokban tépte le róla a kergét, kitörte és odébb hajította vagy törzstávolságnyira.

Szétcsapott ágakkal, pucéran feküdt a járdán. Hanyatt.

A teherautó elütötte, és továbbhajtott. Cserbenhagyta.

Senki se terített rá újságot.

A halálraitélt

Hajnamban fölverték: kéz-lábbilincs, gatyára. Fölolvasták előtte az ítéletet. Az indoklást. Ott.

Végezetül, hogy kegyelmet kapott.

Természetes halállal halt meg.

Ott.

A sebesült

Két kezét, két lábát leszakította a robbanás, melle összeégett.

Megvakult.

Amíg meghalt, egy hétig jajgatott ütemesen, éjjel-nappal.

Majdnem sikerült megmenteni.

A zászlós, a Városmajorban

Egy fa tövében ült, korrektül végiggombolt tiszti köpenyben. Bal lábát, térdbe hajlítva, föl húzta. Keze a térdén. Sebhely nem látszott rajta. Fájdalom sem az arcán. Csak meglepetés.

Másnapra vicsorított.

Harmadnap megsárgult.

Negyedik nap mindenki messze elkerülte.

A német, a Pasaréti úton

A járdán feküdt. Feje lelógott az úttestre.

A dögcédula tanúsága szerint tizenhét éves volt. Würzburgi.

A szeme tanúsága szerint az egészből nem értett semmit. Nem is volt rajta mit érteni.

A német, az útkeresztezésnél

Mikor először láttam, még csak *egy* tank ment át rajta: kipukkadt a teste az egyenruhából, olyan volt, mint egy sárgászörös alapra csukaszürkével festett, embert ábrázoló ügyetlen gyerekrajz. Piszkosfehér papíron.

Arra sok kocsí járt; másnapra teljesen elveszítette figuratív jellegét.

A vlaszovista

Orosz volt; német egyenruhában.

Aztán már semmi.

A zongoraművész

Soká keresték, nem tudták, hova lett. A ház előtt találtak rá, hó alatt.

Valaki rálépett a jobb kezére, teste oldalt fordult, és ökölbe szorított bal keze kinyúlt a hóból.

Erősen fagyott; csákány híján nehéz volt eltemetni. Ráadásul az előszobaszekrény, amibe beletették, nagyobb volt a kelleténél.

A Maros utcai

Három emelet törmeléke alól került elő, elég sokára. Nem tudom, milyen volt: egy ember poros ruharongyokba beletöltött fejetlen maradéka. A képe nem, csak a szaga maradt meg az emlékezetemben.

Tömegsír

Két gödröt ástak: az egyikbe a magyarokat, a másikba a németeket és a döglött lovakat hajigálták. Németeket, magyarokat többnyire mezítláb: akkoriban nagy becse volt az ép talpú lábbelinek.

Találkozás

Keskeny országút.

A fákkal szegett, ködbe vesző országúton tócsákban áll a víz - ömlik az eső. Faküllós kerekű, csukott személyautó áll az országúton, fekete motorháza fölemelve. Tányérsapkás, libériás sofőr matat a motoron. A két hatalmas, sárgaréz autólámpa fényében kirajzolódnak a zuhogó eső fonalai, csillognak az úton a tócsák: a kocszi üvegablakán át markáns arcú idős férfi figyeli a sofőr veszkődését. Széles karimájú papkalapot visel, fekete reverendát; arcának tanúsága szerint tökéletesen tisztában van önmaga fontosságával.

- Ez besült - egyenesedik fel a bőrig ázott sofőr. - Hogy az isten akárhova tegye.

A kocszi utasa rosszallóan vonja fel szemöldökét. Égre emeli a szemét.

- Istennek nevét hiába ne vegyed... És nem tudja megjavítani, kérem?

- Mondom, hogy besült. A henger.

- Akkor kerítsen, kérem, szerelőt.

- Vasárnap. Késő este. Esőben. - Lekapja a sapkáját, lerázza róla a vizet, a sapkát a fejébe csapja, s ingerülten hátralöki. - Az istenit! - s a papra mered.

Nézik egymást. A pap bírja tovább.

- *A motornak* - mondja, immár halkabban, a sofőr. Aztán rándít egyet a vállán, és vonakodva elindul a sötétből előfehlő kőkerítés kapuja felé. Megáll a vasalt kapu előtt, megemeli a kopogtatót, és megdöngeti a kaput.

Vár.

Megdöngeti még egyszer.

Vár.

Aztán kinyílik a kémlelőablak. Lógó bajszerű, öreg férfiarc tűnik föl a keretében. A szeme gyanakvó.

- Jó estét - mondja a sofőr, s a válla fölött, hüvelykujjával az autó felé bök. - Ez lerohadt.

- Ez le - bólint az öregember, és becsapja az ablakot.

- Hé! Ne csukja be, hallja!

Az ablak újra kinyílik.

- Lovuk van? - kérdi a sofőr.

- Nincs.

- Megfizetem.

- Fizetheti.

- Most mi az istent kezdjek, azt mondja meg. A püspöknek el kell érnie a vonatot.

- Nem éri.

- A keservit magának, Papa. A magáé ez a ház?

- A Madame-é.

- A Madame-é?... No, akkor menjen, és kérdezze meg a Madame-ot, akárki az, hogy bejöhet-e a püspök, amíg eláll ez az istenverte eső, vagy amíg keríték valakit, hogy... Mért nem nyitja már ki ezt az átkozott kaput? Azt hiszi, ez a verduni erődítmény? Vagy fél, hogy kiraboljuk?... Egy *püspök* - teszi hozzá halkán és megvetően.

A kémlelőablak becsapódik. A sofőr tanácstalanul toporog az esőben. Kisvártatva hallja, hogy félrehúzzák benn a reteszt. Csikorogva, félig, kinyílik a kapu. Hatalmas öreg paraplé alatt ugyanaz a lógó bajszerű öregember. Katonazubbonyban, mellén egész sor kitüntetés. Kezében lámpás. Mogorván int - mindkettőjüknek -, hogy kerüljenek beljebb.

A Püspök kikászálódik a kocsiból. Fölemelt reverendával, a tócsákat óvatosan kerülgetve, lábujjhegyen közelít a kapuhoz.

- Édes fiam, itt csupa sár lesz az ember - jegyzi meg szelíden, de szemrehányón.

Az öregember fölemeli a lámpást, gyanakodva néz a Püspök arcába. Fejével a ház felé bök. A sofőr elindul a sötét bokrok, fák közt, a ködben, a Püspök követi, az öregember kulcsra zárja a kaput, rátolja a reteszt is, aztán utánaered a másik kettőnek. Utoléri őket, de az esernyőt nem tartja fölébük. A lámpás gyér fényében fekete alakzatok bontakoznak ki, tűnnek el újra. Az ösvény végében fehér fal dereng. A ház az. Ajtaja nyitva. Az ajtóban a ház úrnője. A bentről kiszűrődő fényben csak az alakja körvonala látszik. Mint aki lovagolni készül - ilyenkor? -: lovaglónadrágot visel, csizmát és egyszerű fehér blúzt. Az öreg elébelép a két vendégnek, s elállja előlük a bejáratot. Végigméri a toporgó, ázott sofőrt s a nyakát fázósan behúzó, keselyűképű Püspököt.

- Ez a kettő az...

- Elnézést, asszonyom - vág a szavába a Püspök -, hogy hívatlanul, és... Netán magányában zavarom?

A Madame bólint.

- A kocsim, tudja... roppantul kellemetlen... - Szemrehányó pillantást vet a sofőrijére. - Kénytelen vagyok hát kis időre a vendégszeretetét kérni, amíg, ugyebár... ha akad a faluban gépkocsihoz is értő kovács... vagy Pierre-nek sikerül valahogy egy előfogatot...

- Attól tartok, Atyám, kénytelen lesz azzal a szerény vendéglátással beérni holnap reggelig, amit önnek - és természetesen a sofőrijének - nyújtani tudok. Jack majd kerít önöknek egy pár lovat. Holnap, kora reggel. Ma reménytelen. Mert mifelénk még megszentelik az Úr napját. És a tyúkokkal fekszenek.

Kezébe veszi az ajtó mellett, az asztalkán álló petróleumlámpát. A lámpa fénye a Püspök arcára esik. A Püspök megérzi, hogy az asszony a lámpa mögül őt nézi. A szemét keresi. Az asszony halványan elmosolyodik. - Jack, a Püspök úr csomagjait. És gondoskodj Monsieur Pierre-ről - aztán megfordul, és elindul a meszelt falú boltíves folyosón. A Püspök a nyomában. A lámpa imbolygó fényköre magába zárja mindkettőjüket, így vonulnak végig az ülőfülkés ablaknyílások során; homályuk egy pillanatra feloldódik, hogy utána még mélyebb legyen e zugokban a sötét; a szürkén derengő ólomszemes ablaktáblák szurokfeketésén villannak meg a vörös fényben, majd visszaválnak esőkönny-szürkére.

- Nincs nagyon átfázva? Éhes? - kérdi az asszony.

A Püspök utoléri, odalép melléje.

- Nagyon kérem, asszonyom, csak semmi alkalmatlanságot. Így is módfelett röstelltem, hogy...

- Egy pohár burgundit azért megiszik velem?

Egy ajtóhoz érnek, az asszony benyit, s előretessékeli a Püspököt. A szoba berendezése furcsa keveréke az ódon, sötét és nehéz bútoroknak s a szecessziósan játékos dísz tárgyaknak. A kandalló az egész helyiségen uralkodik, lángol benne a tűz; az asszony fölteszi a kandalló párkányára a lámpát, majd leereszti a terem félhomályos közepén lógó díszes petróleumcsillárt, s meggyújtja.

- Hát sok fényt éppen nem ad - mondja a Püspöknek. - De villanyunk, sajnos, nincsen. Tizennégyben, a front idején, a németek beállítottak egy áramfejlesztőt - egy hadosztálytörzs állomásozott itt -, de amikor továbbvonultak, magukkal vitték. Csak az őrseget hagyták itt; énmiattam. S egy darabig akkor is volt, mikor megálltak itt, visszavonulás közben. De akkor is magukkal vitték. Akkor az őrseget is... - A kandallóhoz lép, lehajol, megpiszkálja a tüzet. - Szép... tudja, én mindenfelét látok benne. Ha nagyon elgondolkodom, még hallok is... De foglaljon helyet... érezze itthon magát. - Elővesz a pohárszékből egy kancsó vörös bort és két poharat. Tölt. Aztán ő is leül. Poharát a fény felé emeli. A pohárban vérvörösen villog a bor, az üvegről visszaverődik a lángok játékos-torz tükörképe. - Isten hozta! Sürgős útja volt?

- Hát... vonathoz készültem.

- Hallom. Várják?

- Rómában. Megvolt a hálókocsijegyem. De hát... ember tervez, Isten végez. Ezt nyilván Rómában is megértik.

Az asszony elmosolyodik. - Ha megengedi... többnyire Isten tervez, s az ember vagy végrehajtja, vagy megpróbálja keresztülhúzni a tervét. - Hosszan nézi a Püspököt. Az egy darabig állja a tekintetét, aztán a tűz felé fordul, a táncoló lángokat nézi. - De általában nem sikerül - folytatja az asszony - ...legalábbis *végleg*. Rómában illenék ezt is megérteniük.

A Püspök hallgat. - Hát... - szólal meg nagy sokára. - Hosszú lehet itt egy téli este. Így magányosan. Mit csinál? Olvas?

- Egyre kevesebbet. A kitalált történeteket nem szeretem. Az igazak meg... tudja, egy idő múlva már azok sem igazak.

- Pasziánszozik? - kérdi a Püspök egy csöppet incselkedve.

- Hogy csaljak, csak hogy kijöjjön?... Megosztja velem az estét? Igaz: hosszú...

- Ha nem zavarom... akkor egy kicsit talán rendbe hoznám magam? - S hozzáérteti a poharát az asszony poharához. - Isten éltesse, Madame.

- Meddig?

A Püspök megütődik. - Ameddig az Ő végtelen kegyelméből éltetni kívánja.

Az asszony elneveti magát. - Ez szép volt, Atyám... Jöjjön. Ha egyszer Isten terve az, hogy itt töltsé az éjszakát... és ezt Renault mester se tudta keresztülhúzni a gépszekerével.

Leveszi a petróleumlámpát a kandallópárkányról, előremegy, a Püspök a nyomában. Megüli a ház furcsa árnyék-magánya: nem szól, nem kérdez. Az asszony sem. Így érnek a vendégszobához. Benn dunnás faágy, kőkeretes kandalló - ebben is ég a tűz -, rézlábú mosdó, porcelán mosdótál, virágos porcelán kancsó, a mosdó fölött tükör. A fehér falon címer: kék mezőben két aranyliliom, közöttük kétélű egyenes kard, hegyével fölfelé, fölötté háromágú aranykorona. Az asszony leteszi a lámpát; a Püspök a címet nézi. Közben az asszony meggyújtja a kandalló előtt az asztalkán a porcelán burás petróleumlámpát. - Visszatalál? - kérdi.

- Egy perc csak. Kezet mosok, megfésülködöm...

- Jó. Akkor megvárom odakint.

Fölveszi a lámpát, indul.

- Bocsánat - állítja meg a Püspök. Közelebb lép a címerhez. - Az öné?

- Mi?... Ja, a címer... én szereztem, tudja. De az nagyon rég volt. Ismerős?

- Nem is tudom... Nem. Nem, nem.

Az asszony elmosolyodik. - Tudja, nem is olyan nagy baj, ha az ember hisz a hitének. Néha.

Behúzza maga mögött az ajtót. Belép az egyik ablaknyílásba, leteszi a kőpárkányra a lámpát, s leül a keskeny kőpadra. A lámpa fényében látszik, hogy a fekete üveg sír, kint fonalakban csurog le rajta az eső. Az asszony vár; most a szemében sincs mosoly; valami időtlen fáradtság ül az arcán. Homlokát lassan az üvegre hajtja.

Közben a Püspök, odabent, közel tarja a lámpát a címerhez, s még egyszer, tüzetesen, szemügyre veszi. Megcsóválja a fejét, leteszi a lámpát, fésűt, szappant vesz elő a táskájából, kezét-arcot mos, megfésülködik, megigazítja a cingulusát, előre hajol, ide-oda forgatja a fejét: arkifejezését ellenőrzi a tükörben. Aztán kiegyenesedik, s megint, hitetlenkedve, megcsóválja a fejét. Majd a kandallóhoz lép, fogja a tűzpiszkálót, és szórakozottan beletúr a félig leégett tűzbe. A tűz szikrát vet, s egy fehér galamb röppen ki belőle. A Püspök felordít. A galamb riadtan röpdös a szobában; a Püspök fölrántja az ajtót, s a tűzpiszkálóval úzi a galambot. Az kiröpdül az ajtón, a Püspök kilép, s az asszonnyal találja szemközt magát.

- Madame, egy galamb... - zihálja. - Egy fehér galamb.

- Az.

- A tűzből.

- Onnét. Miért van úgy megijedve? Jöjjön. - Fogja a lámpát. - A tűzpiszkálót... - mondja. - Nem hiszem, hogy szüksége lenne rá. Majd szólok Jacknek, hogy rakja meg rendesen. Már majdnem leégett. És ilyenkor szokott...

- Szokott?...

- Ó, mindig...

Lent, az alagsorban, a konyhán, elterpeszkedve ül az asztalnál Pierre. Az öregember - Jack - a konyhaszekrényénél áll; kinyitja, hasas üveget vesz elő, poharat is - egyet -, s leteszi a sofőr elé. Hátat fordít neki, a régimódi konyhaszerszámokat nézi a falon - a vörösréz üstöt, serpenyőt; az irdatlan vaskanalat, nyársakat. Válla fölött szól vissza, vonakodva és tüskésen:

- Almabor. Igyék.

- Egyedül?

- Fél?

A sofőr egy pillanatig hallgat. - Frászt - mondja. Vállat von, tölt, lehajtja. Leveti a zubbonyát, fölakasztja a szék támlájára, kigombolja az inge nyakát, meglazítja a nyakkendőjét, székét az irdatlan, rézszegélyes vas sparherd felé fordítja, s már-már fölrakja rá a lábát, de a busa szemöldök alól rávillan az öreg szúrós szeme; így hát csak vállat von, s tenyerét melengeti a tűz fölött. Az ital kisvártatva megoldja a nyelvét. - Maga angol? - kérdi békülékenyen. - Merthogy Jacknek hívják.

Jack barátságtalanul hallgat.

- Hogy került maga ide? - faggatódzik derűsen a sofőr.

Jack hallgat.

A sofőr nézi.

- És mi maga itt? Kapus? Kertész? Komornyik?...

Csönd.

- Frajla?

Jack tesz-vesz a konyhában, háttal Pierre-nek. A hátával válaszolgat. Gorombán. Erre azonban megfordul, s szemét a fiatal sofőrbe dőfi.

- M-maga m-m-mi vol a h-háborúban? - kérdi. - Cs-cs-csicskás?

- Sofőr, papa. Sofőr. A tábori püspök sofőrje - közli a házi cselédek moslékon hizlalt fölényével.

- P-puskaport szagolt?

- Tömjénfüstöt, papa. Hatlövetű tábori tömjénfüstölőből.

- Ez a p-p-p... csuhás a t-tábori püspök?

- Mi az, hogy „ez a csuhás”? A püspök úr. A tábori püspök úr.

- Sz-szóval most az?

- Ösmeri?

- R-régről - bólint rá az öreg mogorván.

- Ő is magát?

- Cs-csak n-nem akaródzik neki.

- Találkoztak valahol?

- M-majdnem agyoncs-csaptam.

- Maga. Persze. A püspök urat.

- N-nem akarta m-megégetni a M-madame-ot.

- Szép.

- És m-másodszor is m-majdnem agyoncsaptam.

- No?!

- M-mert m-megégette a M-madame-ot.

Pierre megkocogtatja a homlokát. - Papa, flepnije van?

- M-mikor a g-galamb a t-tűzből k-k-k... fölszállt. Azután, hogy r-raktam még rá.

A sofőr bólogat. - Mhm. Csupa szép emlék. Kellemes emlék. És hányban volt ez, mondja?

- H-harmincegyben.

- *Harmincegyben?*

- Ezernégyszázharmincegyben.

A sofőr hallgat. - Hallja-e, papa - szólal meg végül, s hetykesége alatt valahogy bizonytalan a hangja. - Nézzen csak ki. Mintha elállt volna. Van a faluban fogadó?

Az öreg szúrósan mered a képébe. - Z-zuhog, m-mintha d-d-d... csöbörből öntenék. - Fogja az almaboros flaskát, berakja a pohárszékbe, s rácsapja az ajtót. - N-ne féljen. M-magát n-nem fogom agyon-cs-csapni. - Majd megvetően hozzáteszi: - S-se m-megmérgezni.

Aztán szembefordul a sofőrrel, s nézi. Döf a szeme.

A Püspök némán követi a lámpást vivő asszonyt. Ablak és fal, ablak és fal váltakozik a fénykarikában. A folyosón öblös csend.

- Csak zuhog-zuhog - mondja, hogy a léptek személytelen koppanásai közt eleven emberi hangot halljon, még ha az a magáé is. - A pokol tüzét is kioltaná.

Az asszony a szeme sarkából hátrapillant.

- Ehhez maga ért - mondja félmosollyal.

A folyosó végében a lámpa fénye talpon álló ezüst páncélra esik; az asszony megáll, hogy benyisson az ajtón a páncél mellett. A Püspök megtorpan: a páncélt nézi. Tekintete önkéntelenül az asszony alakjára téved.

- Kinőttem - bólint az asszony.

A Püspök szórakozottan fölbillenti a sisakrostélyt.

- Üres? - kérdi az asszony, s benyit az ajtón.

A sofőr egy darabig állja az öreg tekintetét, majd bizonytalanul elneveti magát.

- Éhes? - kérdi az öreg.

- Na hallja. Erre ne éheztem volna meg? Erre, amit maga itt összehord?

Az öreg megint hátat fordít neki. Kimegy a kamrába - a sofőr, addig legalább, szabadon lélegzik -, visszajön, s jó darab sódort s egy hosszú cipót rak le az asztalra. Letesz mellé egy fanyelű konyhakést is.

- No - mutat rá mogorván.

- Nem tart velem?

Jack a fejét rázza. - M-mondtam, hogy n-nem mérgezem meg.

Pierre vállat von, nekilát, s úgy jegyzi meg, teli szájjal: - Papa, itt valami hézag van. - Rág, nyel. - Hogy maga meg a püspök... Várjon csak. Valahogy ismerős nekem ez a szám. Az iskolából... az ezernégyszázharmincegy... Papa, csak nem azt akarja mondani, hogy ez a spiné...

Az öreg szeme szúrósan rámered.

- Jó, na... szóval hogy a Madame, akinél szolgál, az... - Elhallgat. - Papa, hisz ebből a spinéből én feleltem!

Jack nem szól, hát folytatja: - Maga angol? Azt mondta, mi?

- M-majd m-még francia...

- Gyanús - szögezi le Pierre teli szájával. - Várjon csak: „...legnagyobb tette Orléans városának felszabadítása a hosszú *angol* ostrom alól, amivel a franciák javára döntötte el a százéves”... a marhák, hogy hajlandók voltak száz évig háborúzni... „utóbb az *angolok* kezére került, és”...szóval, maga angol... én nem vágnék fel rá. És mondja, ez ugyanaz a nő? Akit megsütöttek, *angolosra*, mert boszorkány, aztán pár év múlva fölfedezték, hogy bazi nagy szent. Mi?

Az öreg vonakodva bólint.

- Megjegyzem, nem látszik rajta se ez, se az... gazdag vén spiné. És maga *angol*... - Kétkedve csóválja a fejét. - Gyanús, nagyon gyanús, papa. Itt valami bűdös. Látott maga már olyat, hogy valaki él, ha egyszer nem él?

- Az ő f-fedele alatt az ő k-kenyerét eszi!

Pierre két kézre fogja a sonkacsontot, és nagyot harap. - Sonkáját, papa. És amit megeszek, az az enyim. Más se. - Rág, nyel. Aztán: - Na nem, papa. Ilyen nincs. Az ember csak akkor szent, ha már nem él.

- V-vigyázzon a sz-sz-sz...

- Tudja, ki az én gazdám?...

- ...n-n-nagy gazember.

- Hisz épp ez az... - K-kérdezze csak m-meg tőle, hogy m-mit művelt a M-madame-mal.

- Kérdezi az öregisten... Miért, mit?

- Ítélni m-mert fölötte.

- Ő mondta rá, hogy boszorka?

- Ő!

- Ráismerek - ingatja a fejét Pierre. - Pedig a spiné szent. Ha igaz. Látja, *róla*, a gazdámról még el is hiszem, hogy él. Az ilyet agyonverni se lehet. Egy *bíró*... - Elgondolkodik, némán csóválgatja a fejét. - No, ég áldja, papa. Esik, nem esik, én elpályázom. Nem vagyok én angol, nem szeretem a kísérteteket. A szüzeket meg éppen nem. - Föláll. - Hát még ha ezerévesek...

- Ötszáz.

- Kérem...

- Itt marad!

És elkapja a sofőr kravátlíját.

Az asszony megáll a kandallónál, s szembefordul a Püspökkel.

A Püspök ránéz, fölvonja a szemöldökét.

- ...?

Az asszony bólint, s némán, mosolyogva tárja szét a karját.

- Szépen él itt - néz körül a Püspök.

Az asszony egy pillanatig hallgat. - Régen... annak idején... tegezett - mondja.

- Fiatalabbak voltunk... ha jól emlékszem, maga, Johanna...

- „Te lány” - mondja szigorúan az asszony. - Tizenkilenc.

- Most meg... - gondolkodik el a Püspök, de elharapja majdhogy ki nem mondott gondolatát. - Ha meg nem sértem... miből él?

- Kegydíjból. Szerény állami kegydíjből. Tudja, azóta egyre romlik a pénz. És hol folyósítják, hol nem... „A haza szolgálatában szerzett hervadhatatlan érdemeimért.” De hát erről beszélni sem érdemes. Maga viszont, hallom, most is püspök.

- Tábori. Csak tábori... és tizenkilenc óta rendelkezési állományban.

- De miért áll, Cauchon?... Foglaljon helyet. - Derűs szigorral mutat a székre. - Ide szembe... bíró uram! És üljön vesztig, ahogy ildomos.

Cauchon leül, s háttal a tűznek Johanna is. Cauchon nézi: Johanna alakját körülragyogja, rövidre vágott sötét haja köré glóriát von a kandallóban nagy lánggal lobogó tűz.

- Megkérhetném valamire? - kérdi végül Cauchon. - Nem ülne arrébb egy kicsit?

Johanna futó pillantást vet a tűzre. - Ja? - mondja. S odébb ül. - Nos? - kérdi.

A Püspök nem felel.

Johanna elmosolyodik, föláll, kinyit egy ódon sublódót, elébe guggol, kivesz belőle néhány gramofonlemez. Aztán a terem sarkában álló hatalmas, tölcéses gramofonhoz lép, fölhúzza, fölteszi rá az első lemezt, óvatosan ráhelyezi a tűt.

Ünnepélyes bevezető akkordok; a széles dallamháttérből egyszer csak kiválnak a fafúvósok, s a szinte hisztérikus fúvóshullám hátán úszik be a tenorszóló:

- *Johanna, a néember, ki Szűznek is mondatik...* - s a tenor háttérében, tömören, a férfikar:

A szajha, a céda, a cafka!...

A Püspök lesüti a szemét, nem néz a tűzbe.

...vérontásra bujtogat... - zengi a kórus.

- Én sosem öltem embert - mondja a háta mögül halkan Johanna.

- *Maga* nem.

Hallgatnak.

A Püspök csak egyszer pillant hátra; mikor a szoprán felháborodottan panaszolja:

...elveti női szemérmét...

...páncélt ölt és férfiruhát...

De rögtön vissza is kapja a tekintetét. Johanna elmosolyodik. Nem szól: akkor sem, mikor a kar a bűneit sorolja, akkor sem, amikor elhangzik a vád, az ítélet, mikor a dobszó a máglya ropogását imitálja, akkor sem, amikor - immár a harmadik lemez végén - fölzendül az ünnepélyes befejezés:

...A Szent! A Tiszta! A Hős!

MAKULÁTLAN!

Becsületén csorba nem esett!

MAKULÁTLAN!

MAKULÁTLAN!

Leveszi a lemezt, elrakja, s közben halkán dúdol: - ... „tűri, hogy kezét, ruhája szegélyét csókolgassák!”...

Aztán fölegyenesedik a sublód előtt, amelybe elrakta a lemezeket.

- Nos? - kérdi ismét, a Püspök háta mögül.

A Püspök a tűznek felel. - Voltaképpen... - kezdi, de elharapja a mondatot. - Voltaképpen... az utolsó szóig igaz.

- Mármint a vád. Ugye?

- A férfiruhához most se lett hűtlen.

Johanna odalép hozzá, az asztalkáról fölvesz egy kapcsos albumot. Fölüti, odaadja Cauchonnak.

- Egy pillanat. Szemüveg nélkül nem látom.

- Rövidlátó?

- Sajnos - és fölteszi feketekeretes szemüvegét.

- A korral javul - mondja Johanna. - Megismer?

Cauchon a képen nadrágos-tunikás, kurtára vágott hajú fiatal lányt lát, hajadonfőtt. Mellette langaléta, nagy orrú lovag, sisakrostélya feltolva.

- Ez akkor készült, hogy Dunois-val főlzabadítottuk Orléans-t. Istenem... hogy fölötte is hogy eljárt az idő... Ezt a ruhámat itt, látja...

- Férfiruha - jegyzi meg hűvösen Cauchon.

- Kényelmesebb.

- Már megbocsásson. Lehet, hogy régimódi vagyok, de nekem a szoknya egy nőn...

Johanna a szavába vág. - ...mondom, ezt a ruhámat itt nagyon szerettem. Ő is.

Cauchon ráhajol a képre; Johanna élénken magyaráz:

- ...fehér atlaszselyem, arannyal szegve, elől-hátul aranyliliomok. A gallérja magas, tudja, s én általában fölhajtottam. A tunika is atlasz, bíborvörös, elől végig aranyzsinórral fűzve... És fonott kardkötőt hordtam hozzá, mert rövid a derekam, a széles fegyveröv nem áll jól nekem. Harisnyanadrág, fehér, hozzá félmagas piros szattyánbőr csizma, hegyes orrú. A fejemre nem tettem semmit... - Félmosollyal, oldalról, fölnez Cauchonra. A Püspök egy darabig állja a tekintetét, aztán pislogni kezd, megpróbál fölrenézni, de Johanna szeme fogva tartja. Johanna elmosolyodik. - Nem megy, Cauchon. Dunois-nak sem sikerült. - Lapoz. - Pedig az keményebb legény, mint maga... Nézze ezt a lovat! - A fénykép lovon ábrázolja a páncélos Johannát. - Mint egy mai söröslő. A páncél súlya meg se kottyant neki. Látja? Szerettem az ilyen magas kápájú tornanyerget; ha leengedtem a kengyelt, állni tudtam benne, így, s nem kellett föl húzni a térdemet. Úgy olyan voltam, mint egy kismajom... de így: bátor kicsi nő a nagy böhöm ló nyergében. - Égnek emeli a képzelt kardot: - *Utánam!*... Cauchon... mit tudja azt maga pap létére...

Elhallgat; szeme befelé tekint, szája sarkában mosoly.

- A fél sereg... igen. Reménytelenül... „Elcsábít és megront hercegeket”... Dunois is, Isten hadnagya. Azt mondta, boszorka vagyok. Ő előbb, mint maga. S hogy azért fogad szót nekem.

- Szeme a kandallóra téved. - Még tűzre talál vetni, Püspök uram...

- Miért fogadtam én szót neked?

Cauchon hátrakapja a fejét. Szálas, barna bőrű, nagy orrú férfit lát. Gyérülő haja már ősz; francia tábornoki egyenruhát hord; mellén töméntelen kitüntetés.

- Dunois!... Édes... de jó, hogy jössz!

- Mellesleg most is az vagy. Boszorka. És félek tőled. - Szeme megakad a sötét tekintetű püspökön. - Bocsánat, azt hiszem, mi még...

- Csak hírből, Tábornok. - Föláll, s mereven biccent. - Cauchon.

- Cauchon?... Itt?... Akkor a viláért se vagy boszorka, Johanna. Nem is voltál. Cauchon, mondja, látott maga már fiatal férfit, aki ne kakaskodott volna, ha egy tizenkilenc éves süldőlány...

Cauchon meredten bámulja a helyét. De nem lát semmit. Leveszi a szemüvegét, megtörli, az asztalra teszi. S megcsóválja a fejét. Aztán ránéz Johannára. Csak most. Végigméri; szeme végül a lovaglósizmáján állapodik meg.

- Azt ígérte, tisztességes börtönbe vitet - mondja halkán Johanna.

Cauchon széttárja és leejti a kezét.

- „Vesd le a csizmát... a nadrágot is... pucérra... úgy. Hajolj előre... húzd szét. Úgy. Föl. Tedd szét a lábad”... A testemben keresték a titkomat, Cauchon.

- Addig jól bírta.

- *Férfiruhában*. De a szoknyámat lándzsával emelgették. Éjjel-nappal. Részegen.

- Hja, a börtön, az börtön... Miért kellett magának megtagadnia, hogy megtagadta a vallomását, ha egyszer maga szerint úgysem tagadott meg semmit? Csak egy *kicsit* kellett volna még bírnia.

- *És az Isten terve, Cauchon?*

- Isten terve, isten terve... - mondja bosszúsan a Püspök. - Ez az egész olyan *valószerűtlen*... Nem is tudom... már azt sem, én ki vagyok, és...

- ...én?

- Igen... meg most ez a Dunois is...

- Láttá. Hallotta.

- Igen, de...

- Az ember néha hall egyet-mást... ha odafigyel.

- ...és most már azt se, hogy akkor...

- Talán csak nem rossz a lelkiismerete?

- Nem szeretném, ha a Püspök úr fölfedezné a... *lelkiismeretét*... és, hogy is mondjam csak... *ideológiai* térre terelne egy merőben formális és teljességgel: ismétlem: *teljességgel* gyakorlati kérdést.

- Warwick!

- Az.

Elegáns, szikár öregúr áll az ajtóban. Galambösz. Ridegen biccent.

- Ismételten szeretném leszögezni, hogy bájos háziasszonyunkat, akit mélységesen tiszteltem már akkor is, hogy királyom, Angliai Henrik, e néven a hatodik...

- A pisis kis Henrik! - nevet fel Johanna.

Warwick hideg és rosszálló pillantást vet rá, de folytatja:

- ...roueni várában volt szerencsém fogolyként őrizhetni, ezernégyszázharmincegyben, a fennálló hatalmi egyensúly megőrzése érdekében óhatatlanul el kellett távolítani az útból. Világos? Ez... hogy is mondjam csak?... nem *erkölcsi* kérdés. Ebből a szempontból tökéletesen érdektelen, hogy a mi bájos Johannánk szent vagy boszorkány, eretnek vagy hithű, sőt, hogy szűz volt-e, vagy... bocsánat, csak *elméletben*... Mint ahogy, engedje meg, Püspök úr... a lányt, a hangjaival, lettek legyen test és vér szentek, arkangyalok vagy felzaklatott képzeletének szüleményei, a visszavont vallomásával és a visszavont visszavonásával egyetemben - odabíccent Johannának - nem érdekelt semmi más, mint hogy a fennálló hatalmi egyensúlyt megbontsa, s pillanatnyilag katasztrofális egyéni helyzetét győzelemre fordítsa... Így van, Madame?

Johanna elneveti magát. - Engedje megjegyeznem, Tábornok úr - utánozza önkéntelenül -, korántsem biztos, hogy mi... hogy is mondjam csak?... *győzelmen* ugyanazt értjük.

Warwick ügyet se vet a közbeszólásra. - Mert ez a lány katona volt kérem, ízig-vérig katona. A haláláig, amivel mindenképpen számolnia kellett. Bár... meg kell mondanom, stratégiai analfabéta, mondhatnám: műkedvelő, aki teljesen szabálytalanul nyerte minden csatáját... amit a hívei persze *csodának* kiáltottak ki. Mondom: katona volt, kérem. Frászt szent. S a háború, az háború, abban meg lehet döglenni, a politika meg a háború folytatása...

- ...alattomosabb eszközökkel - bólint rá Johanna.

- Hja... az ember nem válogathat az eszközökben. Azt használja, ami a keze ügyébe kerül: ha nincs jobb, papot, teológiát, egyetemet... máglyát - odabíccent Johannának -, *isteni sugallatot*... Nohát! Erről ennyit. Jó estét.

- Warwick! - szól utána halkán Johanna.

Warwick megtorpan, hátranéz.

- Warwick kedves, hát nem vette észre, hogy minden fontos háborút a műkedvelők nyernek?

Warwick sehol: nyomában ott marad a csend.

- Ne legyen olyan szomorú, Cauchon - szólal meg Johanna nagy sokára. - Most miért hallgat? Semmi oka rá. Egy ilyen okos ember. Igaz, lángész sose volt, arról nem tehet, de tudós, teológus...

- Akinek Istenhez, maga szerint, semmi köze.

- Hát van? Maga mindent tud róla, Cauchon, *hírből*, de ismerni nem ismeri őt. Sose találkoztak. - Hosszan hallgat. - Persze... - mondja egy idő múlva - *egyvalamit* azért nehéz volt megbocsátanom.

- A máglyát. Tudom. De higgye el, én...

- Ugyan!... Hanem hogy kis híján sikerült megtagadtatnia velem...

- A képzelgéseit.

Johanna föláll, odamegy a padlón álló nagy földgömbhöz. Megpörgeti. Nézi.

- *Isten tervét*, Cauchon. Még most sem érti?

Az ablakhoz lép. A bentről kiszűrődő fényben látszik, hogy az ablakon csak csurog-csurog, makacsul az eső. Fáradtan nekitámasztja homlokát az üvegnek. - Utálom ezt a nyálkás, szürke világot.

Visszamegy a kandallóhoz, a lángok fölé tartja, melengeti a kezét.

- Ezt el nem üzi más, csak a tűz. Attól a csontom is átmelegszik. Hát valóban nem érti? Még mindig nem? Hogy nem a máglyát?... Cauchon, maga sose hitt a Hangjaimnak?

Cauchon hallgat.

- A *gyanús* szentjeimnek?

- Ne vegye rossz néven, de...

- Mert maga még sose hallott olyat. Ugye? Még elképzelni se tudta. Hogy kicsi-e Szent Katalin, vagy nagy... átöleltem-e Gábor arkangyal térdét? Kézzelem-e? Hogy maga mekkora számárságokat tudott kérdezni tőlem...

- S hogy maga mekkorákat hazudott... már megbocsásson.

- De Warwickot csak elhiszi? És Dunois-t?

- Köd...

- És engem? És saját magát?

- Köd... köd... köd...

- Köd... Mi a köd, Cauchon?... Maga elhitte, hogy boszorkány vagyok? Hogy hitchagyott?

- Johanna, kedves, egy tekintélyes bírói testület, csupa nagy tudású egyházi férfiú, az előttük fekvő bizonyítékok gondos mérlegelése alapján...

- Elhitte vagy sem?

Cauchon hallgat.

- De azt sem, hogy Isten szól a számból, ugye?

Cauchon hallgat.

- Köd... köd... köd... Nézze, nem gondolja, hogy mégis kínpadra kellett volna vonatnia?

- Hogyne! Hogy elrontsam azt a szép pert.

- Akkor talán bevallottam volna. Vagy nem. És akkor maga egyértelműen eldönthette volna, hogy megöljön, vagy mellém álljon. És eltakarodott volna a... *köd*. A lelkéből. Az bizonyosságra áhítozik, Cauchon. Világosságra. Még ha az a máglya világa is.

- De az *ész* kiutat keres a kutyaszorítóból. Lássá be... maga mellé nem állhattam... - Hosszan hallgat, aztán kimondja, nagyon halkán. - De meg sem ölhettem, nyugodt lelkiismerettel.

- Mert ki tudja? Az ördög... nem: az Isten... nem alszik? Tehát emésszenek el inkább az angolok. Rohadjak meg az ő börtönükben. Mi? Vagy én... *én magam*; még jobb, ha *én* ölöm meg *saját magamat*. Ha „visszaesem”. Ha visszavonom a visszavonást. Az angolok majd hozzásegítenek. A börtönükben. Mit is mondott akkor? Hogy is mondta? „Uraim! Örülhetnek. Kész. Vége.” Így, vidáman. Az angoloknak.

- Hogyne, csak nem úgy. Hanem így: „Uraim! Örülhetnek. Kész. Vége”... Így: keserűen. Mert maga mindent elrontott.

- *Én?*

- Azt hiszi, a szájába rághattam, hogy mit akarok? Azt hiszi, én *szerettem* az angolokat? Én nem láttam volna szívesen az utolsó háta közepét? De amilyen makacs, önfejű taknyos volt maga... tele éretlen és türelmetlen politikai előítéletekkel... azt hitte, Franciaországot csak egyféleképpen szolgálhatja valaki...

- Isten tervéhez híven, vagy...

- Igen, üssük rá Isten pecsétjét...

Johanna felölti Warwick pózát. Nyársat nyelten, Warwick hangsúlyával:

- „A politikus kötelessége, hogy mindenkor az adott helyzetet mérlegelje, s ha az számára kedvező, kiaknázza, ha nem, a maga javára fordítsa.”

- És az erőviszonyok? Az erőviszonyok, Johanna? Hát nem érti? Én a *jövőnek* akartam magát megmenteni. Élve!

- Börtönben.

- Az is jobb, mint a halál.

Johanna fölvonja a szemöldökét. Hallgat.

- Nem *végleges*. De maga keresztülhúzta a terveimet.

- Maga meg Istenét...

- *Istenét?!*

- Legalábbis megpróbálta. *Vele* ujjat mert húzni... az angolokkal nem. Mit gondol, Isten azért küldött engem Orléans alá vagy Reimsbe, Károlykához, a koronával, hogy *paraszt* legyek a sakktábláján, hogy *aprópénz* legyek, ami kézről kézre jár, amin *szatócsmódra*... bocsásson meg, ez egy kicsit még mindig érzékenyen... mert vegye tudomásul, nem azért, hogy hatalmat, jogot vagy tartományokat adjanak-vegyenek a bőrömön. Királyok. Burgundi és déli urak. Papok. Egy parasztlány... egy ki tudja, honnét szalajtott, nagyszájú parasztlány... bőrén. Akkor már inkább a máglya. Onnét nagyobb kiált az én számmal az Isten. - Majd rövid, kényszeredett szünet után: - Igyunk meg egy teát, Cauchon. És ne haragudjon.

Fölvesz az asztalról egy bronz harangocskát; csönget.

- Ehhez a játékhoz, Johanna, a hűség nem elég - mondja Cauchon. - Én Franciaország Szolgálólánya voltam... Mondja, miről prédikált a katonáknak a fronton? Az erőviszonyokról?

- A hűségről.

- És ha hűségről, maga, akkor mi járt a katonák eszében?

- T-tetű. Sár. P-pergőtűz. Gáz. T-tömegsír. T-t-ábori cs-csendőr. Johanna fölnéz a lógó bajszerű öregemberre.

- Jack! Ne ilyen gorombán. *Vendég*.

- A t-tied.

- Épp azért... Tudja, Cauchon, Jack, ha ideges, nyers egy kicsit. És előjön a beszédhibája. Orléans-nál fejbe vágták. A mieink... Egy teát, Jack, légy szíves.

Jack kimegy.

- Egy kicsit ugyan késő van hozzá, de... mondja, emlékszik maga Jackre?

- Sajnos, nem.

- Öregszik, Cauchon. Jack íjász volt. Angol. Rouenban ő rakta rám és vette le rólam a láncot, ha maga fölrendelt vagy visszaküldött... Látja? - föltolja a blúza ujját. - Itt a nyoma. Undok ám az ilyen nehéz vas. Jack hozott-vitt, láncvégen. És segített a piactéren megrakni a máglyát. „Mi lesz, pap, itt vacsorázunk?”... Ez is ő volt. Mert a testemben nem találta meg a titkomat. És ő volt, aki a galambot észrevette... Igen, a fehér galambot, amelyik a tűzből támadt. Azt mondják...

- És ez a Jack itt... azóta?

- Azóta, persze. Csak épp hogy most másoktól őriz. Mióta a galambot meglátta.

- Azt?...

Johanna nevet.

- Ugyanazt. Kár volt pizskavassal hajkurászni, Cauchon.

Belép Jack, megáll mellettünk, leteszi a tálcát a teáskannával, csészékkel.

- H-hajkurászta. A g-galambot. V-valamit m-mindig.

- Mindenki, Jack. Valamit mindenki. Tejszínnel, Cauchon? Önt magának? Vagy öntsem ki én?

- Köszönöm.

- Tudja, szerintem az angol teának nincsen párja. Az illata... a zamata... - Magának is önt. - Ezt érdemes volt tőlük eltanulni. Cukrot?... Milyen kedves, hogy most itt ülünk együtt, magával, aki szintén tanúja volt...

- T-tanúja!

- Köszönöm, Jack. Talán lásd el Monsieur Pierre-t is.

- M-már *elláttam* - mondja Jack, és kibiceg.

- Mert ez az egész valahogy olyan... olyan *iskolás*... Néha még magamnak is... Mi az, Jack?

- A cs-csuhás sofőrje...

- Monsieur Pierre?

- B-békétlenkedik. P-pedig nem is b-bántottam, csak elkaptam a ny-nyakát. M-meg akart l-lépni. M-most meg ordít.

- Mit gondol maga... maga félnótás kísértet! - robban be a sofőr. - Ki vagyok én? Én párizsi gyerek vagyok!

- De Monsieur Pierre...

Pierre észreveszi Johannát.

- Vén tyúk! Maga azt hiszi, le lehet mászni a szobortalapzatról? Ha egyszer leleplezték? Csak úgy? És hogy ennek a... ennek a *külföldi* pribékjének itt mindent szabad? Nem élünk a közép-korban! Csak kerüljek ki innét, majd megmutatom én, hogy itt demokrácia van... szólok a rendőrségnek... aztán nézhetik magukat!

Miközben Pierre javában ordít, föltűnik mögötte von Zahn. Porosz tábornok, monoklis, beretvált fejű; vikszolt bajsza Vilmos császár módjára fölfelé pödörve. Csúcsos sisakja főrifestosan a hóna alatt. Jack ránéz, elkerekedik a szeme; von Zahn int, hogy ne vegye észre, s mutatja, hogy csavarja hátra a sofőr karját. Jack elkapja, Pierre üvölt és dulakodik, de Jack az erősebb.

- Szép dolog! - ordítja Pierre. - A szemérmes pásztorlányka! Kastélyban! Gonosztevők közt! - Szeme a németre téved. - Németekkel paktál. Ennek örülni fog a rendőrség!

Jack ránéz von Zahnra. Az a tenyere élével mutatja, hogy vágja el Pierre nyakát.

- Monsieur Pierre - szól közbe Johanna -, itt valami félreértés van... Jack talán nem látta szívesen, nem kínálta vacsorával, borral?

- Mit tudom én, hogy valódi volt-e, vagy az is olyan kísértetbor...

- De b-beseggelt tőle, mi? M-most m-meg h-hepciáskodik.

- Jó. Ereje az volt neki, nem mondom.

- Szundítson egyet, Monsieur Pierre - mondja Johanna. - Aludja ki a mérget.

- Én szeretem a valódi dolgokat - zsémbel, immár halkabban, a sófőr.

- Szundítson egy *valódit*... meglátja, reggelre...

- *Reggelre*... és ha álmomban?...

- A haja szála sem görbül... - Hosszan nézi. Pierre lesüti a szemét. - Nekem hihet... *Pierre*.

- Jó - juhászodik meg Pierre. - De reggel akkor is kikérem a könyvem. Most azonnal kikérem. Egy ilyen molyos kísértetnél nem szolgállok... egy percig sem.

- Mit gondol, kérem? Én magamnál hurcolom a könyvét? Rómába?... Még hogy molyos kísértet...

- Jó éjszakát, *Pierre*. Szép álmokat...

- Jó. Magát nem jelentem fel... De maga még szorul, Papa! - Végigméri Cauchont is. - Hulláknak nem köszönök. Vegyék tudomásul!

Kimegy, és bevágja az ajtót.

- Önök nem ismerik egymást. Von Zahn tábornok, hadosztályparancsnok, házam... *vendége* 1914-ben...

Von Zahn mereven biccent.

- Pierre Cauchon, tábori püspök.

- Von Zahn? Ön... itt?... Ön él? Hiszen.

- ...Főbe lőttem magam - biccent megvetően von Zahn. - Szégyenemben, hogy legyőztek. *Maguk*.

- És minek köszönhetjük e rendkívüli szerencsét, hogy...

- Gyalázták Johanna asszonyt. Johanna asszony becsülete Európa közös hagyatéka.

- A tábornok velem kifogástalanul udvarias volt, kedves Cauchon. És krumplihoz is mindig hozzájutottam.

- Az embernek legyenek eszményei. Természetesen kénytelen voltam Johanna asszony szabad mozgását korlátozni...

- ...jóllehet mondtam, hogy ehhez az undok vakondháborúhoz én úgysem értek...

- ...mert ön, asszonyom, az elavult mozgóháború híve.

- Mégis gondosan őriztetett. Ahelyett hogy szobrot emelt volna nekem. Köszönöm, von Zahn.

A német összeüti a bokáját, mereven biccent:

- A jókor alkalmazott erély mindennél többet ér. Asszonyom! Püspök úr!

Sarkos hátra arc, s mire az ajtóhoz érne, eltűnik. Jack egykedvűen vár; Johanna a fejével int neki; Jack kimegy.

Cauchon és Johanna a szalonban, a kandallónál. Az ablak síkja már nem fekete; szürkül. Johanna fáradtan ül a karosszékekben, az alig-alig pislákoló tüzet nézi.

- Későre jár, Cauchon. Mindjárt leég.

Cauchon föláll; az ő mozgásán is látszik a fáradtság. Fölteszi a szemüvegét, s a kandallópárkányról, a sèvres-i porcelán pástortorlányka mellől leemel egy aranykeretes fényképet. A kép a századelő stílusában készült; szépiabarna; két beretvált képű fiatalember áll rajta egymás mellett, és mered a lencsébe szigorúan. Mindkettőn a francia forradalom polgárkatonáinak egyenruhája, csákójukon kokárda, jó nagy. Nem egykorúak, de nincs köztük nagy korkülönbség. Az egyik magasabb, a másik alacsonyabb, de látszik, hogy testvérek.

- A két fiam - mondja Johanna.

- Fia?

- 1793-ban estek el, Wattignies-nél, a Forradalom védelmében. Osztrák kéztől.

- És ott is vannak eltemetve? - kérdi Cauchon zavartan, csak hogy kérdezzen valamit.

- Verdunnél. Tömegsírban.

- Verdunnél?

- Ott is elestek.

- Másodszor?

- Harmadszor. Másodszor Párizs alatt. Nyolcszázhetvenegyben. A poroszok ölték meg őket. - Elkalandozik a tekintete. - Negyedszer negyvennégyben fognak... Akkor már azt is nézze meg.

- A kandallón álló másik képre mutat. - Hogy női ruhában is lásson. - A kép őt ábrázolja, lóháton, leomló fehér ruhában. Mellette hegyessisakos, fiatal íjász. - Az Jack, aki a lovat tartja. Orléans-ban készült.

Cauchon nem érti: - Orléans-ban... és Jack?

- Azután, hogy megégettek. Évekkel azután.

- És hol volt addig?

- Nem tudom.

- Mit csinált?

- Nem tudom. Olyan *szürke* volt az egész. *Olyan félmúlt...* - Fáradt tekintete fölélénkül. - De aztán elmentem Orléans-ba, Jackkel. Tudja, ott élt akkor az anyám.

- Johanna: ez *boszorkányság*. Nagyon sajnálom!...

Idegesen rója a szobát; Johanna a szemével követi. Hátat fordít Cauchonnak; a kandallóban a zsarátnokot nézi.

- A szoknyám szegélyét csókolgatták.

Odamegy az ablakhoz; kinyitja:

- Csak zuhog, zuhog... Most megy Jack lóért.

Cauchon megnézi az óráját:

- Bocsásson meg... egy kérdést még. Mostanában már nem szoktak szólni magához a... szentjei?

- Egyre ritkábban. De tegnap igen. Gábor arkangyal.

- És véletlenül rólam... nem mondott semmit?

- Csak azt, hogy valami fontosat kell megkérdeznem magától.

- Megmondta, hogy mit?

- Minek? Azt úgyis tudom. Hogy mi dolga Rómában?

- Johanna... hát nem tudja? Clémenceau májusban leveri a németek torkán a békét, és addig magát szentté avatják. A Tigrisnek nemzeti szent kell: maga. Mert maga nő is, katona is; győztes is, vértanú is. És én tudom magáról a legtöbb *rosszat*.

- Akkor meg minek hívják?

- Hogy megcáfolhassanak.

- Hisz egyszer már rehabilitáltak... egy tekintélyes bírói testület, csupa nagy tudású egyházi férfiú... Vagy tizenkét éve meg *boldoggá* tettek...

- A boldogságnak, Johanna, semmi köze a boldogsághoz. Az rendfokozat: újabb háború, újabb előléptetés. Most *szent* lesz.

- És mivel bizonyítják, hogy szent vagyok? Mert valamivel csak kell!

- Csodákkal.

- Nézze, Cauchon - mondja Johanna, és lesüti a szemét -, voltaképpen nem is volt az csoda ott Orléans-nál. Az a csoda, hogy más meg nem tette... már korábban. Vagy az, hogy a pipogya Károlykát sikerült királlyá koronáznom? Úgy megijedt szegény, hogy nem mert nem hinni bennem. Inkább az a csoda, hogy olyan jó király lett, és végrehajtotta az Isten tervét. De erről nem én tehetek, legfeljebb hogy előre tudtam.

- Mint a szél fordulását, Orléans-nál?

- Egy király talán nem szokott megváltozni?

- Néha.

- Néha - bólint rá Johanna.

Cauchon a fejét csóválja:

- Nem is ez a bizonyíték. Hanem az öt, csodálatos, igazolt gyógyulás.

- *Ki* gyógyítottam én meg?

- Kedvesem: maga most se járatosabb a hit kérdéseiben, mint annak idején. Nem maga: *Isten* gyógyított. A maga *közbenjárására*. Soroljam? Két rák, fekélyes stádiumban, egy csonttébé...

- Egy pörsenés. Egy szénanátha. Inkább azokért „jártam volna közben”, akiknek Jack átlőtte a nyakát. Akiket *én* küldtem oda. De azok *meghaltak*.

Közben belép Jack. Megáll előttük, de ők annyira belemerültek a beszélgetésbe, hogy észre se veszik. Gumiköpenyéről, gumicsizmájáról csurog a víz, és tócsákban áll meg a szőnyegen.

- H-hát azok meg.

Cauchon is, Johanna is riadtan kapja föl a fejét.

- Itt vannak a lovak.

- Fogd be őket az autó elébe.

- És lesz szíves megmondani Pierre-nek, hogy a csomagokat...

- Annak aligha. Az m-már a falu f-felé inal. A h-holmija miatt n-ne fájjon a f-feje, ez n-nem r-r-r... latrok barlangja.

Kimegy.

Cauchon és Johanna is indul.

Johanna az ajtóban megáll, s szembefordul a Püspökkel.

- Cauchon, maga járatos Rómában. És maga tudja rólam a legtöbb rosszat. Megkérhetném valamire?... Ne hagyja, hogy szentté avassanak... Nem szeretnék *múlt* lenni...

- És az *erőviszonyok*, Johanna? Értse meg, most az Isten se mentheti meg. - Szomorúan ingatja a fejét. - Lehetetlen... lehetetlen... De *egyvalamit* megígérek. Amint az erőviszonyok úgy alakulnak, nagyon szívesen megégetem. Megint... Tegezhetlek, lányom?

Johanna némán bólint, Cauchon lehajol, és megcsókolja a homlokát.

- Ég veled, boszorka...

Megfordul, kimegy. Johanna egy pillanatig habozik, majd követi. Az ajtóból visszanéz a kandallóra: a tűz már majdnem hamvába holt. Az úton tócsákban áll a víz, s a tócsák közt ott a lerobbant automobil. Elébe fogva két ázott parasztló. Jack jön ki a kapun a Püspök bőrröndjével. Berakja a kocsiba. Aztán kijön a Püspök is, széles karimájú papkalapban, kezében fekete aktatáska; reverendája szegélyét megemelve óvatosan lépdél a pocsolyák közt. Megjelenik a kapuban Johanna, az irdatlan paraplé alatt. Jack mogorván kinyitja a Püspök előtt a kocsiját; az beszáll. Jack fölül a rudas hátára, csak úgy szőréen, fejébe nyomja kajla filckalapját, megnoszogatja a lovat gumicsizmája sarkával; a lovak nekiveselkednek, az automobil rándul egyet, s zökögve elindul az egykedvűen baktató két ló mögött a szakadó esőben. Johanna egy darabig ott áll még a kapuban, a paraplé alatt, néz a lassan távolodó kocsiját, aztán megfordul, becsukja a paraplét, bemegy, s behúzza maga mögött a kaput.

-&-